

Laboratoriohoitajien kokemuksia työnkuvan muutoksista ja muutosten vaikutuksia ammatilliseen identiteettiin

Tarja Aalto

Pro gradu – tutkielma

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Kulttuuriperinnön tutkimus

Lokakuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta

AALTO, TARJA: Laboratoriohoitajien kokemuksia työnkuvan muutoksista ja muutosten vaikutuksia ammatilliseen identiteettiin

Pro gradu – tutkielma, 83s.
Kulttuuriperinnön tutkimus
Lokakuu 2018

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella ja analysoida laboratoriohoitajien kokemuksia laboratoriohoitajan työssä tapahtuneista muutoksista sekä muutosten vaikutuksia ammatilliseen identiteettiin. Tutkimuksen tarkoituksena on haastattelujen avulla kuvata, analysoida ja tulkita laboratoriohoitajien kokemuksia kliinisen kemian laboratoriossa tapahtuneista muutoksista.

Tutkimus on toteutettu fenomenologis-hermeneuttisella otteella, jolloin tutkimuksen teon kannalta merkityksellisiä ovat kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtämisen ja tulkinnan kautta tavoittaa haastateltavien kokemuksia työn muuttumisesta ja heidän antamiaan merkityksiä muutoksille.

Tutkimus on muistitietotutkimusta ja tutkimusaineistona ovat laboratoriohoitajien ryhmähaastattelut työn muuttumisesta ja muutokkokemuksista. Tutkimusaineistona ovat kaksi neljän hengen ryhmähaastattelua, jotka on toteutettu teemahaastatteluina.

Tutkimusaineisto on analysoitu sisällönanalyysin avulla haastatteluteemojen mukaan. Sisällönanalyysin lisäksi aineiston analysoinnissa on käytetty apuna keskusteluanalyttistä otetta. Tulkintaan ja tutkimustuloksiin ovat vaikuttaneet myös tutkijan omat kokemukset laboratoriotyön muutoksista eli aineistoa on käsitelty autoetnografisella otteella.

Tutkimus osoittaa, että vanhat, käsityövaltaiset tutkimusmenetelmät ovat osittain unohtuneet, koska laboratoriotyö on automatisoitunut niin nopeasti. Sen sijaan haastateltavien muistiin on jäänyt asiakaskohtaamisia, joilla on ollut vaikutusta ammatillisen identiteetin kehittymiseen. Tutkimuksessa tärkeimmäksi nousivat ihmissuhdetyöhön liittyvät vuorovaikutustaidot. Asiakkaiden kohtaaminen ja palvelu nähtiin merkittävänä osana laboratoriohoitajan työtä. Laboratoriohoitajan tekemän työn koettiin olevan tärkeä osa terveydenhuollon toimintaketjua.

Tutkimus osoittaa, että ammatti-identiteetti muotoutuu käsityksissä ja tulkinnoissa siitä, millaista ammatillinen toiminta on. Yksilöllinen ammatillinen identiteetti muodostuu osaamisesta, joka koostuu tiedoista, taidoista ja kokemuksesta. Osaaminen määriteltiin henkilökohtaiseksi kyvyksi hallita työn vaatimat taidot sekä kyvyksi omaksua uusia toiminta- ja analyysitapoja.

Asiasanat: ammatti, fenomenologia, hermeneutiikka, identiteetti, kulttuuri, kulttuuriperintö, laboratoriohoitaja, muistitieto

1. JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen lähtökohdat	5
1.2 Keskeiset käsitteet ja aiempi tutkimus	6
1.3 Tutkimusaineisto ja metodi	15
2. LABORATORIOHOITAJAN KOULUTUS JA TYÖNKUVA.....	18
2.1 Koulutus ennen ja nyt	18
2.2 Työnkuva	19
3. RYHMÄHAASTATTELU AINEISTONA JA ANALYYSIMETODIT	21
3.1 Laadullinen tutkimus	21
3.2 Muistitietotutkimus	23
3.3 Ryhmähaastattelut ja osallistujat	26
3.4 Ryhmähaastatteluaineiston analyysimetodit.....	28
3.5 Tutkimuseettisiä näkökulmia	31
3.6 Ryhmähaastatteluissa tuotettuja muutkokokemuksia	34
4. MUISTOJA JA KOKEMUKSIA	42
4.1 Haastateltavien kokemuksia laboratoriohoitajan ammatista	42
4.2 Käsiyöammattilaisesta tietotyöläiseksi.....	45
4.3 Asiakaspalvelussa tapahtuneet muutokset.....	49
4.4 Hierarkkisten asetelmien muuttuminen	51
4.5 Hameesta housupukuun	53
4.6 Koulutuksen ja perehdytyksen merkitys.....	55
4.7 Vapaa-ajan tapahtumien merkitys	58
5. AMMATILLISEN IDENTITEETIN MUOTOUTUMINEN	60
5.1 Osaaminen ja ammatillinen identiteetti	63
5.2 Vastakkainasettelu muiden ammattiryhmien kanssa.....	67
5.3 Ammattietiikka ja identiteetti	69
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	72
Lähdeluettelo	79

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen lähtökohdat

Pro gradu – tutkielmani tavoitteena on tarkastella ja analysoida laboratoriohoitajien kokemuksia laboratoriohoitajan työssä tapahtuneista muutoksista. Käsittelen työssäni myös muutosten vaikutuksia ammatillisen identiteetin muotoutumiseen. Tutkimukseni tarkoituksena on haastattelujen avulla kuvata, analysoida ja tulkita laboratoriohoitajien kokemuksia klinisen kemian laboratoriossa tapahtuneista muutoksista. Tutkimukseni on muistitietotutkimusta ja tutkimusaineistona ovat laboratoriohoitajien ryhmähaastattelut työn muuttumisesta ja muutoskokemuksista.

Tutkimuksen pääkysymykset ovat: Miten laboratoriohoitajan työ on muuttunut klinisen kemian laboratoriossa ja miten laboratoriohoitajat ovat kokeneet muutokset? Miten muutokset ovat muokanneet ammatillista identiteettiä? Miten laboratoriohoitajat tuottavat ryhmässä muutoskokemuksia ja ammatillista identiteettiä?

Teemahaastattelun mukaisia alakysymyksiä ovat: Mitä muutoksia näytteenotossa ja asiakaspalvelussa on tapahtunut? Miten analyysityö on muuttunut käsimenetelmillä tehdystä työstä suurten analyysilaitteiden kanssa työskentelyksi? Onko hierarkkisissa asetelmissä tapahtunut muutoksia ja onko laboratoriohoitajan työn arvostus muuttunut? Miten vaatetus ja muut ulkoiset tekijät ovat muuttuneet?

Tutkimusaiheen valintaan vaikutti pitkä urani laboratoriohoitajan ammatissa ja omakohtaiset kokemukset työssä tapahtuneista muutoksista. Kulttuuriperinnön opiskelu johdatti minut pohtimaan laboratoriohoitajan työssä tapahtuneita muutoksia sekä kulttuuriperinnön että muistitietotutkimuksen näkökulmasta. Laboratoriotyön automatisoitumisesta johtuen aineellista perintöä työn tekemisestä ei ole paljoakaan säilynyt. Kiinnostukseni kohteena ovat laboratoriohoitajien muistot ja kokemukset sekä työn sisäisen perinnön säilyminen ja laboratoriohoitajien ammatti-identiteetin muotoutuminen muutoskokemusten kautta.

Nykyajan yhteiskunnalle on ominaista jatkuva muutos, joka koskee myös työelämää ja terveydenhuollon ammatteja. Nopea teknologinen kehitys ja markkinoiden globalisoituminen ovat muuttaneet työelämää, organisaatioiden rakenteita ja niissä

työskentelevien ihmisten olosuhteita¹. Laboratoriohoitajan (bioanalyytikon)² ammatti on yksi niistä ammateista, joka on muuttunut yhteiskunnan teknologisen kehityksen ja digitalisoitumisen myötä merkittävästi. Laboratorioityön automatisoituminen ja digitalisoituminen sekä perinteisten käsityömenetelmien väheneminen muuttavat laboratoriohoitajan työtä ja työn sisältöjä nopeassa tahdissa. Myös tuleva sosiaali- ja terveysalan uudistus muuttaa todennäköisesti laboratoriohoitajien koulutusta ja työnkuvaa edelleen.

Tutkimus koostuu kuudesta luvusta. Johdannossa esittelen tutkimuksen lähtökohdat, tutkimuskysymykset, tutkimuksessa käytetyt keskeiset käsitteet sekä aiempaa tutkimusta. Esittelen johdannossa lyhyesti myös tutkimusaineiston ja metodin. Luvussa kaksi käsittelen laboratoriohoitajien koulutusta ja työnkuvaa. Luvussa kolme kerron ryhmähaastattelusta aineistona ja käyttämistäni analyysimeteodeista. Luvussa 3.6 käsittelen ryhmähaastattelussa tuotettuja muutoskokemuksia. Luku neljä koostuu haastateltavien kokemuksista ja muistoista laboratoriohoitajan ammatin muutoksista. Luvussa viisi käsittelen muutosten vaikutuksia ammatillisen identiteetin muotoutumiseen. Luvussa kuusi esittelen tutkimuksen johtopäätökset.

1.2 Keskeiset käsitteet ja aiempi tutkimus

Pirjo Korhokangas painottaa, että merkittävä osa kulttuuriamme rakentuu sille mitä muistamme. Muistelu voi liittyä oman elämän tapahtumiin ja kokemuksiin sekä yleisiin käsityksiin elämästä. Muisteluun pohjautuvassa tutkimuksessa on mahdollista rakentaa kollektiivista ja sosiaalista kuvaa tutkittavasta kulttuurista. Yhteiseen kulttuuriseen ja sosiaaliseen muistiin liittyy aina sen jäsenten yksilöllinen muisti. Kun tutkimuksen lähtökohdat ja lähestymistavat rakentuvat muisteluaineistolle, aineistoja on myös käsiteltävä, analysoitava ja tulkittava muistettuina. Tällöin aineisto rakentuu muistelijan, kertojan ja tulkitsijan esityksistä ja tulkinnoista.³

Sirkka Hirsijärven ja Helena Hurmeen mukaan laadullisen ja määrällisen tutkimuksen epistemologiset oletukset poikkeavat toisistaan. Laadullisen strategian mukaan tutkittava ja

¹ Ikonen-Varila 2005, 97.

² Laboratoriohoitajan/bioanalyytikon ammatti kuuluu terveydenhuollon laillistettuihin ammatteihin. Julkisessa terveydenhuollossa työskentelevät on listattu Valviran julkiseen tietopalveluun JulkiTerhikkiin.

³ Korhokangas 2005, 129.

tutkija ovat vuorovaikutussuhteessa, joten tutkijakin on mukana luomassa tutkimaansa kohdetta. ⁴ Liisa Moilasan mukaan perinteinen tutkimus pyrkii tiedon yleistettävyyteen ja tulosten toistettavuuteen. Laadullista tutkimusta voidaan lähestyä tulkitsevalla ja ymmärtävällä otteella. Lähestymistapa keskittyy arkitietoon ja pyrkii tutkimaan ihmisen toimintaa kokonaisvaltaisesti sekä korostaa yhteisöllisiä merkityksiä. ⁵

Amerikkalaisen filosofin Charles Peircen mukaan muodostamme uskomuksia neljällä eri tavalla. Voimme pitää kiinni omista käsityksistämme ja olla piittaamatta todisteista, jotka kyseenalaistavat uskomuksemme. Jos uskomme että voimme nähdä totuuksia ilman aistihavainnon tai todisteiden apua, luotamme intuitiivisen tiedonhankinnan menetelmään. Varsinainen tieteellinen menetelmä on Peircen mukaan julkinen, objektiivinen ja itsensä korjaava. Objektiivisuus tarkoittaa että tutkimuskohteen ominaisuudet ovat tutkijan mielipiteistä riippumattomia, tieteellinen tieto syntyy tutkijan ja tutkimuskohteen vuorovaikutuksen tuloksena, tiedon lähteenä on tutkimuskohteesta saatava kokemus, auktoriteetti tai intuitio ja että tutkimuskohteesta voidaan saada totuudellista tietoa. ⁶

Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää ja Aura Kivilaakso pohtivat teoksessa *Mitä on kulttuuriperintö?* kulttuuriperintö – käsitteen määritelmää. Laajasti ajateltuna kulttuuriperinnöksi voidaan nimetä lähes mikä tahansa ilmiö, jonka jälkiä on löydettävissä menneisyydessä. Tällöin ”kulttuuriperintö- käsitteellä viitataan joukkoon menneisyydestä periytyneitä aineellisia ja aineettomia resursseja, jotka ihmiset tunnistavat jatkuvasti kehittyvien arvojensa, uskomustensa, tietojensa ja perinteidensä heijastumaksi ja ilmaisuksi niiden omistuksesta riippumatta.” Kulttuuriperintö voidaan määritellä myös arkisemmasta ja yksityisemmästä näkökulmasta. Tällöin kulttuuriperintö on ”menneisyyden jälki, jolla on erityistä merkitystä ihmisen, yhteisön tai paikkakunnan arjelle ja identiteetille.” ⁷

Simo Knuutilan ja Laura Aron mukaan kulttuuriperintökäsitteeseen liittyy ajatus jonkin perityn säilyttämisestä ja hoitamisesta. Laajasti ymmärrettynä kulttuuriperintö koskee inhimillisen toiminnan tuloksena syntyneitä, sukupolvelta toiselle siirtyviä säilyttämisen arvoisia aineellisia ja ei-aineellisia asioita. Traditiokeskeisten sosiaalisten instituutioiden

⁴ Hirsijärvi & Hurme 2001, 23.

⁵ Moilanen 1995, 26–27.

⁶ Haaparanta & Niiniluoto 1998, 12–14.

⁷ Tuomi-Nikula & Haanpää & Kivilaakso 2013, 14–16.

toiminta välittää aineellista ja aineetonta kulttuuria. Ammattikunnan kulttuuriperintöä tutkittaessa menneisyyden jäljillä on erityistä merkitystä tutkittavan yhteisön identiteetille. ⁸

Laurajane Smithin näkemyksen mukaan kulttuuriperintö on pohjimmiltaan aineetonta ja edustaa yhteisön kulttuurisia ja sosiaalisia arvoja. Muistelu voidaan tällöin nähdä yhteisön sosiaalisena prosessina, jonka avulla yhteisö voi ymmärtää menneisyyttään ja nykyisyyttään. Tällöin kulttuuriperintö voidaan nähdä tapana kommunikoida, luoda merkityksiä ja kokea elämyksiä. Kulttuuriperintö kokemuksena pitää sisällään muistelun ja tiedon ja niiden eteenpäin välittämisen, identiteetin tunnustamisen ja ilmaisemisen sekä kulttuuriset ja sosiaaliset arvot ja merkitykset. Yhteisöjen kulttuuriset arvot ja merkitykset elävät menneisyyden ja nykyisyyden jatkumolla, riippuen siitä miten niitä harjoitetaan, tutkitaan, korostetaan tai muunnetaan. ⁹

Kristiina Kumpulainen näkee kulttuuriperinnön välittämisen ja luomisen ”dynaamisena ilmiönä, joka muuttuu ja kehittyy ajassa yksilöiden ja yhteisöjen toiminnassa vaikuttaen myös siihen miten mennyttä aikaa tulkitaan ja tarkastellaan.”Sosiokulttuurinen teoria oppimisesta ja kehityksestä tarjoaa viitekehyksen tarkastella oppimista kulttuuriin kasvamisen prosessina ja osallisuutena. Tällöin keskeistä on yhteisössä toimiminen ja kollektiivisen tiedon ja kulttuuriperinnön jakaminen sekä oppijan identiteetin rakentuminen. Ammattiryhmien välillä sosiokulttuurinen teoria tarjoaa välineitä ymmärtää monialaista yhteistyötä ja vuorovaikutusta oppimisen edistämiseksi.” ¹⁰

Tutkimusnäkökulmani on fenomenologis-hermeneuttinen, jolloin tutkimuksen teon kannalta merkityksellisiä ovat kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtämisen ja tulkinnan kautta tavoittaa haastateltavien kokemuksia työn muuttumisesta ja heidän antamiaan merkityksiä muutoksille. ¹¹ Hermeneuttinen menetelmä on keskeinen humanistisessa tutkimuksessa. ”Hermeneutiikan ideana on, että koko kulttuurinen ja sosiaalinen todellisuus on merkitysten läpäisemää ja että sen tutkiminen on näin ollen ilmiöiden merkitysten etsimistä ¹².” Hermeneuttisen kehän prosessissa tutkija etenee kokonaisuudesta osiin ja niistä takaisin kokonaisuuteen. Hermeneuttisen kehän liike tapahtuu esiymmärryksen ja varsinaisen ymmärtämisen välillä. Ymmärtämisen liike

⁸ Knuuttila 2008, 13; Aro 1999, 179.

⁹ Smith 2006, 2-4, 83.

¹⁰ Kumpulainen 2008, 22–23.

¹¹ Laine 2015, 28.

¹² Juntunen & Mehtonen 1982, 113.

tarkoittaa ennakkoluulojen ylittämistä ja kriittisen etäisyyden luomista.¹³ Uudempi hermeneutiikka painottaa ymmärtämisen ja eläytymisen lisäksi tulkintaa dialektisena prosessina, jolloin todellisuus näyttäytyy tulkintojen tulkintana. Hermeneuttista näkökulmaa edustava tutkija hyväksyy sen, että hänen persoonallisuutensa ja tunteensa vaikuttavat tutkimukseen.¹⁴

Ilkka Niiniluoto siteeraa teoksessa *Johdatus tieteenfilosofiaan* uushermeneutiikan edustajan Hans-Georg Gadamerin näkemystä, jonka mukaan uushermeneuttinen tieteenfilosofinen koulukunta korostaa humanististen tieteiden tehtävää tradition välittäjänä ja tulkitsijana sekä arkikokemukseen perustuvaa esiymmärryksen roolia ihmistä tutkivissa tieteissä.¹⁵ Gadamerille tulkinta on tutkijan ja tutkimuskohteen välistä vuoropuhelua, jossa tulkitsijan itseymmärrys lisääntyy ja tulkitsijan ja tulkinnan kohteen roolit ovat tasavertaiset. ”Gadamerin hermeneutiikka ei pidä tulkinnan tavoitteena objektiivisen tulkinnan esittämistä.”¹⁶ Hermeneuttinen tutkimus on kiinnostunut myös ainutlaatuisesta ja ainutkertaisesta¹⁷.

Gadamerin mukaan ajallinen etäisyys erottaa todet ennakkoluulot vääristä ja siksi ”hermeneuttisesti kouliintunut tietoisuus sisältää historiallisen tietoisuuden. Sen on tiedostettava ymmärtämistä ohjaavat ennakkoluulot, jotta perinteen edustama toisenlainen kanta piirtyisi esiin ja pääsisi oikeuksiinsa. Ennakkoluulon tunnistaminen ennakkoluuloksi edellyttää, ettei sitä hyväksytä oikopäätä vaan pidätellään.” Ymmärtäminen tarkoittaa keskinäistä ymmärtämistä samassa asiassa, jolloin jokainen esitetty kysymys esitetään myös itselle.¹⁸ Tutkimusnäkökulmani on lähellä Gadamerin näkemystä. Pyrin tulkitsemaan haastateltavien tuottamaa aineistoa keskinäisen ymmärtämisen avulla sekä ottamaan huomioon omat ennakkokäsitykseni.

Timo Laine pohtii artikkelissaan kokemuksen tutkimista fenomenologisesta näkökulmasta. Laineen mukaan ”fenomenologia rajoittuu tarkastelussaan nimensä mukaisesti siihen, mikä *ilmenee* meille itse koettuna, elettyinä maailmana ja itsenä tuossa maailmassa.”

Fenomenologia tarkastelee yksilöä myös yhteisöllisestä näkökulmasta, jolloin kollektiivisesti jaetut merkitykset ilmenevät suhteessa kulttuuriin. Merkitykset ovat tällöin

¹³ Juntunen & Mehtonen 1998, 115,117.

¹⁴ Hirsijärvi & Hurme 2001, 23; Lönnqvist 1999, 24.

¹⁵ Niiniluoto 1999, 32, 41, 56.

¹⁶ Haaparanta & Niiniluoto 1998, 66.

¹⁷ Laine 2015, 30.

¹⁸ Gadamer 2004, 27, 38–39.

intersubjektiivisiä eli subjektien välisiä. Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkimuskohdetta pyritään ymmärtämään sisältäpäin.¹⁹ Jari Eskola ja Juha Suoranta korostavat, että kulttuurin sisällä samoille ilmiöille ja merkeille annetaan erilaisia merkityksiä. Jotta intersubjektiivisuus eli yhteinen ymmärtäminen olisi mahdollista, todellisuuden hahmottamisen tulee olla riittävän yhdenmukaista.²⁰

Fenomenologinen tutkimusprosessi etenee yleensä vaiheittain ja tutkija palaa aikaisempiin vaiheisiin uudelleen tutkimuksen edetessä. Tällä menettelytavalla pyritään estämään liian nopeiden tulkintojen tekeminen. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa tutkija pyrkii kuvaukseen siitä mitä aineistossa on sanottu. Tutkijan on tässä vaiheessa selvitettävä mikä aineistosta on olennaista. Olennaisuus paljastuu ymmärtämällä ilmaisujen merkityksiä tutkittavien omasta näkökulmasta. Fenomenologisen näkökulman mukaan aineiston kuvauksesta pyritään saamaan esille merkityskokonaisuuksia, joiden näkemisessä apuna voidaan käyttää jopa intuitiota. Merkitysten välisten yhteyksien ymmärtäminen perustuu tutkijan elämäkokemuksen myötä kehittyneeseen ymmärtämiseen.²¹

Ymmärtävässä ihmistieteessä inhimillisen toiminnan ymmärtäminen ja selittäminen täydentävät toisiaan. Näkökulmat vaihtelevat toimijoiden ja rakenteiden näkökulman välillä. Ymmärtävä ihmistiede nostaa esille myös inhimillisen toiminnan tulkintaa koskevan eettisen kysymyksen. Jyrkimmän näkemyksen mukaan tutkijan tulisi rajoittua kuvaamaan sosiaalista todellisuutta ainoastaan tutkittavien omasta näkökulmasta käsin. Tutkittavilla on kuitenkin erilaisia tulkintoja sosiaalisesta todellisuudesta ja jokainen kertoo oman tulkintansa. Tutkija puolestaan tulkitsee aineistoaan omaan sosiaaliseen todellisuuteensa perustuen. Maltillisemman kannan mukaan tutkijan tulee ottaa huomioon tutkittavien näkökulma, mutta hänen tulkintansa ei tule rajoittua pelkästään siihen.²²

Tavoitteenani on ottaa tulkinnassa huomioon sekä tutkittavien että oma sosiaalinen todellisuuteni. Tulkintaan vaikuttavat myös organisaatiossa ja työyhteisössä vallitsevat rakenteet sekä omat kokemukseni laboratoriohoitajan työn muutoksista. Haastatteluaineiston tulkinnan tukena käytän omia vuosien varrella tekemiäni havaintoja laboratoriohoitajan työstä ja siinä tapahtuneista muutoksista eli käsittelen aineistoa autoetnografisella otteella. Ymmärtävää tulkintaa auttavat omat kokemukseni laboratoriotyön muutoksista. Tulkintojen

¹⁹ Laine 2015, 29–30.

²⁰ Eskola & Suoranta 1999, 45.

²¹ Laine 2015, 41–43.

²² Rolin 2006, 111–113.

tekemistä varten tutkijan otteella minun pitää erottaa omat kokemukseni tutkittavien kokemuksista ja käyttää tutkijan ymmärrystä. Autoetnografisen lähestymistavan ja yhteisten kokemusten avulla pyrin ymmärtämään tutkittaviani. Tutkijana en voi kuitenkaan olettaa että tutkittavat kokisivat samoin kuin minä.

Etnografia voidaan määritellä monin tavoin. Etnografisesta tutkimuksesta voidaan puhua silloin, kun tutkija on läsnä tutkimassaan yhteisössä tai tuottaa kuvausta kulttuurista tai yhteisöstä. Etnografi tutustuu tutkimaansa yhteisöön ja opettelee toimimaan yhteisön arkisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa järjestyksissä. Etnografisen tutkimuksen tavoitteena on analysoida monipuolisesti kulttuurisia prosesseja ja toimijoiden niille antamia merkityksiä. Etnografisen tutkimuksen avulla voidaan tehdä näkyväksi ihmisten erilaisia tarinoita. Tutkijan etnografinen kenttä voi sijaita tutkijan omassa arkiympäristössä tai merkitä tuttujen ihmisten tai ilmiöiden tutkimista.²³

Käytän tutkimuksessa empiiristä laadullista tutkimusotetta, jota käytetään kun halutaan paljastaa tavallinen ja arkinen toiminta ja jäsentää sitä. Empiirisessä tutkimuksessa metodi on keskeisellä sijalla ja esimerkiksi haastattelun avulla voidaan tutkia organisaatioita ja työntekijöiden kokemuksia. Organisaation toimintatapoja ja työntekijöiden kokemuksia tutkittaessa voidaan hyödyntää haastatteluja aineistonhankintamenetelmänä. Oman organisaation tutkimuksessa haasteellisiksi nousevat kysymykset tutkijan roolista ja asemasta organisaatiossa.²⁴

Stuart Hallin mukaan kulttuuri on kansakuntien tai ryhmien yhteisiä merkitysjärjestelmiä, jotka sisältävät sosiaaliset käytännöt ja näitä ohjaavat käytännöt ja organisaatiot. Hallin mukaan sekä kieli että tavat ja traditiot ovat voimakkaita kulttuuristen merkitysten ja identiteettien lähteitä. Arkipäivän rituaalit ja käytännöt luovat totutun tavan hoitaa asioita, antavat merkityksen tietyille tapahtumille ja tunteen yhteisestä identiteetistä sekä kuulumisesta yhteisöön. Yhteisön kulttuuriin samaistuvien ja saman kulttuurisen identiteetin jakavien ihmisten oletetaan olevan samanlaisia. Kulttuurit nähdään suhteellisen vakaina ja pysyvinä, vaikka niillä on oma ajallinen ja paikallinen jatkuvuutensa.²⁵

Kulttuurintutkijan Geert Hofsteden mukaan arvot, normit ja roolit ovat kulttuurin ydinelementtejä. Kukin yhteisö luo käyttäytymistä ohjaavia malleja, jotka ovat tyypillisiä

²³ Lappalainen 2007, 9-10; Anttonen & Hakamies & Olsson & Lehtonen 2015, 22.

²⁴ Paloniemi & Collin 2015, 207-209; Hirsijärvi & Hurme 2000, 13-19, 34-35.

²⁵ Hall 2003, 85-86, 90.

kyseiselle yhteisölle. Ne ovat keskeisessä osassa kulttuurin muutostapahtumissa ja uudet haasteet hyväksytään, jos ne ovat sopuissa vallitsevan kulttuurin arvojen ja normien kanssa. Lisäksi kulttuuri ilmenee symboleissa, eleissä, kuvissa ja esineissä, joilla on tietty merkitys. Esimerkiksi ammattikieli, työasu ja arvoaseman tunnukset kuuluvat kulttuurin symboleihin.²⁶

Perti Alasuutarin näkemyksen mukaan kulttuurin käsitteellä tarkoitetaan ”kollektiivista subjektiviteettia ts. jonkin yhteisön piirissä omaksuttua elämäntapaa ja maailman hahmottamisen ja mielekkääksi kokemisen tapaa.” Kulttuurintutkimuksen edustamaan teoreettiseen näkökulmaan kuuluu näkemys, että todellisuus on sosiaalisesti konstruoitunut eli rakentunut merkitystulkintoista ja tulkintasäännöistä.²⁷

Kulttuurintutkija Paul Willisin mukaan myös arkipäiväinen toiminta voidaan määritellä kulttuuriksi ja siten myös työtä voidaan tarkastella kulttuurisena toimintana. Työ rakentaa tekijänsä identiteettiä sekä määrittää muita suhteessa itseen. Willisin mukaan työn tekemistä voidaan analysoida kulttuurisesta näkökulmasta käsin, koska arki on kulttuuria ja työ on olennainen osa arkea.²⁸

Edgar H. Schein määrittelee organisaatiokulttuurin seuraavasti: ”Organisaatiokulttuuri ilmentää sitä, miten organisaatioissa on totuttu toimimaan. Organisaatiokulttuuri on niiden perusoletusten ja uskomusten kooste, jonka organisaation jäsenet ovat yleisesti omaksuneet pyrkiessään ratkaisemaan ulkoiseen sopeutumiseen ja sisäiseen eheyteen liittyviä ongelmiaan ja siten lieventämään uuteen tai epävarmaan tilanteeseen liittyvää ahdistusta.”²⁹

Sosiologi Matti Kortteinen on tehnyt pitkäaikaisia kenttätöitä ja syvähaastatteluja palkansaajien keskuudessa. Kortteinen on analysoinut työntekijöiden kertomusten avulla suomalaista palkkatyötä kulttuurisesti kerrostuneena muotona, jonka rakennetta jäsentävät selviytyminen, pärjääminen ja itsellisyys. Kortteisen mukaan selviytymiseen liittyy moraalisia ja eettisiä elementtejä, jotka määrittävät työntekijän moraalista arvoa.³⁰

Jyrki Pöysä on tutkinut työpaikkakulttuuria narratiivisen etnografian keinoin tavoitteena tuoda esiin toimijoiden oma näkökulma. Kirjassa *Työelämän alkeismuodot* hän tarkastelee pienryhmän kulttuurin rakentumista työntekijöiden keskinäisen lojaalisuuden, ristiriitojen ja

²⁶ Hofstede 1993, 25–27.

²⁷ Alasuutari 2011, 56–57,61.

²⁸ Palukka 2003, 29.

²⁹ Schein 1987, 26.

³⁰ Kortteinen 1992, 50–52.

organisaation luomien jännitteiden kentässä. Pöysän tutkimuksen kohteena ovat työntekijöiden väliset keskustelut ja arkinen työnteko sekä työntekijöiden kertomukset omasta elämästään. Pöysän mielenkiinnon kohteina ovat kulttuuriset ja sosiaaliset merkitykset, joita työpaikalla tapahtuva vuorovaikutus pitää yllä. ³¹

Jyrki Pöysän mukaan työpaikkakulttuuria määrittävät toiminnan laji ja paikka. Työpaikalla vallitseva yhteisöllinen kulttuuri edustaa rajattua ihmisryhmää. ”Rajatuille yhteisökulttuureille ominaiset paikalliset merkitykset edustavat aineistoa, joihin sisältyy työhön ja ihmisiin liittyviä erityistermejä ja yhteisökulttuurin intressien heijastumista puheisiin ja tarinoihin.” Työpaikan kulttuuria tutkittaessa kiinnostuksen kohteena ovat työntekijöiden omat kokemukset työpaikasta ja siihen liittyvistä kulttuurisista merkityksistä. Kaikessa kulttuuritutkimuksessa on kuitenkin subjektiivinen komponentti, sillä jokainen yksilö näkee ja kokee oman ainutkertaisen viitekehýksensä läpi. ³²

Tarkastelen tutkimuksessa myös ryhmähaastatteluisissa tuotettujen muutoskokemusten vaikutuksia laboratoriohoitajien ammatillisen identiteetin muotoutumiseen. Eeva Kohonen pohtii artikkelissa ”*Onko yksilön identiteetti organisaation aineetonta pääomaa?*”, yksilön identiteetin merkitystä ja suhdetta organisaation toimintaan. Kohosen mukaan identiteetti on käsitteenä monimerkityksinen. Latinan sanoihin viittaava ”idem” merkitsee samana pysymistä, ”id ens” sisältää ajatuksen, että ydinolemus pysyy samana läpi elämän, vaikka muuttumista ja kehittymistä tapahtuu. Identiteetin käsite sekä määrittelee yksilön että erottaa hänet muista. ”Minäkäsitys muodostuu yksilöllisistä arvoista ja ominaisuuksista sekä samaistumisesta erilaisiin sosiaalisiin kollektiiveihin.” Identiteettiä voidaan pitää sosiaalisen oppimisen tuloksena, sillä se kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. ³³

Laura-Kristiina Moilasen ja Susanna Sulkusen mukaan identiteetti muodostuu eri ulottuvuuksista. Yksilön persoonallinen identiteetti on olemassa olo omana itsenään, joka koostuu yksilön tärkeiksi kokemista osa-alueista, kuten sukupuoli, ikä ja ammatti. Sosiaalinen ja kollektiivinen identiteetti sisältää ajatuksen samaistumisesta omaan ryhmään kuuluvien kanssa ja myös käsityksen siitä, ketkä eivät kuulu omaan joukkoon.

³¹ Pöysä 2012, 7.

³² Pöysä 2012, 17-19, 24.

³³ Kohonen 2011, 83-85.

”Kulttuurisesta näkökulmasta tarkasteltuna kollektiivinen identiteetti on tärkein ihmisiä yhdistävä tekijä. Kulttuuri käsittää jaetut uskomukset, arvot, normit ja käyttäytymistavat.”³⁴

Hannele Palukka on tutkinut väitöskirjassaan *Johtotähdet. Lennonjohtajien ammatti-identiteetin rakentuminen ryhmähaastatteluissa*, lennonjohtajien ammatti-identiteettiä ”yliyksilöllisenä, kollektiivisena itseymmärrysprosessina.” Palukka tarkastelee lennonjohtajien ammatillisen toiminnan jäsentymistä ryhmänä. Palukan mukaan kollektiivisesta identiteetistä puhuttaessa esitetään usein käsitys, että ryhmä muodostaa ajallisen jatkuvuuden tai tilallisen kokonaisuuden, jolloin ryhmän jäsenet nähdään toistensa kaltaisina ja että ryhmän yhdenmukaisuus muodostaa heistä ryhmän. ”Tällöin identiteetti taipuu sanoiksi kaltaisuus tai samuus.” Palukka ei itse käsitä identiteettiä samuutena tai kaltaisuutena sellaisenaan vaan tulkintoina itseystä. Palukan mukaan lennonjohtajien ammatti-identiteetti ei heijasta jäsenten yhteisiä ominaisuuksia eikä hän myöskään ajattele, että yhteiset ominaisuudet tuottaisivat ryhmän ammatti-identiteetin. Palukan tavoitteena on ymmärtää, miten lennonjohtajien ammattikunta tekee mielekkääksi oman asemansa ja toimintansa ja mistä merkityksistä ryhmähaastatteluissa ammatti-identiteettiä tuotetaan.

Palukan hypoteesina on että ammatti-identiteetti muotoutuu ammattikunnan käsityksissä ja tulkinnoissa siitä, millaista heidän toimintansa ja asemansa on. Hän on analysoinut ryhmähaastatteluaineiston avulla lennonjohtajien tapaa jäsentää sosiaalista maailmaansa, keskinäisiä suhteitaan ja omaa identiteettiään. Palukka tarkastelee ryhmähaastatteluita erityisinä puhetekoina, joiden hän näkee olevan ammattikunnan jäsenten sosiaalisen todellisuuden tuotteita. Hän lähestyy aineiston vaihtelevia, moniäänisiä ja ristiriitaisia puhetekoja työkaluina, joiden avulla ammattikunta tuottaa erilaisia funktioita. Palukka käyttää aineiston analyysissä diskurssianalyysiä, jonka rinnalla kulkee myös argumentaatio- ja kertomusanalyysi. Hän analysoi aineistoa siltä kannalta, miten haastateltavat rakentavat ja neuvottelevat roolinsa ja erilaiset puheen tarkoitukset.³⁵

³⁴ Moilanen & Sulkunen 2006, 7-8.

³⁵ Palukka 2003, 14–15, 32–33.

1.3 Tutkimusaineisto ja metodi

Muistitietotutkijoiden Outi Fingerroosin ja Ulla-Maija Peltosen mukaan haastattelumenetelmin tuotetut, menneisyyttä koskevat aineistot ovat muistitietotutkimusta, jossa arvokasta ovat kertojien esiin nostamat tapahtumat ja ilmiöt ja niiden tulkinta ³⁶. Tutkimukseni on muistitietotutkimusta, koska haastatteluissa saatu tieto pohjautuu haastateltavien muistiin. Peltonen tähdentää, että muistitiedossa arvokasta ovat omakohtaiset kokemukset ja kertojan tulkinta tapahtumista ³⁷.

Tutkimusaineisto koostuu kahdesta laboratoriohoitajien ryhmähaastattelusta. Molempiin haastatteluihin osallistui neljä haastateltavaa. Jari Eskolan, Juha Suorannan ja Pekka Sulkusen mukaan ryhmähaastattelulla tarkoitetaan usean henkilön yhtäaikaista haastattelua, myös haastattelijoin voi olla useita. Tavoitteena on tällöin saada aikaan keskustelua tutkijan valitsemista aiheista ja teemoista. Ryhmähaastattelua voidaan käyttää informaation hankkimiseen, sen avulla voidaan tutkia yhteisesti jaettuja normeja ja ihanteita sekä ryhmän sisäistä vuorovaikutusta ja sosiaalisia suhteita. Ryhmähaastattelussa voidaan toteuttaa kollektiivisen muistelun ideaa ja se sopii tutkimusmetodiksi, kun halutaan että haastateltavat muistelevat tapahtumia yhdessä, herättelevät toistensa mielikuvia ja rohkaisevat ja tukevat toisiaan. Yhdessä muistelu herättää ehkä muuten kertomatta jääviä muistoja. Lisäksi haastateltavat voivat korjata toistensa unohduksia ja väärinymmärryksiä sekä kontrolloida toistensa sanomisia. ³⁸

Alkuperäinen tarkoitukseni oli tehdä puolistrukturoituja teemahaastatteluja, joissa haastattelu kohdennetaan niihin teemoihin, joista haastattelija haluaa saada tietoa. Tällöin haastattelija voi vaihdella kysymysten järjestystä ja sanamuotoa tilanteen mukaan. Myös haastateltavat saavat vastata vapaasti eikä vastauksia ole sidottu vastausvaihtoehtoihin. Yksinkertaisimmillaan haastattelu voidaan nimetä keskusteluksi, jolla on ennalta päätetty tarkoitus. Haastattelu on vuorovaikutuksellinen, verbaalia ja non-verbaalia viestintää sisältävä tapahtuma, jonka avulla haastateltavien mielipiteet, kokemukset ja asenteet välittyvät. Ryhmähaastattelua voidaan pitää keskusteluna, jossa haastateltavat kommentoivat suhteellisen spontaanisti ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelu

³⁶ Fingerroos & Peltonen 2006, 8-9.

³⁷ Peltonen 1996, 40–41.

³⁸ Eskola & Suoranta 1999, 95; Sulkunen 1990, 264.

eroaa arkikeskustelusta kuitenkin siinä suhteessa, että haastattelija ohjaa keskustelua haluamaansa suuntaan.³⁹

Haastatteluissa keskusteltiin etukäteen antamistani teemoista, mutta ennakko-oletusteni mukaisesti haastattelut muotoutuivat keskustelunomaisiksi ja haastateltavat keskustelivat myös asioista ja tapahtumista, joista en ollut tehnyt kysymyksiä etukäteen. Taina Ukkonen mainitsee ryhmähaastattelun eduksi sen, että haastateltavat voivat vaihtaa kokemuksia, keskustella, vertailla tietoja, virkistää toistensa muistia, väitellä ja olla eri mieltäkin asioista. Tutkijana minun täytyy kuitenkin huomioida myös se, että ryhmä voi tuottaa liian yleisluonteista kuvaa menneisyydestä tai puhua vain asioista, joista kaikki ovat samaa mieltä.⁴⁰

Metodin käsite on moniselitteinen, mutta yleisesti se käsitetään sääntöjen ohjaamaksi menettelytavaksi, jonka avulla tieteessä etsitään tietoa tai pyritään ratkaisemaan käytännön ongelma⁴¹. Analyysimetodeiksi valitsin sisällönanalyysin ja sen sisällä teema-analyysin. Käytin aineiston analyysin ja tulkinnan apuna myös keskusteluanalyttistä otetta.

Käsittelen tarkemmin luvussa 3 ryhmähaastattelua aineistona. Luvussa 3.2 kerron muistitiedon olemuksesta yleensä ja siitä miten haastateltavani tuottivat muistitietoa. Luvussa 3.4 kerron tarkemmin, miten olen käyttänyt sisällönanalyysia, teema-analyysia ja keskusteluanalyysia aineiston analysoinnissa. Luku 3.6 koostuu haastateltavien tuottamista muutoskokemuksista.

Sirkka Hirsijärven ja Helena Hurmeen mukaan tutkimushaastattelulle on tyypillistä, että tutkija välittää kuvaa haastateltavien ajatuksista, kokemuksista ja tunteista. Tutkijan oma käsitys todellisuuden luonteesta kuitenkin määrittelee, miten hän lähestyy haastateltavien käsityksiä ja kokemuksia.⁴² Tavoitteenani on kuvata laboratoriohoitajien kokemuksia työn sisältöjen muuttumisesta ryhmähaastattelujen avulla. Ryhmähaastattelu sopii metodiksi hyvin, koska laboratoriohoitajan työ sisältää paljon tiimityötä ja sosiaalisia kontakteja asiakkaiden ja muiden terveydenhuollon toimijoiden kanssa. Päätin tehdä ryhmähaastatteluja, koska toivoin, että haastateltavat jakaisivat kokemuksiaan ja saisin rikkaampaa aineistoa kuin yksilöhaastatteluissa.

³⁹ Hirsijärvi & Hurme 2001, 47,61.

⁴⁰ Ukkonen 2000, 198.

⁴¹ Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 2000, 170–171.

⁴² Hirsijärvi & Hurme 2001, 41.

Olen työskennellyt kaikkien haastateltavien kanssa, joten tekemäni valinnat haastateltavista vaikuttivat tutkimuksen lopputulokseen. Valintaan vaikutti myös käsitykseni siitä, että haastateltaviksi pyytämäni henkilöt muistelisivat mielellään yhdessä työuransa varrella tapahtuneita muutoksia ja että juuri näiden haastateltavien kanssa saisin aikaan luottamuksen ilmapiirin, joka johtaisi hedelmälliseen keskusteluun. Pyysin haastateltavaksi entisiä ja nykyisiä kollegoitani, joilla on pitkä työhistoria ja kokemuksia laboratoriohoitajan työssä tapahtuneista muutoksista.

Pertti Alasuutarin ja Pirjo Korkeakankaan mukaan osallistujat toimivat ryhmähaastattelussa usein samoin kuin arkielämän vuorovaikutustilanteissa eli keskustelevat siitä, mikä yksilölle on yhteistä ryhmän jäsenenä ja subjektiiviset henkilökohtaiset tuntemukset jäävät vähemmälle. Haastateltavat voivat kysellä toisiltaan, pohtia suhtautumistapaansa ja kiistellä tulkinnoista. Tällöin tutkijalla on mahdollisuus nähdä, miten ryhmä toimii ja ajattelee kulttuurisena ryhmänä. Tutkimusta varten kootun ryhmähaastattelun arvokkuus on siinä, että haastateltavat keskustelevat asioista, joista ei yleensä puhuta.⁴³

⁴³ Alasuutari 2014, 151–152; Korkeakangas 2005, 135.

2. LABORATORIOHOITAJAN KOULUTUS JA TYÖNKUVA

2.1 Koulutus ennen ja nyt

Turun laboratoriohoitajakoulutusta tutkineen Saara Makkosen mukaan laboratoriotutkimuksia tekevän henkilökunnan koulutus alkoi Suomessa 1953. Koulutuksen aloittamisella pyrittiin vastaamaan nopeasti muuttuvan terveydenhuollon tarpeisiin. Englantilainen Raymond Jones on tutkinut vuonna 1986 ilmestyneessä väitöskirjassa laboratoriohoitajien ammatin kehittymistä. Tutkimuksessa kuvattiin laboratoriohoitajan ammatin kehittymistä kolmesta toisiinsa yhteydessä olevasta näkökulmasta. Tutkimuksessa käsiteltiin ammatin teknistä muutosta, ammatillisuuden kehittymistä ja akateemista politiikkaa. Jonesin tutkimuksen mukaan laboratoriotyön erikoisalueiden kehittyminen vaati sekä perustieteiden että erikoisalojen tietoa. Erikoisalojen monimutkaistuesssa käytännön työssä korostui lisääntyvä kognitiivisen tason osaaminen.⁴⁴

Laboratoriohoitajien koulutuksen syntyminen Suomessa liittyi kliinisten laboratorioden syntymiseen ja niiden kehittymiseen. Kliininen laboratoriotutkimus piti sisällään laboratoriotutkimusmenetelmät, laitteistot ja muun välineistön, sairaalassa sijaitsevan huonetilan sekä oman henkilökunnan. Laboratoriotutkimukset olivat aluksi osa luonnontieteellistä ja lääketieteellistä tutkimustoimintaa ja muotoutuivat siitä oleelliseksi osaksi potilaan tutkimista ja hoitamista. Tutkimusmenetelmien kehittyminen ja tutkimusmäärien lisääntyminen johti omien laboratoriotilojen perustamiseen ja erillisen työntekijäryhmän syntymiseen. Ennen laboratoriohoitajakoulutusta tutkimuksia tekivät lääkärit ja luonnontieteilijät sekä farmasian alalla työskentelevät henkilöt.⁴⁵

Laboratoriohoitajien koulutus alkoi Helsingissä vuonna 1953 ja Turussa vuonna 1955. Aluksi koulutus oli yksivuotinen ja tutkintonimikkeenä oli laboratorioteknillinen apulainen. Koulutuksen tarkoituksena oli antaa perustietoja sairaalalaboratoriossa esiintyvistä tutkimuksista ja opettaa näytteenottoa. Pääsyvaatimuksena ensimmäiselle kurssille vuonna 1955 oli ”19:n, mutta ei 30 vuoden ikä”, hyvä maine ja terveys sekä vähintään keskikoulun oppimäärä. Hyvämaineisuus ja ikä oli todistettava rekisteriviranomaisen antamalla syntymä-

⁴⁴ Makkonen 2008, 17.

⁴⁵ Makkonen 2008, 39.

ja mainetodistuksella. Terveystilan selvittämiseksi vaadittiin lääkärintodistus sekä hammaslääkärin ja silmälääkärin todistus.⁴⁶

Näytteiden ottaminen on ollut keskeinen oppiaines koulutuksen alusta lähtien. Vuoden 1955 opinnoissa näytteenotto sisälsi verinäytteen ottamisen suoni- ja kapillaarinäytteenä, verenkuvavalmisteen tekemisen sormenpäänäytteestä, luuydinpunctionäytteen käsittelyn sternaalista otetusta näytteestä, punctionäytteiden käsittelyn sekä bakteriologiset näytteet.⁴⁷

Koulutus piteni 2-vuotiseksi vuonna 1964 ja 2,5-vuotiseksi vuonna 1971. Vuonna 1984 koulutuksen pituus oli 4,5 vuotta peruskoulupohjaisilla ja 3,5 vuotta ylioppilaspohjaisilla opiskelijoilla.⁴⁸ Nykyään bioanalyytikon/laboratoriohoitajan ammattikorkeakoulututkinto kestää 3,5 vuotta. Koulutukseen pyrkiville järjestetään kaksiosainen valintakoe, jossa painotetaan alalle soveltuvuutta, sosiaalisia valmiuksia ja oppimis- ja työskentelyvalmiuksia sekä alalle soveltuvaa terveyttä.

2.2 Työnkuva

Nykyään laboratoriohoitajia työskentelee sairaaloissa ja terveyskeskuksissa, yliopistojen ja lääketieteellisten tutkimuslaitosten laboratorioissa, yksityisissä laboratorioissa sekä terveydenhuoltoalan kaupallisissa yrityksissä. Sairaalaboratoriossa laboratoriohoitajan työhön kuuluvat näytteiden otto, käsittely ja analysointi, tulosten luotettavuuden arviointi ja välittäminen pyytävälle yksikölle. Työtehtäviin kuuluu lisäksi näytteiden asianmukaisesta säilytyksestä huolehtiminen ja tutkimusvälineiden sekä laitteiden käyttökunnon valvominen. Teknisten välineiden ja laitteiden tarkoituksena on helpottaa luotettavien tutkimustulosten saantia. Kaikkia tutkimusmenetelmiä ei voida automatisoida, joten osa laboratoriotyöstä on säilynyt edelleen käsityömäisenä. Esimerkiksi hematologiaan liittyvä solutunnistus on edelleen pääpiirteissään käsityötä. Myös näytteenotto on välineiden uudistumisesta huolimatta säilynyt käsityömäisenä ja edellyttää erilaisten näytteenottotekniikoiden hallintaa.

⁴⁶ Makkonen 2008, 63.

⁴⁷ Makkonen 2008, 76–77.

⁴⁸ Makkonen 2008, 25–26, 55.

Laboratoriotutkimusten suorittaminen edellyttää tutkimusmenetelmien ja niiden perustana olevien ilmiöiden tuntemista sekä teknisten laitteiden ja koneiden hallintaa. Alalle on ominaista, että työmenetelmät ja välineet kehittyvät nopeasti, mikä vaatii sopeutumista jatkuvasti muuttuviin tehtäviin.

Sairaala- ja terveyskeskuslaboratorioissa laboratoriohoitajan työssä keskeistä on vuorovaikutus asiakkaiden ja potilaiden kanssa. Ohjeiden antaminen potilaille tutkimuksia varten, eri-ikäisten ja eri elämäntilanteissa olevien ihmisten tukeminen ja neuvominen on tärkeä osa laboratoriohoitajan työtä. Näytteenottotilanteista on pyrittävä luomaan potilaille niin miellyttävä kuin mahdollista. Laboratoriohoitajan työssä tarvitaan tarkkuutta, täsmällisyyttä, järjestelmällisyyttä, johdonmukaista päättelyä ja luotettavuutta sekä kykyä siirtyä joustavasti asiakassuhteesta ja tehtävästä toiseen. Yhteistyötaitoja tarvitaan sekä oman yksikön että muiden terveydenhuollon ammattilaisten kanssa työskentelyssä.

Kliinisen kemian laboratoriossa tehdään kemian, hematologian ja immunoematologian analyysejä. Analyysejä tehdään verestä, virtsasta, ulosteesta sekä erilaisista punktionesteistä. Kliinisen kemian laboratorion tärkeimmät toiminta-alueet ovat näytteenotto ja lajittelu, kemiallinen perusanalytiikka, lääkeaine- ja myrkytysanalyysit, proteiini- ja isoentsyymianalytiikka ja punktionesteiden tutkimukset sekä happoemästaseen tutkimukset. Kliinisen hematologian tärkeimmät tutkimukset ovat verisolulaskenta, hematologisen morfologian tutkimukset, veriryhmäserologiset tutkimukset, hemostaassitutkimukset ja virtaussytometriset tutkimukset.⁴⁹

⁴⁹ Bioanalytikkoliitto

3. RYHMÄHAASTATTELU AINEISTONA JA ANALYYSIMETODIT

3.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimukseni on aineistolähtöinen laadullinen tutkimus. Kari Kiviniemen mukaan laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkijalla ei ole etukäteen hahmotettua teoriaa vaan tutkittavan ilmiön käsitteellistäminen tapahtuu vähitellen. Laadullista tutkimusta voidaan tarkastella prosessina, jossa tutkija on aineistonkeruun välineenä ja näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät tutkijan tietoisuuteen vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Myös tutkimustehtävää ja aineistonkeruuta koskevat ratkaisut saattavat muodostua vähitellen.⁵⁰ Jari Eskola ja Juha Suoranta ovat sitä mieltä, että yksinkertaisimmillaan tutkijan laadullinen aineisto voi olla esimerkiksi haastatteluissa kerättyä tekstiä. Kun aineistonkeruu, analyysi ja tulkinta elävät ja kietoutuvat yhteen tutkimuksen edetessä, laadullisilla menetelmillä voidaan saavuttaa ilmiön prosessiluonne.⁵¹

Pertti Alasuutarin mukaan laadullisen kulttuurintutkimuksen lähtökohtana tulisi olla tutkimuskohteen ymmärtäminen ja uusien sosiaalisia ilmiöitä koskevien näkökantojen löytäminen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään loogiseen todisteluun ja objektiivisuuteen. Tutkijan tulee luottaa aineistoonsa omien subjektiivisten mielipiteidensä ja arvojensa sijaan sekä tunnistaa omat uskomuksensa ja asenteensa eikä sekoittaa niitä tutkimuskohteeseensa.⁵² Ilkka Niiniluodon mukaan objektiivisuus tarkoittaa sitä, että tutkijan ja kohteen vuorovaikutuksen tuloksena muodostuu mahdollisimman totuudenmukainen ja informatiivinen kuva kohteesta. Laadullisen tutkimuksen aineisto muodostaa yhden loogisen kokonaisuuden, josta tehdyt havainnot yhdistetään yhtenäiseksi näkökulmaksi. Aineiston tulkinnan pyrkimyksenä on antaa tulkitseva selitys tutkittavalle ilmiölle.⁵³

Pekka Sulkusen mukaan yleistysä ei ole mahdollista tehdä aineistosta suoraan vaan siitä tehdyistä tulkinnoista. Tällöin aineiston kokoamisen kriteereiksi muodostuvat haastateltavien samanlainen kokemusmaailma ja kiinnostus tutkimusta kohtaan.⁵⁴ Jari Eskola ja Juha Suoranta painottavat, että olemuksellisesta yleistettävyydestä puhuttaessa

⁵⁰ Kiviniemi 2015, 74–78.

⁵¹ Eskola & Suoranta 1999, 15–16.

⁵² Alasuutari 2011, 25, 40–41.

⁵³ Niiniluoto 2002, 37.

⁵⁴ Sulkunen 1990, 272–273.

aineistosta tehdyt tulkinnat ovat keskeisiä, jolloin ratkaisevaa on tulkintojen kestävyys ja syvyys⁵⁵.

Tutkimuksessa pyrin haastatteluissa tapahtuvan vuorovaikutuksen avulla kuvaamaan ja tulkitsemaan laboratoriohoitajien muutoskokemuksia sekä muutosten vaikutuksia ammatillisen identiteetin kehittymiseen. Ottaen huomioon aineiston rajauksen ja haastateltavien lukumäärän, en voi tehdä päätelmiä yleisellä tasolla, mutta ryhmähaastatteluissa tuotetut muutoskokemukset ja merkitykset saattavat olla yleisempiäkin ilmiöitä.

Tekemiäni haastatteluja voisi luonnehtia myös etnografisiksi. Tarja Tolonen ja Tarja Palmu painottavat, että etnografisessa haastattelussa sosiaalinen konteksti ja haastattelutilanne ovat merkityksellisiä. Haastateltavien ja haastattelijan suhde vaikuttaa siihen miten tutkimuksen teemoja ja kysymyksiä lähestytään, miten niistä neuvotellaan ja miten merkitysten yhteinen rakentuminen tapahtuu. Kun tutkija ja haastateltavat tuntevat toisensa ja tutkijalla on kunnioittava suhde tutkittaviin, tutkimus jättää tilaa myös tutkittavien ja tutkijan näkemysten vaihdolle. Etnografiselle haastattelulle on tyypillistä, että haastattelija ja haastateltavat tuntevat toisensa entuudestaan ja haastateltavat toimivat informanteina kertoen omista kokemuksistaan ja tapahtumista.⁵⁶

⁵⁵ Eskola & Suoranta 1999, 69–70.

⁵⁶ Tolonen & Palmu 2007, 91–92.

3.2 Muistitietotutkimus

Ulla-Maija Peltosen mukaan muistitieto määritellään tiedoksi, joka pohjautuu kirjallisten lähteiden sijaan tutkittavien muistiin. Muistitietotutkimus voi olla myös tutkimuksen metodi, jolloin haastattelujen avulla kerätään lähdeaineistoa ja tehdään johtopäätöksiä⁵⁷. Kun muistitietoa käytetään tutkimuksen lähteenä, tutkijan tehtävänä on ”tuoda esille muistelijoiden omat näkökulmat menneisyydestä” ja tehdä siitä tulkinta⁵⁸. Haastattelumenetelmin saatua tietoa voidaan pitää luotettavana silloin kun tutkittavat kertovat omakohtaisista kokemuksista⁵⁹. Pirjo Korkiakankaan mukaan muistelun kautta voidaan välittää yhteisesti jaettuja ja kulttuurisia merkityksiä ja rakentaa menneisyyttä uudelleen nykyisyydestä käsin⁶⁰. Fingerroos ja Peltonen painottavat, että muistitieto on myös sosiaalista, jolloin sen luonteeseen kuuluu olennaisena osana yhteisön muisti⁶¹. Arja Virran mukaan arjen historiakulttuuri puetaan usein tarinoiden muotoon. Se on myös emotionaalisesti latautunutta ja elämyksellistä ja kiinnittää huomiota tavallisen ihmisen tai yksilöllisen kokijan näkökulmaan, kokemukseen ja kohtaloihin.⁶²

Ulla-Maija Peltosen mukaan muistamisessa historiallinen kokemus on keskeisellä sijalla. Asioiden muistamiseen ja kerrontaan liittyy aina ihmisen kokemus, joka syntyy asioiden ja tapahtumien yksilöllisestä tulkinnasta. Se on elämäkuluksa kerättyä intuitiivista tietoa omaan elämään liittyvistä tapahtumista. Parhaiten yksilön on todettu muistavan toistuvia prosesseja, kuten esimerkiksi toistuvat työsuoritukset. Kuitenkin myös yksittäiset, tunteisiin vetoavat ja voimakkaita elämyksiä aiheuttaneet tapahtumat saattavat jäädä mieleen lähtemättömästi. Yksilöllinen ja kollektiivinen muisti ovat aina toisistaan riippuvaisia ja keskustelun avulla muistiin palauttamisen prosessi voidaan sosiaalisesti suorittaa loppuun. Muistelukerronnan avulla keskustelijat rakentavat yhteistä menneisyyttään ja luovat omaa historiaansa ja identiteettiään. Elämäkokemuksista kertomiseen ja merkityksenantoihin vaikuttavat kertojan arvot ja pyrkimykset sekä kulttuurinen konteksti, jossa hän elää. Kokemus käsitteenä tarkoittaa yksilön sisäistä, omaa kokemusta jostakin asiasta. Tutkittaessa yhteisöllisiä tapahtumia, joudutaan pohtimaan miten kokemus on mahdollista

⁵⁷ Peltonen 1996, 33.

⁵⁸ Fingerroos & Haanpää 2006, 28.

⁵⁹ Peltonen 2006, 8.

⁶⁰ Korkiakangas 2005, 145.

⁶¹ Fingerroos & Peltonen 2006, 8.

⁶² Virta 2008, 126.

tavoittaa. Kokemus muodostuu sen hetkisestä elämyksellisestä tilasta, jonka taustalla on elämäntilanne ja vuorovaikutus. Käsitteenä kokemus kuvaa ihmisen oppimisen, kasvamisen ja kulttuuriin sosiaalistumisen prosesseja. Kokemuksella ymmärretään aistimuksia, elämyksiä, tunteita ja tunnelmia.⁶³

Myös Pirjo Korkiakangas painottaa, että muistitieto on myös yksilöllistä ja muistelu on aina yksilöllinen prosessi, jolloin jokainen muistelijä kertoo oman näkemyksensä, joka voi poiketa toisten samasta tapahtumasta kertovien näkemyksestä. Näin ollen muistiin perustuvat aineistot ovat jo lähtökohdiltaan moniäänisiä. Kaikkia muistinvaraisia aineistoja tulkitaan uudelleen käyttämisen ja kertomisen konteksteissa. Muistitietotutkimus liittyy ajatukseen yhteisesti jaetuista ja tunnistetuista kulttuurisista merkityksistä, joita välitetään muistelun kautta. Menneen muistelu, koetun kertominen, konstruointi ja tulkinta on monivaiheinen prosessi, jossa tutkijan tulkintojen perustana ovat muistelijoiden tulkinnat kokemuksistaan ja elämästään. Lukijat puolestaan tekevät omat tulkintansa, jotka parhaimmassa tapauksessa voivat käydä keskustelua tutkimuksen aineistojen ja tutkijan esittämien tulkintojen kanssa.⁶⁴

Kollektiivisen muistitutkimuksen isäksi mainittu ranskalainen sosiologi Maurice Halbwachs erotti tutkimuksissaan yksilölliset ja kollektiiviset muistot. Hän korosti muistin kollektiivista luonnetta esittämällä, että menneen mieleen palauttaminen edellyttää kommunikointia muiden kanssa. Kun muistelemme yhdessä muiden kanssa, muistamamme asiat ovat muutoksen ja uudelleen arvioinnin kohteena. Näin muistelumme menettää yksilöllisen luonteensa ja sulautuu osaksi kollektiivista muistia. Muistelemineen on kollektiivinen prosessi ja muisti aktivoituu muistelijoita yhdistävän sosiaalisen ryhmän muistelutilanteessa. Muistin kollektiivisuuden tai sosiaalisuuden tärkeyttä korostaa se, että yksilöinä olemme muistelussamme yhteisöstämme riippuvaisia. Yhteisö määrittelee suuntaviivat sille mikä on muistelemisen arvoista ja mitä täytyisi muistaa.⁶⁵

Korkiakangas rinnastaa kollektiivisen ja sosiaalisen muistin, koska ne ovat sisällöllisesti ja käsitteellisesti lähellä toisiaan. Muistin katsotaan olevan sosiaalista silloin, kun se voidaan jakaa läheisen ihmisryhmän, esimerkiksi työyhteisön kanssa. Sosiaalisesta muistista puhuttaessa korostetaan muistin funktionaalista puolta. Toisaalta kiinnitetään huomioita muistelun sisällölliseen muokkautumiseen. Miten muistettu yksinkertaistuu tai

⁶³ Peltonen 1996, 23–24,27, 31.

⁶⁴ Korkiakangas 1999, 161–164, 174–175; Korkiakangas 2005, 145.

⁶⁵ Korkiakangas 1999, 164; Korkiakangas 2005, 135.

monimutkaistuu erilaisissa sosiaalisissa yhteyksissä. Kollektiivinen muisti on lähempänä yleisempää kulttuurista lähestymistapaa, sosiaalinen muisti liittyy selkeämmin rajattavissa oleviin yhteisöihin. Kollektiivisen muistin rinnalla kulkee aina muistella aktualisoituva yksilöllinen muisti jonka perustana ovat henkilökohtaiset tapahtumamuistot. Kun liikutaan kollektiivisen ja yksilöllisen muistin keskinäisessä risteilyssä, tutkimusmetodisesti olennainen kysymys on miten ja missä tarkoituksessa kollektiivinen ja yksilöllinen liittyvät toisiinsa. ⁶⁶

Laurajane Smith näkee kulttuuriperinnön sosiaalisena ja kulttuurisena prosessina, jossa yhteisön jäsenet luovat ja tulkitsevat yhteisiä muistojaan ja kokemuksiaan. Yhteisöt neuvottelevat, rakentavat ja rekonstruoivat identiteettejä sekä sosiaalisia ja kulttuurisia arvoja ja merkityksiä nykyhetkestä käsin. Yhteisöt rakentavat identiteettiään kollektiivisen ja sosiaalisen muistin avulla. Kollektiivisen ja sosiaalisen muistelun avulla voidaan kerrata vanhoja perinteitä ja tapoja. Muistelun avulla toteutetussa vuoropuhelussa yhteisön kulttuuriperintö rakentuu, välittyy ja muokkaantuu. Kollektiivisen muistelun avulla luodaan uusia yhteisiä muistoja ja välitetään merkityksiä ja arvoja. ⁶⁷

Taina Ukkosen mukaan muistelu on vuorovaikutustapahtuma, jossa osallistujat pohtivat ja käsittelevät yhdessä sekä henkilökohtaisia kokemuksiaan että yhteisesti koettuja tapahtumia. Haastatteluissa tuotetaan muistelupuhetta, joka on elämäkokemusten ja menneisyyteen liittyvien asioiden mieleen palauttamista ja tulkintaa. Muisteluprosessin tuloksena tuotettu materiaali on muisteluaineistoa. Muistitietohaastattelujen periaatteena on ihmisten omien kokemusten ja menneisyyden tulkintojen esiin saaminen, uudenlaisten näkökulmien tuominen tutkimukseen, perinteisten ja yhteisöllisten asenteiden välittäminen ja ennen kaikkea tutkimuksen kohteena olevien ihmisten ja yhteisöjen oman historian tuottaminen. Haastattelutyön näkyväksi tekeminen ja arviointi ovat olennainen osa varsinaista tutkimusprosessia. ⁶⁸

⁶⁶ Korkiakangas 2005, 135–137.

⁶⁷ Smith 2006, 2-3,66.

⁶⁸ Ukkonen 2000, 13–15.

3.3 Ryhmähaastattelut ja osallistujat

Tutkimuksen haastatteluaineisto koostuu kahdesta laboratoriohoitajien ryhmähaastattelusta, joihin osallistui yhteensä kahdeksan laboratoriohoitajaa. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui neljä eläkkeellä olevaa laboratoriohoitajaa, toiseen haastatteluun osallistui kolme töissä olevaa ja yksi eläkkeelle jäänyt.

Valitsin haastateltavat sillä perusteella, että kaikki ovat työskennelleet pitkään kliinisen kemian laboratoriossa ja heillä on yhteistä työhistoriaa. Haastateltavien valintaan vaikutti myös henkilökohtainen ammatillinen suhteeni kaikkiin haastateltaviin. Tutkimuksen onnistumisen kannalta koin, että näiden haastateltavien kanssa saisin aikaan luottamuksellisen ilmapiirin, joka johtaisi hedelmälliseen keskusteluun ja rikkaaseen aineistoon.

Saadakseni mahdollisimman paljon ja pitkältä aikaväliltä erilaisia kokemuksia, pyysin haastateltaviksi sekä eläkkeellä että työelämässä olevia. Eläkkeellä olevilla on kokemuksia työssä tapahtuneista muutoksista pidemmältä aikaväliltä, töissä olevilla on kokemuksia laboratoriotyössä tapahtuneista viimeisimmistä muutoksista. Koska laboratoriohoitajan työnkuva on erilainen päivä- ja päivystysvuoroissa, pyysin haastateltaviksi henkilöitä molemmista ryhmistä. Osa haastateltavista on tehnyt vuosien varrella sekä päivä- että päivystystyötä. Olen itse työskennellyt sekä päivä- että päivystysvuoroissa, joten osaan asettautua haastateltavien kokemusmaailmaan.

Aloitin aineiston keruun lähettämällä haastateltaville sähköpostia, jossa kerroin tekeväni pro gradu- tutkimusta laboratoriohoitajien kokemuksista työnkuvan muuttumisesta.

Tutkimukseen lupautuneille pidin yhteisen tilaisuuden, jossa kerroin tutkimuksen tavoitteista, aikatauluista ja haastatteluissa käsiteltävistä teemoista. Kerroin haastateltaville olevani kiinnostunut näytteenotossa, asiakaspalvelussa, analyysimenetelmissä, vaatetuksessa ja hierarkiassa tapahtuneista muutoksista ja heidän kokemuksistaan näistä muutoksista.

Keskustelimme yhteistapaamisessa myös tutkimukseen liittyvistä eettisistä näkökulmista ja haastateltavat allekirjoittivat suostumuslomakkeen. Yhteisen pohdinnan jälkeen haastateltavat tulivat siihen tulokseen, että he eivät halua esiintyä tutkimuksessa omilla nimillään. He valitsivat itselleen koodinimet, jotka koostuvat satunnaisista kirjaimista sekä

numeroista, jotka osoittavat työvuosien määrän kliinisen kemian laboratoriossa. Analysoidessani aineistoa tulin siihen tulokseen, että osa haastateltavista on tunnistettavissa koodinimistä, joten haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi muutin koodinimet tavallisiksi suomalaisiksi naisten nimiksi. Työvuosista kertovan numeron säilytin ennallaan.

Keräsin yhteistapaamisessa taustatietoja haastateltavien urasta. Taustatietojen keruun yhteydessä kävi ilmi, että osalla haastateltavista oli aikaisempaa työhistoriaa myös muualla kuin kliinisen kemian laboratoriossa. Molempien haastattelujen aluksi haastateltavat kertoivat aikaisemmat uratarinansa. Tutkimukseni rajautuu kuitenkin pääasiassa muutoskokemuksiin kliinisen kemian laboratoriossa tapahtuneista muutoksista. Tulkitsin tutkimuksessa aikaisempia uratarinoita ja kokemuksia siltä osin kun niillä vaikutti olevan merkitystä ammatillisen identiteetin muotoutumiseen.

Pidin ensimmäisen haastattelun (24.1.2017) yhden haastateltavan kotona hänen pyynnöstään. Tapaaminen kesti kahvitteleineen kolmisen tuntia, josta syntyi nauhoitettua puhetta 2 tuntia 22 minuuttia. Haastatteluun osallistui neljä eläkeläistä (Leena20, Kerttu19, Heli30 ja Sirkka40), joilla kaikilla on lähes neljäkymmenen vuoden työura laboratoriohoitajana. Kliinisen kemian laboratoriossa haastateltavat ovat työskennelleet yhdeksästätoista neljäkymmeneen vuoteen. Leenalla, Kertulla ja Helillä on työhistoriaa myös muualla kuin kliinisen kemian laboratoriossa. Osa haastateltavista on tehnyt sekä päivä- että päivystystyötä ja osa on toiminut uransa aikana myös esimiestehtävissä. Haastattelun tunnelma oli rento ja vapautunut ja haastateltavat keskustelivat aktiivisesti. Haastattelun aluksi jokainen kertoi henkilökohtaisen urapolkunsu. Henkilökohtaiset uratarinat olivat pitkiä ja seikkaperäisiä ja tuntuivat olevan haastateltaville tärkeitä.

Toisen haastattelun pidin kotonani (31.1.2017). Tästä haastattelusta syntyi nauhoitettua puhetta noin kaksi tuntia. Haastatteluun osallistuivat kliinisen kemian laboratoriossa työskentelevät Vuokko31, Kirsi35 ja Mirja22 sekä eläkkeellä oleva Eija36, joka käy satunnaisesti töissä työnantajan tarpeen mukaan. Kaikki tämän ryhmän haastateltavat ovat olleet lähes koko työuransa päivystystyössä kliinisen kemian laboratoriossa. Haastattelussa henkilökohtaiset uratarinat olivat lyhyitä ja haastateltavat keskustelivat enemmän lähimenneisyyden muutoksista kuin ensimmäisessä haastattelussa.

3.4 Ryhmähaastatteluaineiston analyysimetodit

Tutkimukseni analysointi on aineistolähtöistä ja lähestyn aineistoa tutkimuskysymysteni kautta. Miten laboratoriohoitajan työ on muuttunut kliinisen kemian laboratoriossa ja miten laboratoriohoitajat ovat kokeneet muutokset? Miten muutokset ovat muokanneet ammatillista identiteettiä? Miten ryhmässä tuotetaan muutoskokemuksia ja ammatillista identiteettiä?

Sirkka Hirsijärvi ja Helena Hurme painottavat, että hermeneuttisesti painottuneessa tutkimuksessa aineiston luokittelua, analyysia ja tulkintaa ei välttämättä tarvitse eikä aina ole mahdollistakaan suorittaa erillisinä toimintoina. Kun tutkija tekee itse haastattelut, hän voi jo haastattelutilanteessa tehdä havaintoja ilmiöistä. Aineiston analysointi tapahtuu usein lähellä aineistoa ja sen kontekstia. Laadullinen tutkimus säilyttää aineistonsa sanallisessa muodossa ja tutkija käyttää aineiston tulkinnassa induktiivista⁶⁹ päättelyä.⁷⁰

Aineistolähtöisessä analyysissä tulkinnat nousevat aineistosta. Tällöin tutkijan on varottava, ettei tulkinta muodostu tutkijan omien ennakkokäsitysten todisteluksi. Tekstiaineistojen tulkinnassa usein käytetty metodi on sisällönanalyysi, jolloin aineisto luetaan läpi useita kertoja, etsitään tutkimusongelman kannalta tärkeät säännönmukaisuudet, luokitellaan ne ja ryhdytään tulkitsemaan valitusta näkökulmasta.⁷¹ Laadullisen tutkimuksen tutkimusmetodeista kirjoittaneet Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi ovat sitä mieltä, että sisällönanalyysiä voidaan käyttää myös kokemusten kuvaamiseen. Kuvailevan analyysin lisäksi sisällönanalyysi koostuu tekstianalyysistä, jonka avulla etsitään merkityksiä tekstistä⁷².

Aloitin aineiston analysoinnin kuuntelemalla nauhoitukset, jonka jälkeen litteroin nauhoitukset. Ensimmäinen haastattelu kesti 2,5 tuntia ja litteroitua tekstiä kertyi 24 sivua. Toinen haastattelu kesti noin kaksi tuntia ja litteroitua tekstiä kertyi 18 sivua. Tein litteroinnit niin tarkasti kuin mahdollista. Kirjasin toistot, korjaukset, välihuomautukset, epäröinnit ja merkityksettömiltä tuntuvat täytesanat. Päällekkäistä puhetta sisältävät kohdat kirjasin sulkuihin merkinnällä epäselvää, lisäksi kirjasin sulkuihin yksittäisiä ja yhteisiä

⁶⁹ Induktiolla tarkoitetaan tieteenfilosofista päättelyä, joka loogisesti etenee yksityiskohdista yleistyksiin

⁷⁰ Hirsijärvi & Hurme 2001, 136.

⁷¹ Anttonen & Hakamies & Olsson & Lehtonen 2015,28.

⁷² Tuomi & Sarajärvi 2009, 14, 104.

nauruja sekä hiljaisia hetkiä. Painokkaasti lausutut sanat tai lauseet kirjoitin lihavoinnilla. Tulostin litteroidun tekstin ja merkitsin siihen kohdat, joissa keskustellaan paljon, ollaan asioista samaa tai eri mieltä tai jos joku haastateltavista puhuu erityisen pitkään. Merkitsin myös kohdat, joissa puheenaihe vaihtuu, kuka vaihtaa puheenaihetta ja mahdollisen syyn.

Käytin haastatteluaineiston analysoinnissa temaattista sisällönanalyysiä, jonka avulla erittelin ja yhdistelin aineistoa uudelleen tulkintojen tekemistä varten. Käytin aineiston analyysin apuna myös tietämystäni ja ymmärrystäni laboratoriohoitajan ammatista ja siinä tapahtuneista muutoksista. Nauhoitusten kuuntelu ja litteroidun tekstin lukeminen useaan kertaan vei aineiston tulkintaa eteenpäin. Sisällönanalyysin ja teemoittelun avulla löysin aineistosta yhteisiä merkityksiä, keskusteluanalyttisen otteen käyttäminen sisälsi myös intuitiivista tulkintaa.

Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston analyysivaihetta, jossa tarkastellaan aineistosta nousevia piirteitä sekä pilkotaan ja ryhmitellään aineistoa erilaisten aihepiirien mukaan. Analyysivaiheessa aineistosta saattaa nousta myös uusia teemoja, jotka osoittautuvat merkityksellisiksi.⁷³ Tutkimuksessani teemoittelua ohjasivat tutkimuskysymyksiin perustuvat teemat. Koska tekemäni haastattelut pohjautuivat etukäteen valitsemini teemoihin, aloitin aineiston analysoinnin järjestämällä haastattelupuhetta teemojen alle. Tutkimukseni analyysitapaa voisi luonnehtia temaattiseksi sisällönanalyysiksi, sillä se sisältää elementtejä sekä temaattisesta että sisällönanalyysistä.

Aluksi etsin teemoittelun avulla litteroidusta tekstistä haastateltaville yhteisiä tutkimuskysymyksiin liittyviä aiheita listaamalla sanoja ja lauseita identiteetti- ja kokemusteeman alle. Molemmissa haastatteluissa nousi esille etukäteen nimettyjen teemojen (näytteenotto ja asiakaspalvelu, analyysityö, vaatetus, hierarkia, arvostus) lisäksi myös koulutuksen ja yhteisten vapaa-ajan tapahtumien merkitys, joten otin nämä teemat myös mukaan aineiston analyysiin.

Sisällönanalyysin ja teemoittelun jälkeen lähestyin aineistoa soveltaen keskusteluanalyttista metodologiaa. Johanna Ruusuvooren mukaan analysoitaessa haastatteluja keskusteluanalyttisesti tuotetaan havaintoja osallistujien välisen vuorovaikutusprosessin etenemisestä sekä säännönmukaisuuteen orientoitumisesta. Keskustelusta etsitään seikkoja, joita osallistujat itse pitävät merkityksellisinä. Tällöin tutkimuskohteena on tilanteessa tapahtuva

⁷³ Hirsijärvi & Hurme 2001, 171-173; Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.

vuorovaikutus ja siinä ilmenevät säännönmukaisuudet. Esiin nousevien toimintatapojen voidaan ajatella heijastavan tilanteen ulkopuolisessa sosiaalisessa ympäristössä vallitsevia säännönmukaisuuksia.⁷⁴ Alasuutarin mukaan keskusteluanalyysin tavoitteena on tutkia keskustelua kiinnostavana ilmiönä ja sellaisina kuin ne tapahtuvat luonnollisessa kontekstissaan⁷⁵. Hirsijärvi ja Hurme painottavat, että tällöin myös ei-kielelliset vihjeet auttavat ymmärtämään keskustelun merkityksiä⁷⁶. Camilla Lindholmin mukaan keskusteluanalyysi sopii käytettäväksi, kun tutkijalla on etnografista tietoa osallistujista ja heidän taustoistaan. Vaikka keskusteluanalyysissä on pyrkimyksenä tarkastella tutkimuskohdetta mahdollisimman objektiivisesti, mukana on aina subjektiivisia kokemuksia ja havaintoja.⁷⁷

Analysoimastani tekstistä löytyi säännönmukaisuuksia, joiden tulkitsen kuvaavan muutoskokemuksia ja yleisiä toimintatapoja myös työn ääressä, haastattelutilanteen ulkopuolella. Myös haastattelutilanteissa tekemäni huomiot vuorovaikutuksesta auttoivat tulkitsemaan keskustelua ja niissä yhteisesti tuotettuja merkityksiä. Tekemieni haastattelujen konteksti ei ollut niin luonnollinen kuin työpaikalla käydyissä keskusteluissa. Haastattelut muotoutuivat lähes luonnollisiksi keskusteluiksi, joten sain keskusteluanalyttisen otteen avulla tulkintaani lisää syvyyttä. Tein huomioita vuorovaikutusprosessin etenemisestä sekä itse haastattelutilanteissa että litteroidusta tekstistä. Tein huomioita siitä, miten keskustelu eteni, missä tilanteissa ja kuka vaihtoi puheenaihetta ja miksi. Molemmissa haastatteluissa keskustelijoiden välille syntyi myös erilaisia rooleja. Haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi en erittele rooleja analyysissä, vaan käytän tekemiäni huomioita apuna tulkintojen tekemisessä.

Käsittelylukuihin poimin sitaatit molempien haastattelujen tekstistä teemoja mukaillen. Päädyin ratkaisuun yhdistellä sitaatteja molemmista haastatteluista, koska kumpikaan haastattelu ei edennyt kronologisesti vaan keskustelu polveili teemojen ympärillä edestakaisin ja välillä keskustelijat puhuivat myös teemojen vierestä. Kokosin ja yhdistelin sitaatteja molemmista haastatteluista, kuitenkin siten että oikea asiayhteys säilyi. Sitaattien avulla halusin tuoda oman tulkintani lisäksi lukijalle näkyväksi haastateltavien omat kertomukset ja kokemukset. Sitaatteja on melko paljon, koska ne kuvaavat mielestäni hyvin haastateltavien mielipiteitä ja kokemuksia sekä toimivat tulkintani tukena. Lukemisen

⁷⁴ Ruusuvaori 2010, 270–271.

⁷⁵ Alasuutari 2014, 165.

⁷⁶ Hirsijärvi & Hurme 2001, 119.

⁷⁷ Lindholm 2016, 346–347.

helpottamiseksi poistin sitaateista merkityksettömiä täytesanoja, puuttuvat sanat merkitsin kolmella pisteellä. Painokkaasti lausutut sanat tai lauseet merkitsin lihavoidulla tekstillä.

Pirjo Korkiakangas on sitä mieltä, että muisteluaineistojen analyttinen esillepano tutkimustekstiin korostaa aineistojen merkitystä koko tutkimusprosessin kannalta ja antaa äänen muistelijaille tutkijan tulkinnan rinnalla. Näin tutkimusta lukeva saa mahdollisuuden käydä dialogia sekä tutkimuksen tekijän tulkintojen että haastateltavien alkuperäisilmausten kanssa. Kun tutkijan valitsemat otokset ovat näkyvillä, tutkijan tulkinnat ovat läpinäkyvämpiä.⁷⁸

3.5 Tutkimuseettisiä näkökulmia

Päivikki Suojanen painottaa, että oman kulttuurin tutkijan tulee pohtia omaa perspektiiviä tutkimukseen. Läheisen ilmiön tutkiminen edellyttää, että tutkija osaa lähestyä aineistoaan myös ulkopuolisesta perspektiivistä. Tutkija joutuu kysymään itseltään olettaako hän annettuina ajattelutapoja, sääntöjä ja normeja vai osaako hän kysyä taustojen ja syy-yhteyksien perään. Tutkijan tulisi tietoisesti pohtia oman elämäkokemuksensa vaikutusta ennako-oletuksiinsa, merkityksiin ja tulkintaan. Tuttu kulttuuri pitäisi etäännyttää ja kyseenalaistaa ja kysyä aineistolta uudenlaisia kysymyksiä.⁷⁹

Koko tutkimusprosessin ajan pohdin omaa paikkaani sekä tutkijana että tutkimani yhteisön jäsenenä. Koin kuitenkin, että saman kulttuurisen paikan ja ymmärryksen jakaminen haastateltavieni kanssa oli tutkimuksen kannalta sekä haaste että mahdollisuus. Yhteinen kokemusmaailma tutkittavien kanssa auttoi aineiston analyysin ja tulkintojen tekemisessä. Toisaalta minun pitää kysyä, onko tutkittavien kokemusmaailma sama kuin omani. Koska kuulun tutkittavieni joukkoon, onko vaarana että pitäydyn omissa uskomuksissani ja olemassa olevissa ja malleissa⁸⁰? Osaanko katsoa tutkittaviani tarpeeksi etäältä ja mitä omat ennako-olettamukseni vaikuttavat? Osaanko kysyä aineistolta oikeita kysymyksiä ja miten tulkitsem keräämäni haastatteluaineistoa? Tutkimuksen tekeminen oli tasapainoilua ammatillisen ymmärryksen ja tutkijan ymmärryksen välimaastossa. Ammatillisen roolini

⁷⁸ Korkiakangas 2005, 132.

⁷⁹ Suojanen 1997, 155.

⁸⁰ Clarkeburn & Mustajoki 2007, 32.

avulla ymmärsin haastateltavia ja heidän kokemuksiaan, aineistoa tulkitessa tarvitsin tutkijan ymmärrystä.

Jorma Kalela pohtii artikkelissaan *Tutkijan vapaus historiantutkimuksessa* tutkijan eettisiä peruslähtökohtia. Kalelan näkemyksen mukaan teoreettisesti tarkasteltuna tutkijan tekemä tulkinta on aina hänen omansa, sillä tutkijalla ei ole mahdollisuutta esittää kohdetta tarkalleen sen omien edellytysten mukaisesti. Eettisestä näkökulmasta katsottuna tutkijalta voidaan kuitenkin edellyttää, että hän tekee oikeutta tutkimuksensa kohteena oleville ihmisille ja asioille eli hänen kuvauksensa on mahdollisimman oikeudenmukainen.⁸¹

Sosiologi Arja Kuula painottaa tutkijan vastuuta tieteelle, kanssaihmisille ja tutkittaville. Kun tutkimusaineistona käytetään ihmisiltä kerättävää tietoa, tutkijan on otettava huomioon monia eettisiä kysymyksiä. Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijan valinnat ja päätökset kattavat koko tutkimusprosessin aiheen valinnasta tutkimuksen tulosten vaikutuksiin. Eettiset kysymykset liittyvät tutkimuskohteen ja menetelmän valintaan, aineiston hankintaan, tieteellisen tiedon luotettavuuteen sekä tutkittavien kohteluun. Tutkittavien tulee saada riittävät tiedot tutkimuksen laadusta, jotta he voivat tehdä omaehtoisen päätöksen tutkimukseen osallistumisesta. Tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavien itsemääräämisoikeutta, turvata tietojen luottamuksellisuus ja tutkittavien anonymiteetti. Tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavien ihmisarvoa ja suojella tutkittavien edustaman ryhmän yksityisyyttä kirjoittamalla julkaistavat tekstit tutkittavia kunnioittavalla tavalla.⁸²

Pyrin noudattamaan tutkimuksen tekemisessä hyvää tutkimustapaa ja tutkimuseettisiä ohjeita. Sain tutkimussuunnitelmaan perustuvan tutkimusluvan Satakunnan sairaanhoitopiiriltä, jossa sitouduin noudattamaan tutkimusohjeistoa, hyvää tutkimustapaa ja tieteellistä käytäntöä. Kerroin haastateltaville totuudenmukaista tietoa tutkimuksen tarkoituksesta. Haastateltavien allekirjoittamassa suostumuslomakkeessa on maininta, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää halutessaan. Luottamuksellisuusvaatimuksen mukaan lupasin myös, että tutkimukseen liittyviä tietoja ei luovuteta ulkopuolisille ja tietoja käytetään tulosten raportoinnissa niin, että osallistuneiden henkilöllisyys ei paljastu.⁸³

⁸¹ Kalela 2002, 180.

⁸² Kuula 2006a, 11; Kuula 2006b, 124, 137.

⁸³ Hallamaa & Lötjönen & Sorvali & Launis 2006, 17.

Olen säilyttänyt tutkimusaineiston ulkopuolisten henkilöiden ulottumattomissa ja hävittänyt tutkimusaineiston tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Omassa tutkimuksessa koen, että suurimmassa vastuussa olen tutkittavilleni sekä tutkimalleni organisaatiolle. Koska tutkittavat eivät halunneet esiintyä omilla nimillään, käytin sitaateissa satunnaisia suomalaisten naisten nimiä. Kaikki haastateltavien nimeltä mainitsevat henkilöt muutin tunnistamattomiksi käyttämällä kaikista merkintää NN.

Tarja Tolonen ja Tarja Palmu painottavat, että etnografisessa haastattelussa kannetaan yleensä mukana sosiaalista yhteisöä ja yhteisiä muistoja menneestä. Haastattelu saattaa sisältää yhteisiä viittauksen kohteita puheessa eli yhteisesti tunnettuja ihmisiä tai paikkoja ja tapahtumia. Etnografisen haastattelun tärkeä kriteeri on tulkita kontekstia, jossa tutkimus on tehty.⁸⁴ Tekemieni haastattelujen merkitysten tulkinta muotoutui osittain etnografiseksi, koska tulkintani peilaa myös haastattelujen ulkopuoliseen sosiaaliseen kontekstiin.

⁸⁴ Tolonen & Palmu 2007, 110–111.

3.6 Ryhmähaastatteluissa tuotettuja muutokokemuksia

Eskolan, Suorannan ja Sulkusen mukaan ryhmähaastattelussa haastatellaan useaa henkilöä samanaikaisesti, myös haastattelihoita voi olla useita. Tavoitteena on tällöin saada aikaan keskustelua tutkijan valitsemista aiheista ja teemoista. Ryhmähaastattelu sopii tutkimusmetodiksi, kun halutaan että haastateltavat muistelevat tapahtumia yhdessä, herättelevät toistensa mielikuvia sekä rohkaisevat ja tukevat toisiaan. Haastateltavat voivat myös korjata toistensa unohduksia ja väärinymmärryksiä. Ryhmän kontrolloivan vaikutuksen johdosta myös väärin ymmärtämisen, unohtamisen ja salailun vaikutukset vähenevät. Ryhmähaastattelua voidaan käyttää informaation hankkimiseen ja sen avulla voidaan tutkia yhteisesti jaettuja normeja ja arvoja sekä ryhmän sisäistä vuorovaikutusta ja sosiaalisia suhteita.⁸⁵

Minulle oli alusta asti selvää, että haluan käyttää tiedonkeruumenetelmänä haastatteluja. Päätin tehdä ryhmähaastatteluja, jotta saisin laboratoriohoitajien yhteisiä muistoja ja kokemuksia työssä tapahtuneista muutoksista. Alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoitukseni oli tehdä puolistrukturoituja teemahaastatteluja, jolloin haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin. Tällöin myöskään vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin ja haastattelijalla voi vaihdella kysymysten sanamuotoa ja järjestystä tilanteen mukaan. Jos haastateltavat saavat keskenään aikaan hyvän vuorovaikutuksen ja esittävät omia tulkintojaan asioista, haastattelijalla ei välttämättä tarvitse esittää yksityiskohtaisia kysymyksiä.⁸⁶

Molemmat haastattelut muotoutuivat ennako-oletusteni mukaan ryhmähaastatteluiden sijaan ryhmäkeskusteluiksi. Haastateltavat keskustelivat etukäteen antamistani teemoista, mutta nostivat keskusteluun lisäksi tärkeiksi kokemiaan aiheita. Haastateltavat keskustelivat esimerkiksi laboratoriohoitajan koulutuksesta ja perehdytyksestä vilkkaasti. Haastateltavat muistelivat myös spontaanisti työyhteisön yhteisiä vapaa-ajan tapahtumia ja pitivät niitä merkittävänä yhteisöllisyyden lisääjinä. Yksilöhaastatteluiden ja ryhmäkeskustelujen vertailevaa tutkimusta tehnyt Ilkka Pietilä on tullut tulokseen, että ryhmäkeskustelun

⁸⁵ Eskola & Suoranta 1999, 95–97; Sulkunen 1990, 265.

⁸⁶ Hirsijärvi & Hurme 2001, 47–48; Ruusuvoori & Tiittula 2005, 11.

monimuotoiset muodot merkitsevät myös sitä, että tutkijan haastattelua varten suunnitellut teemat eivät toteudu sellaisenaan ⁸⁷. Liisa Moilasan mukaan haastateltavien vapaus määritellä keskustelun aiheita tuottaa puhetta, joka on lähellä työyhteisön omaa todellisuutta ⁸⁸. Hirsijärvi ja Hurme korostavat, että haastattelijan tulisi olla puolueeton. Haastattelijan ei tulisi kertoa mielipiteitään, väitellä haastateltavien kanssa tai provosoida haastateltavia, vaikka haastattelijalla on tilanteessa sekä osallistujan että tutkijan rooli. ⁸⁹

Muistitietotutkija Taina Ukkosen mukaan muisteluaineistojen hyödyntäminen tutkimuksessa on monipuolistanut tutkimusta ja tuonut uusia näkökulmia lähteiden tarkasteluun.

Lähdekritiikki kohdistuu muistin epäluotettavuuden pohdinnan sijaan tarkastelemaan esimerkiksi sitä, miksi menneisyyteen liittyviä asioita ja tapahtumia muistellaan tietyllä tavalla. Taina Ukkonen näkee muistitietohaastattelut vuorovaikutustapahtumina ja tutkijan ja tutkittavien välisenä yhteistyönä. ⁹⁰ Tällöin muistitietohaastattelu voi sisältää myös keskustelua ja mielipiteiden vaihtoa. Kun haastattelussa jaetaan yhteisiä kokemuksia, myös haastattelijan kokemukset voivat antaa keskustelijoille virikkeitä ja viedä keskustelua eteenpäin. Ukkosen mukaan haastattelijan tulee kuunnella haastateltaviaan herkillä korvalla, jotta keskustelua syntyisi myös epäsuorasti esille otetuista aiheista. ⁹¹ Pystyin mielestäni haastattelijana melko hyvin pysyttelemään kuuntelevassa ja ohjaavassa roolissa. Osallisuuteni työyhteisössä näkyi toisessa haastattelussa, jossa kommentoin ja osallistuin keskusteluun enemmän. Keskustelun eteneminen melko vapaasti tuotti puhetta myös ennalta määrittelemättömistä aiheista, joita haastateltavat pitivät tärkeinä.

Ilkka Pietilän mukaan ryhmäkeskustelussa tutkijan tulee suuntautua aktiivisesti rohkaisemaan osallistujia keskinäiseen vuorovaikutukseen ja ottaa tämä vuorovaikutus tarkastelunsa ensisijaiseksi kohteeksi. Jotta keskustelunomaisuus toteutuisi, ryhmäkeskustelussa on tärkeänä tavoitteena aktivoida osallistujia vaihtamaan mielipiteitä keskustelun aiheista. Vuorovaikutuksen kannalta olennainen piirre on, että puhetta ei osoiteta vain haastattelijalle, vaan myös muille osallistujille. Osallistujat saattavat kysellä toisiltaan tarkentavia kysymyksiä, vastustaa toistensa näkemyksiä, johdattaa keskustelua oma-aloitteisesti uusiin aiheisiin, korostaa joitakin näkökulmia ja tulkintatapoja ja samanaikaisesti vaieta toisista. Joitakin aiheita saatetaan kuvata korostuneen humoristisesti,

⁸⁷ Pietilä 2010, 219.

⁸⁸ Moilanen 1995, 43.

⁸⁹ Hirsijärvi & Hurme 2001, 97.

⁹⁰ Ukkonen 2000, 240–241.

⁹¹ Ukkonen 2006, 185–186.

toisista aiheista saatetaan esittää kriittisiä näkemyksiä. Pietilän mukaan ryhmäkeskusteluissa aiheina ovat usein henkilökohtaisten teemojen sijasta yleisemmät aiheet.⁹²

Pertti Alasuutarin mukaan yksilöhaastattelussa tulee esille haastateltavan henkilökohtaiset näkemykset ja mielipiteet ja haastattelijan rooli on keskeinen, ryhmäkeskustelu tuottaa toisenlaista tietoa. Luonnollisen ryhmän ollessa kyseessä osallistujat soveltavat siihen arkielämästä tuttua vuorovaikutustilanteen kehystä ja keskustelu kohdentuu käsittelemään sitä, mikä yksilöille on yhteistä ryhmän jäsenenä ja yksilölliset eroavaisuudet ja henkilökohtaiset tuntemukset suodattuvat pois. Keskustelussa haastatteliija saattaa jäädä kysymyksineen sivuun ja ryhmän jäsenet vievät keskustelua eteenpäin omilla ehdoillaan. Tämä kuitenkin antaa tutkijalle mahdollisuuden tutkia termejä, hahmottamistapoja ja argumentaatioita, joiden puitteissa ”ryhmä toimii ja ajattelee kulttuurisena ryhmänä”.⁹³ Pietilä korostaa lisäksi, että ”ryhmäkeskustelussa ryhmän tuottama käsitys itsestään ei suuntaudu vain haastatteliijaan vaan sillä on merkityksensä jokaiselle osallistujalle”.⁹⁴

Anu Valtosen mukaan ryhmähaastattelun ja ryhmäkeskustelun ero syntyy ryhmän vuorovaikutuksen luonteesta. Haastattelulle on tyypillistä, että haastatteliija pitää kontrollin itsellään esittämällä kysymyksiä jokaiselle haastateltavalle vuorollaan vuorovaikutuksen painottuessa haastattelijan ja jokaisen osallistujan välille. Keskustelussa haastatteliija sen sijaan pyrkii tietoisesti saamaan aikaan osallistujien välistä vuorovaikutusta. Myös tällöin haastattelijan ja keskustelijoiden välinen vuorovaikutus on merkityksellistä analyttisiä päätelmiä tehtäessä.⁹⁵

Valtosen mukaan haastattelijan tulee ottaa huomioon ryhmäkeskustelun haasteet ja rajoitteet. Ryhmän jäsenet vaikuttavat toisiinsa ja vahvemmat jäsenet voivat kontrolloida läsnäolollaan muita. Ryhmäkeskustelussa tarkoituksena on saada kaikki osallistujat mukaan keskusteluun. Ryhmän jäsenet kuitenkin vaikuttavat toisiinsa ja puheliaimmat henkilöt voivat dominoida muita ja hiljaisempien näkökulmat ja mielipiteet saattavat jäädä vähemmälle huomiolle. Tällöin haastattelijan tehtävänä on huolehtia, että kaikki saavat äänensä kuuluviin. Haastattelijan on kuitenkin hyvä muistaa, että hiljaa oleminen ei välttämättä ole neutraali vaihtoehto.⁹⁶

⁹² Pietilä 2010, 216–217.

⁹³ Alasuutari 2011, 151–152.

⁹⁴ Pietilä 2010, 223.

⁹⁵ Valttonen 2005, 223–224.

⁹⁶ Valttonen 2005, 236.

Ryhmähaastattelun käyttäminen aineistonkeruumenetelmänä oli tässä tutkimuksessa hyvä ratkaisu, koska molemmissa haastatteluissa sekä haastateltavien välille että haastateltavien ja tutkijan välille syntyi vuorovaikutus helposti ja luontevasti. Taina Ukkosen mukaan muistitietotutkimuksessa tärkeintä on yhteistyö ja vuorovaikutus tutkittavien ja tutkijan välillä. Muistitietotutkimuksessa vuorovaikutus näkyy myös muistelijoiden keskinäisenä tai tutkijan, muistelijoiden ja yleisön välisenä. Kun muistitietotutkimuksen tarkoituksena on kertoa tutkittavan yhteisön merkittävästä menneestä, tutkijan tehtävänä on välittää yhteisön omaa historiaa ja samalla osoittaa sen historiallinen merkitys. Ukkonen on sitä mieltä, että ”haastattelu on muistitietotutkimuksessa suoran vuorovaikutussuhteen luomisen keskeisin menetelmä.” Haastattelu voidaan määritellä neuvotteluksi tai keskusteluksi, joka muistuttaa arkikeskustelua ja jota osallistujat käyvät omista lähtökohdistaan ja oman esiymmärryksen pohjalta.⁹⁷

Omassa tutkimuksessa haastateltavien pitkä yhteinen työhistoria auttoi luonnollisen vuorovaikutuksen syntymisessä. Molemmissa haastatteluissa keskusteltiin tutkimuksen teemoista monitahoisesti ja kaikki saivat äänensä kuuluviin. Haastattelut etenivät pitkälti haastateltavien omilla ehdoilla. Haastateltavat muistelivat työuransa aikana tapahtuneita muutoksia, jakoivat kokemuksiaan ja kertoivat mielipiteitään muutosten vaikutuksista. Haastateltavat keskustelivat etukäteen nimetyistä teemoista, mutta nostivat esille myös muita tärkeiksi kokemiaan aiheita. Molemmissa haastatteluissa keskusteltiin etukäteen nimettyjen teemojen lisäksi oman koulutuksen ja perehdytyksen tärkeydestä sekä yhteisten vapaa-ajan tapahtumien merkityksestä työyhteisön yhteisöllisyyden tunteeseen. Kollektiivinen tarinankerronta tuli selkeimmin esille haastateltavien keskustellessa vapaa-ajan tapahtumista⁹⁸.

Oma roolini oli keskustelun hiipuesssa tai ajautuessa asiaankuulumattomien aiheiden pariin ohjata keskustelu takaisin alkuperäisiin teemoihin. Matti Hyvärinen ja Varpu Löyttyniemi ovat sitä mieltä, että yksi keskustelua tukeva keino on haastattelijan kyky kuunnella ja antaa siten tilaa keskustelulle ja tarinoiden syntymiselle⁹⁹. Anu Valtonen on sitä mieltä, että tarinoita kertoessaan keskustelijat tarkkailevat haastattelijan antamaan verbaalia ja non-verbaalia palautetta ja tekevät sen mukaan päätöksiä, mitä ja miten puhua¹⁰⁰.

⁹⁷ Ukkonen 2006, 176, 182–183.

⁹⁸ Valtonen 2005, 235.

⁹⁹ Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 204.

¹⁰⁰ Valtonen 2005, 235.

Ensimmäisessä haastattelussa haastateltavat keskustelivat aktiivisesti haastattelun alkupuolella, joten minulle jäi lähinnä kuuntelijan rooli. Haastateltavat pitivät itse huolen siitä, että kaikista etukäteen nimetyistä teemoista keskusteltiin ja nostivat keskusteluun muita tärkeiksi kokemiaan aiheita. Haastateltavien puheenvuoroista kävi myös ilmi, että he olivat miettineet antamiani teemoja etukäteen. Haastattelun loppupuolella keskustelu eteni verkkaisemmin, joten ohjasin keskustelua teemojen mukaisesti.

Toisessa haastattelussa menneiden aikojen muistelun lisäksi haastateltavat keskustelivat enemmän työn nykyisistä muutoksista kuin ensimmäisessä haastattelussa. Keskusteli eteni hitaammin ja varovaisemmin kuin ensimmäisessä haastattelussa. Tulkitsin tämän siten, että varovaisuuteen oli syynä osallisuuteni työyhteisössä. Esimerkiksi laboratorion tämän hetkistä sisäistä hierarkiaa haastateltavat olivat haluttomia kommentoimaan. Pidin kuitenkin luottamuksen osoituksena keskustelun kääntymistä välillä aiheisiin, joita haastateltavien mukaan ei saanut käyttää tutkimuksessa. Jälkeenpäin ajatellen minun olisi pitänyt näissä tilanteissa tutkijana ottaa vahvempi rooli ja ohjata keskustelu nopeammin pois aroista puheenaiheista. Oma osallisuuteni työyhteisön jäsenenä näkyi myös siinä, että osallistuin keskusteluun enemmän kuin ensimmäisessä haastattelussa. Johanna Ruusuvuoren ja Liisa Tiittulan mukaan tällaisissa tilanteissa keskustelu muuttuu arkikeskusteluksi ja haastattelija ei enää ohjaa keskustelua. Palasin kuitenkin kommenttieni jälkeen haastattelijan ja tutkijan rooliini. Olen Taina Ukkosen kanssa samaa mieltä, että haastattelija voi osallistua keskusteluun ja jakaa yhteisiä kokemuksia, kunhan muistaa säilyttää myös haastattelijan ja tutkijan roolinsa ¹⁰¹.

Haastatteluissa ilmeni jonkin verran kulttuurisen ajattelun eroja ryhmien välillä. Ensimmäisessä haastattelussa, joka koostui eläkeläisistä, pohdittiin enemmän terveydenhuoltoalaan ja laboratoriohoitajan työnkuvaan vaikuttaneita yhteiskunnallisia tapahtumia. Pietilän mukaan tapahtumien sitominen yhteiskuntapolitiikkaan ja kriittisten näkemysten esittäminen toimii ryhmäkeskustelussa samassa asemassa olevien kollektiivisen identiteettityön ja yhteisyyden rakentamisen välineenä ¹⁰².

¹⁰¹ Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22. Ukkonen 2006, 185.

¹⁰² Pietilä 2010, 218.

Ensimmäisessä haastattelussa Leena20, Heli30, Kerttu19 ja Sirkka40 pohtivat 1990-luvun laman vaikutuksia laboratoriohoitajien työllisyystilanteeseen ja johtamisjärjestelmien muutokseen. Leena20 kertoi, että johtosääntöä muutettiin siten, että hoitohenkilökunnan esimieheksi tuli kemistin tilalle hoitotyön asiantuntija.

Leena20: Oikeastaan kaikkialla maailma muuttu sillä taval että tuli niihin johtosääntöihin...tämmöset säännöt että ylihoitaja on henkilökunnan pomo ja osastonhoitaja, näitä sivuutettiin sit lääkäri oli kuitenkin kaiken pomo, tietenkkin. Se oli virallisestikin niin että hänet (kemisti) syrjäytettiin.

Haastateltavat keskustelivat myös 1990-luvun laman vaikutuksesta laboratoriohoitajien työllisyystilanteeseen ja yksi haastateltavista kertoi omakohtaisen kokemuksen siitä miltä työttömyys tuntui. Työttömyyskokemuksen lisäksi Kerttu19 halusi kertoa positiivisen kokemuksen lyhyttä työttömyysjaksoa seuranneesta työllistymisestä. Alla osa Kertun19 pitkästä kertomuksesta.

Kerttu19: Sitte tuli 94 kauhee lama ja puolet yrityksestä NN oli jo myyty...mulle ei sanottu et ne oli yt neuvotteluja siäl piti joku olla ni määki olin jossain neuvotteluissa mukana ku jonkun piti olla. Kaikille irtisanomislappu, kaikki sanottiin irti ja ihan kauheeta ihan kauheeta niinku se tietysti olikin . Sit me vaan tyhjennettiin se loppuvuosi sitä kyl se tietysti ihan toimi ja vuoden 95 alusta jäätiin työttömäks. Mä muistan kun kun mä sinne työvoimatoimistoon kävelin, mä kattelin ettei vaan kukaan nää. Must se oli niin hirveetä.

Kertun työttömyyskertomuksen jälkeen keskustelun painopiste vaihtui yksittäisen henkilön kokemasta yleiselle tasolle. Leena20 kertoi, että *kaupunginsairaala* yritettiin myydä *medixille*. Haastateltavien mukaan hanke ei edennyt kovin pitkälle, mutta Heli30 kertoo harkinneensa Medixiin siirtymistä. Tämän jälkeen keskustelu siirtyi yleisestä takaisin yksilön kokemukseen ja Kerttu19 halusi kertoa kokemuksensa työllistymisestä.

Haastateltavat kertoivat, että epävakaat yhteiskunnalliset olot aiheuttivat myös jonkinasteista kapinointia hierarkkisia asetelmia vastaan. Käytännön tasolla hierarkian vastustaminen näkyi pukeutumis- ja hygieniasäännösten rajojen testaamisena.

Molemmissa haastatteluissa työn muutoksista keskusteltiin paljon yleisellä tasolla.

Ensimmäisessä haastattelussa haastateltavat kertoivat yleisen keskustelun lisäksi enemmän henkilökohtaisia kokemuksia ja tarinoita. Merkittävää oli, että henkilökohtaiset kokemukset painottuivat enemmän vuosien varrella muistiin jääneisiin merkittäviin asiakaskohtaamisiin kuin uudistuneisiin analyysitapoihin tai laitteisiin. Ensimmäisen

haastattelun eläkeläisillä työelämä on taakse jäänyttä, joten heillä ei myöskään ollut tarvetta tuoda esille muutosten aiheuttamia negatiivisia kokemuksia. Myös toisen haastattelun osallistujat pitivät muutoksia tarpeellisina, mutta haastateltavat pitivät muutosvauhtia ajoittain liian nopeana.

Molemmissa haastatteluissa keskusteltaessa hierarkia- ja auktoriteettikysymyksistä, haastateltavat nostivat esille samoja auktoriteettiasemassa olleita henkilöitä. Lääkärit olivat asemansa puolesta auktoriteettiasemassa hoitohenkilökuntaan nähden ja jotkut käyttivät haastateltavien mukaan asemaansa kyseenalaisesti. Haastateltavat pitivät näiden lääkäreiden käytöstä potilaita ja henkilökuntaa kohtaan jopa epäkunnioittavana. Haastateltavien mukaan sama ilmiö oli nähtävillä sekä yksityisen että julkisen terveydenhuollon puolella.

Haastateltavien mukaan tänä päivänä hierarkkiset asetelmat lääkäreiden ja hoitohenkilökunnan välillä eivät ole niin jyrkkiä kuin aikaisemmin. Laboratorion nykyistä sisäistä hierarkiaa haastateltavat eivät kokeneet erityisen jyrkkänä. Toisaalta haastateltavat kokivat myös, että johto on etäntynyt työntekijöiden arjesta. Hierarkiasta keskusteltaessa en voinut tutkijan ominaisuudessa välttyä ajatukselta, että myös jotain jätettiin kertomatta. Osa haastateltavista oli kuitenkin sitä mieltä, että laboratorion sisällä *kurii sais olla enemmänkin*.

Ilkka Pietilä on vertaillut tutkimuksessaan *Kontekstuaalinen vaihtelu miesten puheessa terveydestä: yksilöhaastatteluiden ja ryhmäkeskustelujen vertaileva analyysi*, miesten terveyspuheen vaihtelua yksilöhaastattelujen ja ryhmäkeskustelujen välillä. Pietilän mukaan ryhmäkeskustelussa osallistujat tuottavat yhteisesti jaettuja tulkintoja haastattelijasta riippumatta. Vuorovaikutuksen kannalta olennainen piirre on osallistujien yhteistyö tulkintojen verbalisoinnissa.¹⁰³

Tutkimuksessani yhteistyö tulkintojen verbalisoinnissa tuli esiin ensimmäisessä haastattelussa, jossa osallistujat jakoivat yhteisesti arvot työn moraalisisista velvoitteista. Haastateltavat keskustelivat työstä poissaoloista ja ilmoitusvelvollisuudesta esimiehelle. He jatkoivat toistensa lauseita ja päätyivät yhdessä lopputulokseen, että kaikkien tulisi noudattaa yhteisesti sovittuja sääntöjä. Pietilä kuvaa tutkimuksessaan, miten ryhmäkeskustelun dynamiikka muuttuu riippuen siitä, osoitetaanko puhetta haastattelijalle vai toisille osallistujille¹⁰⁴. Omassa tutkimuksessani panin merkille, että keskustelun dynamiikka vaihteli riippuen käsiteltävästä aiheesta. Kun haastateltavat keskustelivat

¹⁰³ Pietilä 2009, 176.

¹⁰⁴ Pietilä 2009, 177.

vanhoista työtavoista tai pukeutumisesta, puhe liikkui yleisellä tasolla ja puheenvuorot vaihtuivat tasapuolisesti. Keskustelun siirtyessä osaamiseen tai auktoriteetteihin puhe muuttui yksilökeskeiseksi ja haastateltavat kertoivat henkilökohtaisia kokemuksia. Tällöin haastateltavat osoittivat enemmän puheen haastattelijalle kuin muille osallistujille. Jos yksilöpuhe kesti liian pitkään, muut haastateltavat ohjasivat keskustelun takaisin yleisiin aiheisiin. Osa haastateltavista vaihtoi puheenaihetta myös silloin kun halusi tuoda esille omat kokemuksensa jostakin aiheesta. Vähemmän miellyttävistä aiheista puhuttaessa keskustelu siirtyi spontaanisti takaisin mukavampiin aiheisiin. Ensimmäisessä haastattelussa oli myös havaittavissa jännitteitä ja piiloviestejä jonkin verran, mutta haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi en erittele niitä tarkemmin.

Pietilän mukaan haastattelijan passiivinen osallistuminen keskustelun kulkuun aiheuttaa sen, että ryhmä aktivoituu käsittelemään myös ei-toivottavia aiheita. Osallistujat tuottavat itse temaattisen kontekstin, eli joko määrittävät keskustelun aiheen tai muokkaavat aihetta haastattelijasta riippumatta.¹⁰⁵ Omissa haastatteluissa panin merkille, että molemmissa haastatteluissa haastateltavien puhe kääntyi teemojen ulkopuolisiin aiheisiin, jos olin haastattelijana liian passiivinen. Toisaalta teemojen ohi keskustelu tuotti myös tutkimuksen kannalta merkittäviä mielipiteitä ja kokemuksia koulutuksen, perehdytyksen ja yhteisen vapaa-ajan merkityksestä.

¹⁰⁵ Pietilä 2009, 179.

4. MUISTOJA JA KOKEMUKSIA

Lea Henrikssonin ja Sirpa Wreden mukaan hyvinvointityön ammatit voidaan määritellä yhteiskunnallisiksi sopimuksiksi, jotka koskevat työtä ja työnjakoa. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös ammattien rakenteeseen ja kulttuurisiin piirteisiin. Hyvinvointivaltiona Suomi on luonut ammattien kehitykselle toimintaympäristön, joka on ohjannut ammattikuntien kehitystä. Hyvinvointipolitiikan merkitys on merkittävä hyvinvointityön ammattien kehitykselle, sillä politiikalla tehdään palvelujärjestelmiin liittyviä valintoja, jotka synnyttävät tai rajaavat ammatillisia mahdollisuuksia. Hyvinvointiammatteihin kuuluvat sosiaali- ja terveystyön ammatit toteuttavat hyvinvointipolitiikan tavoitteita. Hyvinvointityön näkökulma tunnistaa eri yhteiskunnallisten prosessien vaikutuksen ja nostaa ammattikunnat esille ryhminä, jotka pyrkivät valvomaan omia etujaan ammatinsa muotoutumisessa yhteiskunnan muutoksissa. ¹⁰⁶

Kulttuurisesta näkökulmasta terveystyön ammateissa vallitsee omat arvot ja uskomukset sekä käyttäytymistä koskevat normit ja ihanteet. Kulttuurisella tasolla ammatillisuus näkyy sisäistettynä kurina ja järjestyksenä, joiden avulla työtä arvotetaan. Ammattikulttuurissa näkyy yhteiskunnan valtakulttuuri, menneen ajan perintö ja naisten yhteiskunnallinen asema. Terveystyön ammattikulttuuri on yhteiskunnan osakulttuuri, jonka eri ammattiryhmillä on omat alakulttuurinsa. Eri ammattiryhmien yhteen sovitettujen käytännöiden muodostavat rakenteelliset ja kulttuuriset puitteet, jossa hyvinvointityön ammatillaiset toimivat. ¹⁰⁷

4.1 Haastateltavien kokemuksia laboratoriohoitajan ammatista

Tutkimushaastattelu tarjoaa muistelijalle mahdollisuuden tulla kuulluksi ja kertoa omia kokemuksiaan ja tarinansa. Taustalla voi olla ajatus omien kokemusten tärkeydestä tai toive, että oma kertomus hyödyttäisi myös muita saman kokeneita. ¹⁰⁸ Ryhmähaastattelu osoittautui hyväksi tavaksi tallentaa muistitietoa ja kokemuksia työyhteisön jäseniltä työn ja työtapojen muuttumisesta. Kysyttäessä työntekijöiltä menneisyyden tapahtumista saadaan kokemuksellista tietoa, viralliset arkistolähteet tuottavat toisenlaista tietoa ¹⁰⁹. Tässä

¹⁰⁶ Henriksson & Wrede 2004, 9-15.

¹⁰⁷ Henriksson 1998, 5; Henriksson & Wrede 2004, 15.

¹⁰⁸ Eskola & Vastamäki 2001, 25–26.

¹⁰⁹ Peltonen 2006, 100.

tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat laboratoriohoitajien muistot ja kokemukset työssä tapahtuneista muutoksista toimintakertomusten sisältämän virallisen tiedon sijaan.

Ryhmähaastattelu oli antoisa tapa tehdä muistitietohaastattelua työn muutoksista, koska haastateltavat jakoivat yhteisiä kokemuksiaan ja tukivat toisiaan muistamisessa. Yhdessä muistelun avulla haastateltavat tavoittivat jotakin siitä, millaista laboratoriohoitajan työ on ollut klinisen kemian laboratoriossa viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana ja miten työ on vuosien aikana muuttunut. Haastateltavien kokemukset laboratoriohoitajan ammatissa tapahtuneista muutoksista ajoittuvat 1960-luvun loppupuolelta tähän päivään.

Haastateltavat muistelivat innoissaan laboratoriohoitajan työssä tapahtuneita muutoksia ja heille oli tärkeää saada kertoa omia kokemuksia ja tarinoita vuosien varrella tapahtuneista muutoksista ja mieleen jääneistä tapahtumista. Erityisesti ensimmäisen haastattelun eläkeläiset kertoivat erityisistä asiakaskohtaamisista, ammatillisesta urapolusta, osaamisen kehittymisestä, erityisosaamisalueista ja kokemuksista laboratoriohoitajan ammatissa.

Vaikka työtapojen nopean teknistymisen ja automatisoitumisen vuoksi työmenetelmistä ei ole säilynyt aineellista perintöä, muisteluissa välittyivät työn sisäiset arvot ja asenteet sekä työkuulttuurin pysyvyys. Tulkitsemalla haastatteluissa tuotettua muistelupuhetta voin saada viitteitä siitä, miten arvot, normit ja asenteet ovat periytyneet työyhteisössä.

Molemmissa haastatteluissa keskusteltiin laboratoriohoitajan yleisestä ammatinkuvasta monipuolisesti. Haastateltavat pohtivat laboratoriohoitajan työnkuvaa klinisen kemian laboratoriossa ja toivat esille ammatin eri puolia. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että laboratoriohoitajan ammatti on *kiva ja monipuolinen*. Keskussairaالاتasoisessa laboratoriossa työ on vaihtelevaa, koska se sisältää sopivassa suhteessa sekä analyysityötä että näytteenottotyötä. Haastateltavien mukaan keskikokoisessa laboratoriossa työskentely mahdollistaa monipuolisen analytiikkaosaamisen ylläpidon ja vaihtelevuutta työhön tuo työskentely eri työpisteissä. Päivävuorossa työ on rutiininomaisempaa, päivystysaikana työpäivän kulkua ei pysty etukäteen suunnittelemaan eikä ennakoimaan, sillä työtehtävien laatu ja määrä määräytyvät asiakkaiden ja potilaiden tarpeiden mukaan. Haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että mielenkiintoiseksi ammatin tekee työn vaihtelevuus ja muutos.

Näytteenottotyöhön liittyvät erilaiset asiakaskontaktit ovat työn rikkaus, toisaalta haastateltavat kokivat myös kokopäiväisen näytteenottotyön henkisesti kuormittavaksi.

Hoitokulttuuriin kuuluvan korkean ammattietiikan perintönä työhön sisältyy oletamus laadukkaasta palvelusta ja hyvästä osaamisesta. Myös asiakkaat arvostavat laadukasta ja yksilöllistä palvelua. Samaan aikaan vaadittava tuottavuuden ja tehokkuuden vaatimus aiheuttaa eettistä kuormitusta.

Asiakaskontaktien lisäksi laboratoriohoitajat tekevät yhteistyötä osastojen ja poliklinikoiden kanssa. Jotta asiakkaat saavat parhaan mahdollisen palvelun, yhteistyö kaikkien yksiköiden välillä tulee toimia saumattomasti. Vaikka haastateltavat pitivät asiakkaiden ja muiden sidosryhmien kanssa työskentelyä tärkeänä ja mielenkiintoisena osana laboratoriohoitajan työtä, haastateltavat kokivat silti yhden haastateltavan sanoin: *omal porukal siäl labras on kyl hienoo*. Pöysän mukaan työpaikan kulttuuri jakautuu erilaisille näyttämöille, joissa toimintatavat ovat erilaisia. Kliinisen kemian laboratoriossa laboratoriohoitajan työssä on kolmenlaista kulttuurista vuorovaikutusta, joista asiakaspalvelu ja yhteistyö osastojen henkilökunnan kanssa asettuvat julkiselle puolelle, laboratorion sisällä puolestaan vallitsee työntekijöiden välinen julkiselle puolelle näkymätön työkuulttuuri ¹¹⁰.

Olen poiminut seuraaviin sitaatteihin molemmista haastatteluista keskustelunpätkiä, jotka kuvaavat haastateltavien kokemuksia laboratoriohoitajan ammatista.

Sirkka40:..ihan tärkeet hommaa...

Kerttu19: kyl mää sitä mieltä oon et labrahoitajan ammatti on aika kiva...

Heli30: mun mielestä just se ...kun mää ajattelen keskussairaالاتasoo...että silloin oli niin monipuolisesti sai tehdä niitä töitä...

Vuokko31: ...tehdään niin montaa sorttii on verikeskusta ja aika paljon analyysejä niinku kemiallaki

Eija36: ...se justiin ku haet näytteitä sä oot asiakkaitten kans tekemisissä ja sitten niitten analysointi ni tietää vähän minkä näkösestä ihmisestä on kysymys ku tulee jotain vastauksii jos ne sit on poikkeavia niin siin on se kokonaisuus tuntusi ihan erilaiselta jollei ollenkaan olis näytteenotossa

Vuokko31: se just ku siin on molempia sopivasti

Eija36: mulle se on ollu ihan selvää et tää yks ammatti, mut luojan kiitos onneks se on ollu mieluisa... täs omas ammatissaki on ollu niin paljo kouluttautumista ettei tartte ajatella muuta ammattia

¹¹⁰ Pöysä 2012, 32.

4.2 Käsityöammattilaisesta tietotyöläiseksi

Laboratoriotutkimusten painotus oli 1900-luvun alkupuolella ”klassisissa kemikaaleissa ja biologisissa tekniikoissa, jotka eivät vaatineet laitteistoa”. Kliininen laboratoriotyö oli 1950-luvulle asti käsityötä, jolloin laboratoriotyö alkoi automatisoitua. Tyypillisiä laboratoriolaitteita ennen automaatiota olivat esimerkiksi mikroskoopit, polariskoopit ja fotometrit.¹¹¹ Vielä 1970-luvulla työmenetelmät olivat monimutkaisia ja analyysien käsin tekeminen vei paljon aikaa. Käytössä olivat mm. pitkät koeputket ja suulla pipetoivat pipetit. Kliinisen kemian laboratoriossa laboratoriotyö alkoi automatisoitua 1970-luvun lopussa, kun laboratorioon hankittiin laitteita, jotka tekivät näytteistä automaattisesti pyydettyjä määrityksiä.¹¹²

Tänä päivänä kliinisen kemian laboratoriossa valtaosa tutkimuksista tehdään suurilla analysointilaitteilla, joilla voidaan analysoida tuhansia näytteitä vuorokaudessa. Esimerkiksi näytteiden esikäsittelyautomaatin läpi kulkee noin 4000 putkea vuorokaudessa. Automaatioon siirtyminen on ollut välttämätöntä, jotta on voitu vastata tutkimusmäärien nopeaan kasvuun. Automaatio on myös mahdollistanut entistä luotettavimmat tulokset sekä vastausten saamisen nopeutumisen. Lääketieteen parissa tehdyn tutkimuksen tuloksena markkinoille tulee jatkuvasti uusia analysointilaitteita, joita lääkärit haluavat hyödyntää potilaiden hoidossa. Lääketieteen ja tekniikan kehityksen tuloksena myös laboratoriohoitajan työnkuva muuttuu jatkuvasti.

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että uudistuksia on tarvittu ja uusien asioiden opettelu on pitänyt ammatin mielenkiintoisena ja motivoivana. Muutosten tarpeellisuus on hyväksytty, koska muutoksia on perusteltu tulosten saamisen nopeutumisella ja laadun parantumisella. Uusien työtapojen omaksuminen ja laitteiden käytön opettelu on kuulunut luonnollisena osana ammattiin, koska tutkimusmäärien ja siitä johtuvan automatisoitumisen lisääntymisen myötä vanhoja työtapoja ei ole ollut mahdollista säilyttää. Haastateltavat kokivat automatisoitumisen tarpeelliseksi, koska se on konkreettisesti helpottanut ja nopeuttanut työn tekemistä.

¹¹¹ Makkonen 2008, 41–42.

¹¹² Hollmen 2009, 23.

Näytteenotto on laboratoriohoitajan työstä osa-alue, joka on toistaiseksi säilynyt pitkälti käsityönä. Työvälineet ja työturvallisuus ovat näytteenottotyössä parantuneet ja näytteenottopyynnöt ja vastaukset kulkevat tietotekniikan välityksellä paperilomakkeiden ja käsin kirjauksen sijaan. Haastateltavat pitivät näytteenottovälineisiin tulleita uudistuksia erittäin hyvinä, esimerkiksi siirtymisen avonäytteenotosta vakuuminäytteenottoon haastateltavat kokivat parantaneen merkittävästi työturvallisuutta.

Avonäytteenotossa verinäyte otetaan laskimosta neulalla, josta veren annetaan virrata suoraan putkeen. Vakuuminäytteenotto perustuu suljettuun järjestelmään ja menetelmän perustana on tiiviillä korkilla suljettu putki. Vakuuminäytteenotossa käytetään kaksipäistä neulaa ja neulanpidikettä. Neulan toisessa päässä on kuminen suojuus, joka painuu kasaan kun näyteputki painetaan pidikkeeseen. Kun putki otetaan pois, kumisuojuus laskeutuu takaisin neulan suojuksi. Veri kulkee suljetussa järjestelmässä, joten vakuuminäytteenotto on turvallinen näytteenottajalle.

Avotekniikkaan perustuvaa näytteenottotaitoa tarvitaan kuitenkin edelleen otettaessa näytteitä esimerkiksi lapsilta. Haastateltavat muistelivat, että klinisen kemian laboratoriossa siirryttiin vakuuminäytteenottoon 1980-luvun loppupuolella. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että verinäytteenoton työturvallisuuteen alettiin kiinnittää huomiota 1980-luvulla, kun HIV-tartunnat yleistyivät myös Suomessa. Seuraavat sitaatit, joissa haastateltavat keskustelevat näytteenotossa tapahtuneista muutoksista, olen poiminut yhteistapaamisesta sekä molemmista haastatteluista.

Heli30: NN oli hiv-lääkäri oli sovittu et mää otan näytteitä, kukaan muu ei saanu mennä...nimettiin hiv-vastuuhoitajaks.. sit jouutti sitä meidän vakuumiin siirtymistä...oltiin jälkijunassa siinä sitte mutta sitten se oli kyl hieno uudistus

Kerttu19: se verimäärä mitä otettiin tommosiin isoihin paksuihin lasiputkiin avoneulalla ei ollu vakuumiin ii se vakuumi tuli joskus 80 luvulla

Eija36:joo ja sillo otettiin avosysteemillä ja yks Kpyyntö se oli kymmene millin putkeen ku otettiin avo...

Vuokko31: ja jos oli bilirubiini niin toinen kymmenen millin putki

Eija36: avoputkeen kannettiin korii joskus petti sanki siin oli aika hyvät markkinat käytävällä

Leena20: ei se oo tullu jos mää oikein tarkkaan sanon teille vakuuminäytteenoton mä oon pistäny sitä japsia 72...toi noin eihän se tullu käyttöön vuosiin suomessa, 84 se oli satalinnas rutiinikäytös

Kerttu19: joo lääkäritaloonki tuli ennen ku keskussairaalaan

Leena20: joo NN pani hanttiin

Heli30: joo NN ei sitä ku se tykkäs et se on liian kallis..

Ennen Atk- järjestelmien tuloa osastot tekivät potilaiden laboratoriopyynnöt paperilomakkeille ja laboratoriossa kirjattiin potilaiden vastaukset samoille pyyntölomakkeille. Keskussairaalassa siirryttiin potilas – ja laboratoriojärjestelmien osalta atk:hon yhtä aikaa. Laboratoriossa atk-järjestelmiä ajettiin sisään vuoden 1987 joulukuusta seuraavan vuoden huhtikuuhun. Järjestelmään tehtiin monia muutoksia, jotta se saatiin sopivaksi keskussairaalan tarpeisiin. Atk:hon siirtymine paransi huomattavasti laboratoriotulosten luotettavuutta ja laatua.¹¹³ Haastateltavat kertoivat silloisen ylilääkärin olleen erityisen innostunut atk-aikaan siirtymisestä.

Kertun19 sanoin: kui mont yötä se NN hakkas niitä tietoja sisään se oli niin innostunu siitä..ja se otti mut siihe suunnitteluryhmään mukaan.. odotti mua sillon siä yhdes kopis...tuln sinne kertoi mitä mun pitää tehdä

Ennako-olettamukseni, että haastateltavat kaipaivat vanhoja työtapoja tai ainakin muistelisivat niitä nostalgisesti¹¹⁴, osoittautui virheelliseksi. Olettamukseni, että haastateltavat muistaisivat hyvin vanhoja työmenetelmiä, ei pitänyt paikkaansa. Vaikka haastateltavat tukivat toisiaan muistamisessa, he eivät muistaneet enää kovinkaan tarkasti vanhoja työtapoja. Haastateltaville ei ole myöskään ollut merkityksellistä se, millä laitteella analyysyjä on kulloinkin tehty. Tärkeämpää on ollut pysyä kehityksen mukana ja oppia uutta. Muistitietotutkija Alessandro Portellin mukaan muistitieto kertoo enemmän nimenomaan tapahtumien merkityksestä muistelijalle kuin itse tapahtumista¹¹⁵.

Molemmissa haastatteluissa vanhoja työtapoja muisteltiin lähinnä huvittuneena ja vanhoja tutkimuskäytäntöjä jopa kauhisteltiin niiden työturvallisuuspuutteiden takia. Vuosien mittaan useiden tutkimusten analyysitapaa on muutettu tai reagenssit¹¹⁶ on vaihdettu työturvallisuuden parantamiseksi. Haastateltavat kertoivat, että esimerkiksi lasko – tutkimusta tehtäessä potilaan veri imettiin putkesta lasipilliin suulla. Laboratoriohoitajan

¹¹³ Hollmen 2000, 21.

¹¹⁴ Korkiakangas 1999, 171: Nostalgialla tarkoitetaan muistojen säilyttymistä surumielisellä kaipauksella tai eriaisteisilla mielihyvän tai menneisyyden nautiskelun tunteilla.

¹¹⁵ Portelli 2006, 55.

¹¹⁶ Reagenssi on kemiallisessa reaktiossa reagoiva aine tai seos, jota käytetään esim. veressä olevien aineiden määrittämiseen.

varusteisiin kuului myös suukappaleella varustettu letku, jolla imettiin näyte pipettiin, mutta haastateltavien mukaan letkua ei aina käytetty.

Olen poiminut molemmista haastatteluista sitaatteja, joissa haastateltavat kertovat muistojaan käsityömenetelmistä, jotka eivät ole enää käytössä. Haastateltavat kuljettavat puhetta menneistä päivistä nykyhetkeen ja perustelevat muutosten tarpeellisuutta osana ammatin luonnollista kehitystä.

Sirkka40: mää muistelin noit mitä ennen tehtiin jos jotain mitkä on muuttunut toi psakin eiks se ollu hapan fosfataasi... ja tota sit mää muistan tota tipsii olik

Kerttu19: rauta...ferritiini

Sirkka40: eiku tipsi se oli semmone puulaatikko mis heilutettii sit ne oli semmose puulaatikon päälle pantiin kumilenkeillä ja ne heilu siä vuorokauden... mää muistelin noit senkkoi kun ne vedettiin suulla kaikki

Leena20: joo ja vedettiin suuhun

Heli30: pissat ja kaikki

Sirkka40:juu pistettiin ja sit laimennokset kaikki ei sitä letkuu käytetty

Kerttu19: ja se verimäärä mitä otettiin tommosiin isoihin lasiputkiin avoneulalla ei ollu vakuumiin nii se vakuumi tuli joskus 80-luvulla

Eija36: ... ajettii vanhal autoanalaiserilla ja otettiin rinnakkaisnäytteet sormenpäästä klabrassa tehtiin käyrä ja sit mittailtiin niit piikkei ja annettiin vastaukset aika käsityötä

Sirkka40: muistatteko noita kilpirauhastutkimuksia ku NN pipetoi niit aamusta iltaan ja kemisti laahas sin kaiken maailman pipeteit sil sit nekin tehtiin aatelkaa kaikki käsin, kyl o muuttunu kaikki

Leena20: onneks on tullu koneita

Sirkka40: Sano muuta koska lääkärit tarvii enemmän ja enemmän niit tutkimuksi

Kerttu19: luotettavampia tarkempia tuloksia

Eija36: ainakin kun ajattelee tota laatua niin kyl siihen laatuun panostetaan nyt niin paljon ja on ne kriteerit ihan eri luokaa mitä

Kirsi35: niin ja se nopeus nopeutta tarvitaan

Mirja22: niin ja ennen tehtiin jotain lääkaineita minkä määki muistan pari kertaa viikossa, nythän ne menee yötä päivää

Kirsi35: yötä päivää kaikki vastaukset tarvitaan

4.3 Asiakaspalvelussa tapahtuneet muutokset

Yhteiskunta on muuttunut yhä enemmän palveluyhteiskunnan suuntaan, jonka johdosta myös terveydenhuollossa asenteet asiakkaita ja potilaita kohtaan ovat muuttuneet. Koska terveydenhuollon ammatit nähdään nykyään asiakaspalveluammatteina, asiakkaisiin ja potilaisiin suhtaudutaan kunnioittavammin kuin aikaisemmin. Terveydenhuollon asiakkaat ovat myös tietoisia oikeuksistaan ja osaavat vaatia laadukasta palvelua.

Asiakaspalvelun ja asiakkaan oikeanlaisen kohtaamisen merkitys laboratoriohoitajan työssä tuli esille molemmissa haastatteluissa. Kuvaavaa oli, että molemmissa haastatteluissa keskusteltiin enemmän asiakaspalvelun merkityksestä laboratoriohoitajan työssä kuin automaation tuomista muutoksista tai vanhoista työtavoista. Haastateltaville oli jäänyt mieleen erityisiä asiakaskohtauksia, jotka liittyivät asiakkaan huomioivaan vuorovaikutukseen ja ammattitaitoiseen näytteenottoon. Haastateltavien mukaan asiakkaiden oikeanlainen kohtaaminen ja ammattitaitoinen näytteenotto ovat laboratoriohoitajan työssä tärkeitä osa-alueita, jotka antavat merkityksen varsinaiselle analyysityölle. Merkityksensä analyysityö saa sen lähtökohdan ymmärtämisestä, että laboratoriohoitajan tekemä työ on tärkeä osa asiakkaan hoitoketjua.

Laboratoriohoitaja voi kohdata työpäivänsä aikana kymmeniä asiakkaita ja yhtenä ammattitaidon mittarina voidaan pitää ymmärrystä siitä, että asiakkaalle tapahtuma on ainutkertainen. Näytteenottotaito ja kyky *lukea* asiakkaan tarpeita ovat laboratoriohoitajan työssä osaamisalueita, jotka kehittyvät yksilöllisesti koko työuran ajan. Haastateltaville oli tärkeä saada tuoda esille oma asiakaskohtauksiin ja näytteenottoon liittyvän ammattitaidon ja ammattietiikan merkitys. Haastateltavat korostivat myös, että kokemuksen tuomasta ammattitaidosta kertoo omien rajojen tunnistaminen haastavissa tilanteissa.

Olen poiminut seuraavat sitaatit ensimmäisestä haastattelusta, jossa haastateltavat keskustelivat enemmän kokemuksen tuoman ammattitaidon merkityksestä.

Sirkka40: ...must sekin o hyvää asiakaspalvelua jos tulee siihe verinäytteille ja sä et yksinkertaisesti saa et sää muutaman kerran pistät sit sää sanot et mun pitää hakee nyt joku toinen..

Heli30: ...sen vaimon näin... se sano mulle et sinähän se olitkin oikeastaan ainut kun siitä enää sai näytettä... todennäköisesti sillä miehellä oli minuun joku luottamus

Sirkka40: ...nii lapsest otti lääkäri ni se ei saanu ni omainen sano siin ku mä odotin vuorooni et vaihdettasko näytteenottajaa

Kerttu19: ...joka ikinen ollaan ihan hyvii näytteenottajii

Kerttu19: sit ku sä rupeet keskusteleen sen potilaan kans sun pitää niinku nähdä et haluuks se et me jutellaan vai haluuks se et mä oon hiljaa...sekin on sitä palvelua et sä näät mitä toinen haluaa... kyl se on mun mielest semmost kyl se tulee kun paljon tekee nii sen niinku näkee

Toisin oli vielä esimerkiksi vuonna 1967, jolloin ensimmäiset haastateltavat ovat aloittaneet työuransa. Silloin ei haastateltavien mukaan asiakaspalveluun juuri kiinnitetty huomioita eikä asiakaspalvelu – sanaa edes käytetty, vaan puhuttiin potilaista. Haastateltavat kertoivat, että asiakkaan palvelu oli sivuosassa, tärkeintä oli saada näytteet otettua mahdollisimman nopeasti.

Kliinisen kemian laboratorio siirtyi uusiin tiloihin N-rakennukseen vuonna 1995, jolloin aiemmin eri rakennuksissa toimineet päivystys- ja päivälaboratorio yhdistyivät. Laboratorioon saatiin uusia analysointilaitteita, joiden käyttöönottoon suhtauduttiin odotuksella. Yhdistymisen jälkeen sekä päivystysajan että päiväajan massatuotanto on tehty samoilla laitteilla. Myöskään kahdessa eri paikassa toimineen henkilökunnan yhdistyminen yhdeksi yksiköksi ei tuonut sopeutumisongelmia.¹¹⁷ Laboratorioiden yhdistymisen myötä myös asiakaspalveluun alettiin haastateltavien mukaan kiinnittää enemmän huomiota kuin aikaisemmin.

Alla olevat sitaatit kuvaavat haastateltavien kokemuksia asiakaspalvelun muuttumisesta.

Leena20: ...sillon kun mää oon valmistunu ei todellakaan palveltu asiakkaita...se oli vaan tärkeet et saatiin näytteet otettua...kauheen nopeesti...se oli vaan sivuseikka että potilaita tuli ja meni

Kerttu19: ei semmost sanaa käytetty

Heli30: eikä sitä painotettu niin paljon

Leena20: ni mää tarkotan sitä että siis ei potilaita kunnioitettu...ei ne mitään asiakkaita ollu ne oli potilaita

Heli30: ...mun mielestä sillon kun meidän n-labra tehtiin nii siitä alettiin kehittää sitä asiakaspalvelua...

Kerttu19: nykyään ihmiset haluaa palvelua

¹¹⁷ Hollmen 2000, 25.

Kirsi35: valistuneempia ne on kyl nykyään ne asiakkaat ne tietää mitä niist otetaan ...joku sano joskus jollekin et sää et ottanu jäihin tota

4.4 Hierarkkisten asetelmien muuttuminen

Naisten terveystyötä tutkineen Lea Henrikssonin mukaan terveydenhuollon ammattiteissa yhtenäisen ammattikulttuurin pyrkimys on rakentunut hierarkialle. Hoitotyön ammattiteissa yhtenäisyyttä on luotu ”moraalis-eettisin rajanvedoin arvioimalla ja kontrolloimalla sitä, kenen katsotaan olevan oikean kutsumuksen asialla”. Normista poikkeaminen on tulkittu kutsumuksen puutteeksi ja alhaisen etiikan osoitukseksi. Uhrautuvaisuus, tottelevaisuus ja sisäistetty kontrolli määrittivät hyvän ammattikäytännön kriteerit ja antoivat toimintaohjeet niiden täyttämiseksi. Terveydenhuollossa toimintakulttuuri perustui hierarkialle, joka pyrki häivyttämään luonnolliset erot. Poikkeukset nähtiin yksilöiden henkilökohtaisiksi ominaisuuksiksi ja ongelmiksi. Vahvistamalla uhrautumisen ja tottelevaisuuden kriteerejä työnjaon rajanvedossa hiljennettiin hierarkiassa alempana olevia.

118

Sairaalat ovat olleet ja ovat vieläkin byrokraattisia organisaatioita, joissa työnjako on pitkälle vietyä ja hierarkkisesti rakentunutta. Lääkärit ovat koulutuksensa ja ammattinsa professionaalisen luonteen vuoksi hierarkiassa ylempänä kuin hoitohenkilöstö. Molemmissa haastatteluissa terveydenhuollon ammattiteissa vallitsevasta hierarkiasta ja auktoriteeteista keskusteltiin vilkkaasti. Haastateltavilla oli erilaisia asenteita sairaalassa vallitseviin hierarkiakäytäntöihin ja lääkäreiden auktoriteettiasemaan. Haastateltavien asenteet vaihtelivat totaalista lääkäreiden kunnioituksesta jonkinasteiseen kunnioituksen puutteeseen. Yleisellä tasolla hierarkia toimii siten, että lääkäreiden määräysten kyseenalaistamista ei pidetä suotavana. Sairaalassa vallitsevat yleiset, hierarkkiseen järjestykseen perustuvat toimintatavat on yleisellä tasolla hyväksytyt. Henkilökohtaisiin toimintatapoihin ja asenteisiin sen sijaan vaikuttavat yksilölliset arvot ja asenteet.

Lääkäreistä haastateltavien mieleen ovat jääneet voimakkaat persoonat, joita kunnioitettiin ja jopa pelättiin. Molemmissa haastatteluissa keskusteltiin aikanaan hierarkia-asteikossa korkealla olleista lääkäreistä, joiden toimintatapoja sekä asiakkaita että hoitohenkilökuntaa

¹¹⁸ Henriksson 1998,189.

kohtaan haastateltavat pitivät epäsovinnaisena. Ammatin tuoman auktoriteettiaseman perusteella valtaa käyttäneet henkilöt muistetaan miellyttävästä tai epämiellyttävästä käytöksestä. Haastateltavat kertoivat, että potilaat ja henkilökunta joutuivat joskus turhaan odottamaan lääkäriä tekemään sovittua toimenpidettä. Yllättävää oli, että molemmissa haastatteluisa mainittiin nimeltä samoja kunnioitusta tai pelkoa herättäneitä henkilöitä. Haastateltavien keskusteluista ilmenee hyvin, että merkittävää on se, minkälaiset ihmiset ansaitsevat tulla mainituiksi ¹¹⁹.

Laboratoriossa vaikuttaneista auktoriteeteista haastateltavilta ansaitsee maininnan johtaja, jota sekä kunnioitettiin että pelättiin hiukan. Haastateltavien mukaan pelkoa aiheutti johtajan kiihas temperamentti. Samaan aikaan haastateltavat myös kokivat, että johtaja piti henkilökunnan puolta monissa asioissa. Haastateltavat, joilla oli tiiviimpi ammatillinen suhde johtajaan, kokivat että hän *myötäeli* ja oli *reilu tuki ja turva*.

Haastateltavien mukaan tänä päivänä hierarkia lääkäreiden ja hoitohenkilökunnan välillä on vähentynyt ja yhteistyö toimii paremmin. Molemmissa haastatteluisa ajatukset hierarkkisista asetelmista ja niiden muuttumisesta olivat samansuuntaisia ja haastateltavat nimesivät samoja vahvoja mielipiteitä herättäneitä auktoriteetteja.

Leena20: ja lääkäreitä kunnioitettiin

Kerttu19: niin ne meni aina kaikkien ohi jos ne tuli labraan

Heli30: mä en oo taas ikinä lääkäriä mul ei oo ollu mää oon ollu vähä semmone

Leena20: mää nousen vieläkin

*Heli30: **mää en...** muutama lääkäri kun näki minut jossain käytävällä meni äkkiä hakeen hoitajan nyt tänne pitää sternaali tehdä ku näki minut ku mää tykkään sanoo et se o semmone juttu et jos on tilattu niin sillo ne tekee kans*

Sirkka40: tuli potilas ja me laitettiin valmiiks nii aina sitä sai odottaa hän ei ollu kyllä sillai asiakas omien vaik hän oli ne määränny ni hän ei sit tullu mont kertaa sit potilaat sit pukivat ja lähtivät kotiin ku ei lääkäri tullu ... hän oli luvannu mut ei hän tullu

Eija36: kyl NN piti päivystäjien puolta

Kirsi35: ...semmone hiukan pelottava tyyppi se oli mut lupsakka kuitenkin

¹¹⁹ Aro 1996, 69.

*Vuokko31: kyl noitten lääkäreitten arvovalta ainaki on sillai laskenu ku
ennehän ne oli niinku jumalasta seuraavii suurin piirtein et niiltä uskaltanu
kysyäkään mitään ...*

4.5 Hameesta housupukuun

Sairaaloissa sekä lääkäreiden että hoitotyöntekijöiden suojavaatetus on vuosien varrella muuttunut paitsi hierarkian madaltumisen myötä myös käytännön syistä. Suojavaatetuksen ensisijainen tarkoitus on suojata sekä potilaita että henkilökuntaa. Suojavaatetuksen avulla voidaan myös erottaa eri ammattiryhmiin kuuluvat henkilöt ja tunnistaa heidän asemansa hierarkkisessa järjestyksessä. Yhtenäisyyttä luovien pukeutumis- ja käyttäytymisnormien on myös katsottu vahvistavan ryhmän sisäistä kiinteyttä, tasoittavan eroja ja luovan uskottavuutta ulospäin ¹²⁰. Vaikka lääkärin tunnistaa vieläkin useimmiten valkoisesta työtakista, hierarkkista arvoasteikkoa ilmentävällä pukeutumisella ei ole enää niin suurta merkitystä henkilökunnan keskuudessa. Sen sijaan lääkäreiden ja hoitajien pukeutuminen samanlaiseen siniseen housuasuun saattaa aiheuttaa hämmennystä niissä asiakkaissa, jotka ovat tottuneet erottamaan lääkärin ja hoitohenkilökuntaan kuuluvan erilaisesta vaatetuksesta.

Vuosien kuluessa hoitajien suojavaatteen malli ja väri on muuttunut useaan kertaan. 1950-luvun tyköistuva, pystykauluksellinen valkoinen mekko on vaihtunut siniseen housuasuun. 1960- ja 70-luvuilla hameen helma lyheni kunnes 1980-luvulla siirryttiin valkoiseen takkiin ja housuihin. Hoitohenkilöstön pukeutumiselle on asetettu tarkat säännöt aina 1970-luvulle asti. Vuonna 1962 lääkintöhallitus hyväksyi laboratorio- ja röntgenapulaisille uuden työpuvun mallin. Uusi virkapuku oli valmistettu pumpuligabardiinista, jonka vasemmassa hihassa oli LAB. -merkki. Virkapukuun kuului lisäksi valkoiset sukat ja kengät tai harmaat sukat ja mustat kengät. Lääkintöhallituksen vuonna 1962 hyväksymä työasu oli käytössä kymmenen vuotta. Tämän jälkeen työasu ei enää edustanut ammatin erityistä perinnettä. 1970-luvulla siirryttiin myös työnantajan omistamaan ja huoltamaan suojavaatteeseen. ¹²¹ Kliinisen kemian laboratorioissa työasu on vaihtunut yleisten trendien mukaan. Nykyisin käytössä olevaan siniseen housuasuun siirryttiin vuonna 2016.

¹²⁰ Henriksson 1998, 189.

¹²¹ Hako 2008, 141–145.

Sen lisäksi että työasu on muuttunut, pukeutumisetiketti on väljentynyt vuosien varrella. Esimerkiksi työkenkien tai alusasun ei tarvitse enää olla valkoiset. Potilastyössä korujen käyttö ei edelleenkään ole suositeltavaa hygieniasyistä. Vaikka pukeutumissäännöt eivät enää ole niin tiukkoja, haastateltavat olivat sitä mieltä, että pukeutumisen tulee olla asiallista. Haastateltavat olivat myös sitä mieltä, että korujen tai kynsilakan käyttöä pitäisi välttää potilastyössä. Pukeutumisetiketti ja hygieniasäännöt ovat osa pitkäaikaista hoitotyön kulttuuria, joka on hyvin sisäistetty työntekijöiden keskuudessa. Haastateltavien mukaan myös asiakkaat ovat tietoisia pukeutumis- ja hygieniasäännöistä ja voivat huomauttaa esimerkiksi korujen tai kynsilakan käytöstä.

Haastateltavien kertomuksista käy myös ilmi, että venyttämällä pukeutumissääntöjä ja kapinoimalla tiukkaa pukeutumisetikettiä vastaan, voidaan saada aikaan muutoksia. Haastateltavien kertomuksista päätellen 1990 – luku on ollut aikaa, jolloin on tapahtunut paljon muutoksia. Haastateltavat muistivat hyvin eri pukeutumistrendit ja keskustelivat niistä vilkkaasti. Vuosien varrella vallalla olleet erilaiset pukeutumissäännöt herättivät haastateltavissa huvittuneitakin kommentteja.

Sirkka40: tost pukeutumisesta mun tuli mieleen semmone ku sillo oli just näitä minijuttuja niin tämä sen aikane hygieniahoitaja tuli mua käytävällä vastaan ja sano kerranki joku on kunnol mul oli valkoset sukkahousut pukeutunu ku hän on seurannu noit ku ei oo ku naruhousut ja partikkelei tippuu

Kerttu19: sillon kun mää oon valmistunut... ni sillon oli oltava valkoset sukkahousut valkoset kengät ja sitte se takki mis napit pistettiin sil pompulal kiinni

Eija36: mul o semmone juttu jääny mieleen.. et ei saanu olla sellasia kenkiä missä oli kantapäät auki koska ne oli liian seksikkäät

*Heli30: joo ja sitte ei tuota ni just ylihoitaja NN oli tarkka siitä pukeutumisesta muistelin just sillai et se oli valkoset ettei saanu olla tummia aluvaatteita valkoset kaikki ja sitte ei saanu koruja olla niinku sillälailailla paitsi sitte sillo on se on ollu 90 luvun puolivälin paikkeilla kun se oli tuskastunu siihe ku kaikki pukeutu miten sattuu ni sillohan se sano sielä yhdessä osastonhoitajakokouksessa että **pitäkää mitä killuttimia hyvänsä tykkäätte kuhan vaan potilaita kohtelette kunnolla...se oli tärkeää***

Mirja22: alushameki vaadittiin jossain vaiheessa ku oli hame

Vuokko31: kyl meil oli aika myöhään ku ne housut tuli

4.6 Koulutuksen ja perehdytyksen merkitys

Terveysthuollon ammattilaisille ammatillisen koulutuksen merkitys on tärkeä ja tyypillistä on koulutusasteelta toiselle siirtyminen sekä lisäkouluttautuminen työn ohessa.

Terveysthuollon ammattiteissa ominaista on koulutuksen ja tietojen ajan tasalla pitämisen korostaminen. Kouluttautumista työn ohessa ja tietojen ajan tasalla pitämistä pidetään moraalisena velvoitteena ja oikeana asenteena. Vaikka koulutuksen avulla hankittua ammattitaidon tärkeyttä korostetaan, silti ammattikunnan keskuudessa elää vahvasti kutsumusajattelu. Yksilöllisen pätevyyden painottamisella pyritään varmistamaan, että ammattilainen tarjoaa laadukasta palvelua.¹²²

Tutkimukseni kannalta merkitsevää on, että molemmissa haastatteluissa keskusteltiin koulutuksen ja riittävän perehdytyksen tärkeydestä oma-aloitteisesti. Puheenvuoroissa korostettiin laboratoriohoitajan koulutuksen monipuolisuutta, joka antaa valmiudet ja ymmärryksen sekä laadukkaaseen näytteenottoon että analyysien suorittamiseen. Työelämän monipuolistumisen myötä myös laboratoriohoitajan koulutus on pidentynyt ja monipuolistunut. Vuoden kestänyt teknillisen apulaisen koulutus on muuttunut 3,5 vuotta kestäväksi ammattikorkeakoulututkinnoksi.

Hyvän koulutuksen lisäksi haastateltavat pitivät riittävää perehdytystä laboratoriohoitajan työhön tärkeänä ja olivat tyytyväisiä, että nykyään perehdytys on suunnitelmallista ja kaikkiin töihin on dokumentoidut perehdytysohjelmat. Analyysien tekemiseen ja laitteiden käyttöön on myös kirjalliset työohjeet.

Vuodelta 2013 olevan standardin (SFS-EN ISO 15189: 2013) mukaan jokaisen laboratorion on määriteltävä tehtävien suorittamisen edellyttämä osaamistaso ja huolehdittava osaamistarpeisiin perustuvan täydennyskoulutuksen avulla ammattiosaamisen ylläpidosta ja kehittämisestä. Perehdytyksessä tulee kiinnittää huomiota eettisiin periaatteisiin, turvallisuusnäkökohtiin sekä laadunhallintaan ja tietojärjestelmiin. Perehdytetyn pätevyys tehtävien suorittamiseen tulee arvioida pätevyyskriteerien mukaisesti ja pätevyyden säilymistä tulee seurata säännöllisesti.¹²³

Suunnitelmallisen tutkimus- ja laitekohtaisen perehdytyksen lisäksi työyhteisön sisällä siirtyy paljon niin sanottua hiljaista tietoa. Hiljaisen tiedon avulla välitetään usein yleisesti hyväksytyjä, kirjoittamattomia toimintatapoja. Työpaikalla vallitsevat kulttuuriset arvot ja

¹²² Aho ym. 2010, 40.

¹²³ Sinervo 2015, 9.

asenteet välittyvät vanhemmilta työntekijöiltä nuoremmille. Kliinisen kemian laboratoriossa kulttuurista asennetta muutoksiin kuvaa mielestäni Yhdysvalloista stressitutkijoilta lainattu kestävyden ¹²⁴ käsite, jonka mukaan kestävät työntekijät sitoutuvat työhönsä ja näkevät muutokset haasteina. Selviytymistarinoiden avulla kertojat jäsentävät omaa moraalista arvoaan. ¹²⁵ Nopean teknisen kehityksen ja automatisoitumisen vuoksi laboratoriohoitajan työ kliinisen kemian laboratoriossa on muutoksessa koko ajan. Työyhteisössä uuden oppimiseen ja myös kollegoiden tukemiseen oppimisessa on sitouduttu ja suhtauduttu vastuullisesti. Kestävyden käsitteen mukaisesti muutokset on otettu vastaan haasteina ja selviytyminen jatkuvasta muutoksesta on koettu jopa kunnia-asiana.

Matti Kortteisen mukaan kysymys on kulttuurisesta muodosta, jossa moraalisen arvon jäsentäminen perustuu yhtenäiseen tarinatyyppiin selviytymisen pakosta. Kortteisen tutkimuksessa miehet eivät puhuneet selviytymisestä, koska se oli itsestään selvää. Sen sijaan naisten kulttuuriset jäsenyykset olivat toisenlaisia. Naiset pohtivat itsensä uhraamisen järkevyyttä käytännön ongelmien ja ratkaisujen kannalta. ¹²⁶ Omassa tutkimuksessa haastateltavat eivät puhu selviytymisen pakosta, vaan muutoksista ja uudistuksista selviytyminen on koettu ammattiin kuuluvana. Oppimaan oppimisesta on tullut osa työn kulttuuria ja se on periytynyt myös nuoremmille osana työn sisäistä perintöä.

Sosiokulttuurinen teoria korostaa oppimisen sosiaalista ja kulttuurisidonnaista luonnetta. Sosiokulttuurisesta näkökulmasta tarkasteltuna oppiminen merkitsee aktiivista osallistumista yhteisön toimintaan. Oppimista tarkastellaan kokonaisvaltaisena ja dynaamisena prosessina ja se nähdään yhteisölle tarkoituksenmukaisena ajattelun ja toiminnan hallintana. Lähtökohtana on yhteisesti jaetun toiminnan toteuttaminen, josta yhteisön jäsenet keskenään sopivat ja ottavat vastavuoroisesti vastuuta. Yhteisöön osallistuminen merkitsee täten sitoutumista yhteisiin tehtäviin ja päämääriin. Jaetut käytännöt ja toimintaan liittyvät välineet sitovat yhteisön jäseniä toisiinsa. Kulttuuri kehittyy yksilön osallistumisen ja toimijuuden myötä ja oppiessaan yksilö kasvaa osaksi kulttuuria. ¹²⁷

¹²⁴ Suzanne Kobasa on kehittänyt kestävyden käsitteen amerikkalaisen terveystieteiden tutkimuksen yhteydessä 1980-luvulla.

¹²⁵ Riska & Wrede 2004, 43.

¹²⁶ Kortteinen 1992, 50–52.

¹²⁷ Kumpulainen 2008, 23.

Vaikka haastateltavat suhtautuivat muutoksiin ja uuden oppimiseen myönteisesti ja kokivat niiden kuuluvan luonnollisena osana ammattiin, toisen haastattelun töissä olevat pitivät nykyistä muutostahtia ajoittain liian nopeana. Haastateltavien mukaan uusiin tutkimustapoihin ja laitteisiin perehtymistä tulee niin nopeaan tahtiin, että uudet työtavat eivät aina ehdi muodostua rutiiniksi ja työstä saattaa kadota hallinnan tunne. Haastateltavien mukaan perehdytyksen tulisikin olla suunnitelmallista ja riittävän pitkä, jotta työssä voitaisiin välttää epävarmuuden tunteet omasta osaamisesta. Haastateltavien mukaan perehdytyksessä pitäisi ottaa huomioon myös perehdytettävän henkilökohtaiset ominaisuudet.

Tutkimusten mukaan terveydenhuollon organisaatioissa oppimisen esteet ovat useammin luonteeltaan sosiaalisia kuin yksilöihin ja heidän taitoihinsa liittyviä. Oppimisen sosiaalisina esteinä voivat olla perinteinen hierarkkinen kulttuuri ja toimintatavat sekä arvot ja rakenteet. Oppimisen ja yhteistoiminnan esteenä voivat olla myös terveydenhuollon kentällä vallitsevat statushierarkiat, jotka vaikeuttavat ammattiryhmien välistä kommunikaatiota.

Moniammatillisen tiimityön toteuttamista saattaa hankaloittaa sekä tiimien rakenne että jäsenten vaihtuvuus, minkä johdosta tietoa jää jakamatta ammattiryhmien välillä.¹²⁸

Toisessa haastattelussa, jossa osallistujat yhtä lukuun ottamatta ovat vielä työelämässä, keskusteltiin enemmän koulutuksen ja perehdytyksen merkityksestä. Sitaatit haastateltavien mielipiteistä koulutuksen ja perehdytyksen muuttumisesta sekä nykytilanteesta ovat toisesta haastattelusta.

Eija36: koulutus on kyl nyt niin erilaista ku sillon ku me ollaan käyty kouluu ni mehän pipetoitiin niit analyysi ja nähtiin niit värien vaihtuminen et millai koeputkessa vaihtuu värit...

Eija36: ei ollu perehdytysohjelmaa sillä tavalla kun on tänä päivänä sillon täyty vähän haistamalla vaan oppii ne työt...aika paljon se oli perehtyjän omas varas kuin paljo pysty imuroimaan sitä tietoo sit mitä hän siin vieres katto ja aika aktiivisesti sai ei sitä tietoo sillai syötetty nyt on perehdytyskortit ja mennään ohjelman mukaan

Kirsi35: ...muutosta toisen perään ei ehdi vanhaa omaksuu ku lisää tulee koko aika se on aika stressaavaa

¹²⁸ Paloniemi & Collin 2015, 211.

Jaa31: niin nyt juu rupee vähä oleen mure siit et pystyykö

Mirja22: niin kun ei sinne pääse niin taajaan et se menis selkäyttimeen niinku vanhat systeemit

Eija36: mut on se ikäkysymyski tää oppimine

Kirsi35: ilman muuta ...ja samaa asiaa opetetaan...joo se pitää huomata mun mielestä siinä tilanteessa

*Eija36: ...niin viimeisen **vuoden** aikana määhän viäl opettelin neljät uudet laitteet*

4.7 Vapaa-ajan tapahtumien merkitys

Tutkijana minua yllätti, että vaikka en huomannut kysyä vapaa-ajan tapahtumien merkityksestä, molemmissa haastatteluissa muisteltiin oma-aloitteisesti samoja hauskoja vapaa-ajan tapahtumia. Haastateltavat kokivat työn ulkopuolella järjestetyt yhteiset tapahtumat tärkeiksi yhteisöllisyyden tunteen vahvistajina. Yhdessä koetut vapaa-ajan tapahtumat lujittavat työntekijöiden välisiä siteitä ja luovat yhteisöllisyyden tunnetta myös työn ääressä. Tulkitsen vapaa-ajan tapahtumien merkityksen siten, että vapaa-ajalla jokaisen persoonallinen identiteetti tulee paremmin esille. Vastaavasti työkaverin persoonan tunteminen edesauttaa tiimityöskentelyssä ja vahvistaa yhteistyön sujumista työssä.

Haastateltavien mukaan aikaisemmin oli enemmän työnantajan järjestämiä ja kustantamia opintomatkoja ja lisäksi järjestettiin enemmän omia vapaa-ajan tapahtumia. Vielä töissä olevat haastateltavat olivat sitä mieltä että, yhteisiä vapaa-ajan tapahtumia saisi olla enemmänkin kiireisen arjen vastapainoksi. Vuosien takaisten yhteisten vapaa-ajan tapahtumien muistelussa oli havaittavissa jopa nostalgisia sävyjä ja muistelu aiheutti jopa hilpeyttä molemmissa ryhmissä. Alla olevat sitaatit olen poiminut molemmista haastatteluista.

Kerttu19: juhana herttuas määhän muistan ku meil oli niin jumalattoman hauskaa voi olla

Eija36: ja sit tota määhän muistan semmoset pikkujoulutki ku oltiin ravintolassa...joo sit ruvettiin laitettiin tennissukat jalkaan... ei ihmiset ees tuntenu keitä me oltiin... ja sit myytiin sitä matin ja tepon levyä...lähdettiin jatkoille...

Eija36: sit oli näähän 70 vuoden bileetki, ku oli pysthollarit

Kirsi35: sit oli krimplene bilejutut

Kirsi35: matkat sinänsä olis kauheen kivoja enemmän sais olla tämmösii et linja-autol johonkin... se tuo enemmän tämmöstä yhteishenkee... ku nykyään ei oo enää mitään pitää itte järjestää...et vähän vastapainoo tol työlle olis joskus kiva

5. AMMATILLISEN IDENTITEETIN MUOTOUTUMINEN

Tässä luvussa tarkastelen ryhmähaastatteluissa tuotettujen muutoskokemusten vaikutuksia laboratoriohoitajien ammatillisen identiteetin muotoutumiseen. Haastateltavat rakensivat ryhmähaastatteluissa ammatillista identiteettiä kokemuksen tuoman ammattitaidon, oppimisen, ammattietiikan, oman ja muiden terveydenhuollon ammattilaisten ammatin arvostuksesta käsin. Eläkeläisten ryhmässä henkilökohtaiset uratarinat sisälsivät ammatti-identiteetin muotoutumiseen vaikuttaneita kokemuksia. Haastateltavat pitivät tärkeänä jatkuvaa ammattitaidon kehittämistä ja myönteistä suhtautumista uusiin haasteisiin. Vastuullisten tehtävien hoitaminen ja johdon luottamus vahvistavat ammatillisen identiteetin kehittymistä. Molemmissa haastatteluissa haastateltavat korostivat ajantasaisen ammattitaidon ja oppimisen merkitystä. Haastateltavat ovat ylpeitä omasta ammattiosaamisestaan ja kokevat laboratoriohoitajan työn olevan tärkeä osa potilaan ja koko terveydenhuollon toimintaketjua.

Ammatillista identiteettiä tutkineiden Anneli Eteläpellon ja Katja Vähäsantasen mukaan ammatillisen identiteetin rakentuminen koskettaa kaikkia työntekijöitä ja ammatti-identiteetti kehittyy koko työuran ajan. Jatkuvia identiteettineuvotteluja edellyttäviin työyhteisöihin istuvat hyvin identiteettiteoriat, joissa identiteetti nähdään dynaamisena, tilannekohtaisesti kokemuksiin perustuvana ja yksilön persoonallisesti värittyvänä tulkintana suhteessa työhön ja ammattiin. Ammatillinen identiteetti voidaan määritellä dynaamiseksi kasvuksi, jossa yhdistyvät persoonallinen ja sosiokulttuurinen näkökulma. Ammatillisella identiteetillä ymmärretään elämänsisällönsä perustuvaa käsitystä siitä, millaiseksi ihminen ymmärtää itsensä suhteessa työhön ja ammatillisuuteen, sekä millaiseksi hän työssään ja ammatissaan haluaa tulla. Ammatilliseen identiteettiin kuuluvat myös käsitykset siitä, mihin ihminen kokee kuuluvansa ja samaistuvansa, mitä hän pitää tärkeänä ja mihin hän sitoutuu työssään ja ammatissaan. Ammatillisen identiteetin muotoutuminen on koko työuran jatkuva prosessi, jossa ammatillinen ja yksilöllinen kietoutuvat yhteen. Työtä koskevat arvot, eettiset ulottuvuudet, tavoitteet ja uskomukset ovat osa ammatillista identiteettiä ja se rakentuu yksilöllisen osallisuuden myötä työyhteisöjen sosiokulttuurisessa kontekstissa.¹²⁹

Työyhteisöjen näkökulmasta ammatillisuus on ymmärrystä ammatin historiasta ja kehityksestä, omasta työstä ja siinä vaadittavasta ammattitaidosta sekä oman ammatin

¹²⁹ Eteläpelto & Vähäsantanen 2006, 16,26.

yhteydestä laajempaan kokonaisuuteen. Yhteisön tasolla ammatillisuutta muokkaavat institutionaaliset käytännöt, valtasuhteet sekä vakiintuneet ja vaihtelevat toimintatavat. Yksilön näkökulmasta ammatillisuus koostuu työtä ohjaavista arvoista sekä jatkuvan kehittymisen merkityksestä niin omalle persoonalle kuin työyhteisölle. Terveysthuollossa organisaatiot, ammattien sääntely, toimintaympäristö sekä erilaiset intressiryhmät luovat ammattiryhmien työnjaolle ja ammatillisuuden rakentumiselle toimintakehyksen.¹³⁰

Stuart Hall näkee tavat ja traditiot vahvoina kulttuuristen merkitysten ja identiteettien lähteinä. Yhteisillä traditioilla ja menneisyyttä koskevilla tarinoilla pidetään yllä ryhmän kollektiivista historiallista muistia. Arkipäivän käytännöt luovat totutun tavan hoitaa asioita ja antavat merkityksen tapahtumille.¹³¹ Aimo Aikio ja Laura Aro ovat myös sitä mieltä, että ammatillista identiteettiä hahmotetaan tarinoiden kautta, jolloin ihmiselle muodostuu selkeä minäkuva ja sitä kautta vahva ammatillinen itsetunto. Tarinoiden emotionaalisilla painotuksilla voidaan muokata vallitsevia asenteita ja niiden avulla voidaan siirtää työyhteisössä vallitsevia perinteitä, näkemyksiä ja myyttejä. Tarinoiden kautta ihminen sijoittaa itsensä yhteisöön, erilaisiin ryhmiin ja paikkoihin sekä vahvistaa omaa identiteettiään. Tarinoiden avulla kerätään kokemustietoa, jolloin oppia saadaan omista ja muiden kokemuksista. Työn tekemisestä kertovat tarinat paitsi kasvattavat ja opettavat työn tekemistä, sisältävät lisäksi usein viihdyttävän ulottuvuuden. Työyhteisössä kerrotut tarinat ovat eräänlaista mentaalivalmennusta, jotka auttavat työn tekemisessä ja uuden oppimisessa.¹³²

Laura Aron mukaan identiteetin tutkimuksessa voidaan erottaa erilaisia tutkimustapoja. Tasapainomallissa identiteetin käsite viittaa samuuden ja jatkuvuuden kokemuksiin. Identiteetti on tunnetta siitä, että huolimatta itsessä ja ympäristössä tapahtuneista muutoksista oma sisäinen henkilöllisyys säilyy. Vuorovaikutusmallin mukaan identiteetti syntyy sosiaalisessa toiminnassa ja se myös säätelee sitä. Tällöin käsite muistuttaa sosiaalisen aseman tai roolin käsitettä. Tutkimuksessa on eroteltu erilaisia osaintiteettejä. Julkinen identiteetti tarkoittaa tapaa, jolla toiset ihmiset tarkastelevat yksilöä eli ihmisen sellaisena kuin hän muille näyttää. Sosiaalinen identiteetti viittaa siihen, miten toiset ihmiset yksilön oman käsityksen mukaan näkevät hänet. Itseidentiteetti on yksilö sellaisena kuin hän itse näkee itsensä ja persoonallinen identiteetti on yksilön käsitys siitä, mikä tekee

¹³⁰ Laiho & Ruoholinna 2011, 9-11.

¹³¹ Hall 2003, 90-91.

¹³² Aikio 2008, 139, 142-143; Aro 1996, 22.

hänenä ainutkertaisen. Identiteettiprosesseissa ovat vastakkain erilaistuminen ja samanlaistuminen, irrottautuminen vanhasta ja liittyminen uuteen.¹³³

Eeva Kohonen näkee identiteetin samaistumisena erilaisiin ryhmiin ja sosiaalisiin kollektiiveihin. Sosiaaliset luokittelut, kuten organisaatio, ammattiryhmä tai ikäryhmä, auttavat yksilöä määrittelemään itsensä osaksi ympäristöään. Nykykäsityksen mukaan identiteetti kehittyy ja muuttuu itsereflektion kautta. Tutkijat näkevät identiteetillä narratiivisen luonteen, jolloin muutokset yksilön elämässä edesauttavat yksilöllistä pohdintaa ja minäkokemusten muuttamista tarinalliseen muotoon. Tarinoiden kertominen on keino etsiä merkityksiä ja tulkintoja odottamattomille ja uusille asioille. Ihminen myös samaistuu organisaatioon, jossa hän työskentelee. Sosiaalistamisen ja kulttuuriin sopeuttamisen seurauksena ihminen omaksuu organisaation kulttuuriset arvot ja toimintatavat osaksi identiteettiään.¹³⁴

Myös Eero Ropo näkee identiteetin käsitteen liittyvän yksilön ja ympäristön välisen vuorovaikutussuhteen muodostumiseen. Se, miten yksilö asemoituu vuoropuheluun toisten ihmisten tai ympäristönsä kanssa vaikuttaa havainnointiin sekä sen tuloksena syntyviin tulkintoihin ja siten myös oppimiseen. Kiinnostus oppimiseen liittyy identiteettiin eli kuka yksilö tuntee olevansa tai haluaa olla. Tällöin halu oppia ilmentää yksilön halua vahvistaa identiteettissään käynnissä olevaa kehitysprosessia.¹³⁵

¹³³ Aro 1999, 178.

¹³⁴ Kohonen 2012, 85–87.

¹³⁵ Ropo 2008, 42–43.

5.1 Osaaminen ja ammatillinen identiteetti

Yksilöllisen ammatillisen identiteetin kehittymiseen vaikuttaa osaaminen, joka koostuu tiedoista, taidoista ja kokemuksesta. Osaaminen on sekä työntekijän että koko organisaation pääomaa, jota tulisi kehittää ja pitää yllä jatkuvasti. Osaaminen voidaan määritellä henkilökohtaiseksi taidoksi hallita ammatin vaatimat taidot ja vastuun sekä erilaiset työtilanteet ja suoriutua niistä hyvin. Ammatillisen identiteetin kehittymisestä kertoo tietoisuus omista vahvuuksista ja mahdollisista rajoituksista sekä halukkuus ammatilliseen kasvuun. Ammatillisen identiteetin kehittymiseen vaikuttavat myös muilta elämänilueilta saadut kokemukset. ¹³⁶ Monimutkaisten toimintaympäristöjen muuttuessa yksilö tarvitsee muutosvalmiutta sekä ajattelun ja toiminnan uudistumista kehittyäkseen ammatissaan. Ammatti-identiteetti ei ole valmis kokonaisuus, vaan se on luotava itse. ¹³⁷

Laboratoriohoitajan ammattiosaamisen lähtökohtana on koko tutkimusprosessin hallinta, sisältäen preanalytiikan, analytiikan ja postanalytiikan vaiheet. Päivystystyössä laboratoriohoitajan pitää hallita laajoja kokonaisuuksia, jotta hän pystyy reagoimaan nopeasti muuttuviin tilanteisiin ja tekemään päätöksiä itsenäisesti. Kliinisen kemian laboratoriossa suurin osa laboratoriohoitajan työssä tapahtuneista muutoksista on kohdistunut teknisiin uudistuksiin. Organisaatiotasolla onnistuneen muutoksen edellytyksiin kuuluu yksilökohtaisen innovatiivisuuden tukeminen ja riittävä tiedon jakaminen ¹³⁸.

Ryhmähaastatteluissa osallistujat kertoivat kokemuksiaan laboratoriohoitajan ammatin muuttumisesta. Haastateltavat keskustelivat tapahtumista ja kokemuksista, jotka ovat vaikuttaneet ammatillisen identiteetin muotoutumiseen. Esimerkiksi yhteisesti kerrotut tarinat onnistuneista työsuorituksista tai tarinat asiakaspalvelun ja analyysityöskentelyn haasteista tukevat yksilön ammatissa kehittymistä sekä vahvistavat ammatillista identiteettiä. Tarinat sitoutumisesta jatkuviin muutoksiin vahvistavat yhteenkuuluvuutta ja lujittavat työkuultuuria. Esimerkiksi kahvihuoneessa kerrottujen tarinoiden avulla siirretään hiljaista tietoa työkuultuurista nuoremmille työntekijöille. Keskustelut toimivat myös oppimistapahtumina.

¹³⁶ Stenström 1993, 31; Ruohotie 2000, 231.

¹³⁷ Hänninen 2006, 191.

¹³⁸ Ruohotie 2000, 266.

Pekka Ruohotie avaa hiljaisen tiedon käsitettä kirjassa *Oppiminen ja ammatillinen kasvu*. Hiljaisen tiedon kognitiivinen ulottuvuus auttaa havaitsemaan ja määrittelemään maailmaa. Se sisältää perinteitä ja yhteisesti hyväksytyjä havaitsemisen tapoja sekä uskomuksia ja oletuksia. Michael Polanyi (1966) erottelee käsitteellisellä tasolla hiljaisen tiedon (tacit knowledge) ja käsitteellisen tiedon (explicit knowledge). Nonakan ja Takeuchin (1995) teoria tiedon luomisesta organisaatiossa hyödyntää Polanyn käsitteitä. Käsitteellinen tieto on saatettu symboliseen muotoon ja siksi kommunikoitavissa. Hiljainen tieto puolestaan on henkilökohtaista ja kontekstisidonnaista, jolloin sitä on vaikea välittää eteenpäin. Hiljaisen tiedon avulla välitetään tietojen ja taitojen lisäksi omalle alalle ominaisia toimintamalleja, normeja ja arvoja.¹³⁹

Työyhteisöön on kehittynyt muutosmyönteinen kulttuuri, joka tukee yksilöitä selviytymään jatkuvasta toimintaympäristön muutoksesta. Muutoksen keskellä keskeistä on motivaatio uuden oppimiseen ja oman ammattitaidon kehittämiseen, jolloin työntekijä voi kokea onnistumisen tunteita muutoksen keskellä. Molemmissa haastatteluissa haastateltavat keskustelivat oma-aloitteisesti osaamisesta ja korostivat vahvan ammattiosaamisen merkitystä sekä myönteistä suhtautumista uuden oppimiseen. Seuraavat sitaattit kuvaavat oman osaamisen ja oppimismotivaation ja johdon luottamuksen merkitystä ammatillisen identiteetin kehittymiseen.

*Heli30: sain sitte apulaisosastonhoitajan viran saman tien... osastonhoitaja siellä oli semmone joka anto **hervittävän paljon mulle vastuuta**...*

Heli30: NN moneen kertaan joka välissä tahto mua sinne verikeskukseen

*Heli30: NN oli hiv-lääkäri oli sovittu että mä otan näytteitä kukaan muu ei saanu mennä...olin sit hiv-hoitaja kun muut ei osannu
...olin kiinnostunut kaikista töistä ja nautin siitä että mä pystyin ja osaan tehdä niitä*

¹³⁹ Ruohotie 2000, 256, 264.

Hyvinvointipalvelujen rakennemuutosta tutkineen Raija Julkusen mukaan klassiseen professioihanteeseen kuuluu korkean koulutuksen lisäksi altruistinen toiminta asiakkaan hyväksi. Kansalaiset arvostavat terveydenhuollon ammatteja, mutta odottavat osaamisen lisäksi terveydenhuollon toimijoilta välittävää asennetta.¹⁴⁰

Merkittävää tutkimuksen kannalta on, että haastatteluissa keskusteltiin enemmän osaamisesta ja onnistumisista asiakastyössä kuin laboratoriohoitajan työn vaatimasta teknisestä osaamisesta. Ensimmäisessä haastattelussa eläkeläiset kertoivat omakohtaisia tarinoita mieleen jääneistä asiakaskohtamisista ja onnistuneista näytteenottotilanteista. Vaikka haastateltavat korostivat olevansa laboratorio- eikä sairaanhoitajia, yksilöllisen ammatillisen identiteetin kehittymiseen on merkittävästi vaikuttanut asiakkaiden parissa tehty työ. Haastateltavat korostivat myös asiakkailta saadun positiivisen palautteen merkitystä ammatillisen itsetunnon kehittymiseen. Seuraavissa, molemmista haastatteluista poimituissa sitaateissa välittyy haastateltavien kokemus asiakastyön merkityksestä laboratoriohoitajan ammatissa.

Leena20: ...katos ku ruvettiin puhumaan tästä hoitotyöstä ja meitäkin sit niinku hoitotyöhön ni labralaiset rupes sanoon et me ollaan tekniikan puolelta ennen ja siin oli semmosta kinaamista vähän... se oli kauheen hienoo et ei ollu sairaanhoitaja

Kirsi35: koska sitte oltas sairaanhoitajia jos haluttais niitten kans olla vähän enemmän

Heli30: mut kyl mää oon ainaki aina kokenu et mä oon potilasta varten kyl mää jotenkin hoitajaks itteni

Sirkka40: kyl se siält lähtee...osa semmosta hoitoketjuu...nii kyl siä semmone pieni hoitaja täytyy olla jossai kulmalla

Kerttu19: kyl mun mielestä se on niinku rikkaus että on se potilaskontakti...näät niitä potilaita et kuin keltanen se on kun se bilirubiini on niin ja niin paljon

Eija36: kyllä hirveesti asiakkaat antaa positiivista palautetta siitä että millä tavalla hoidetaan tilanne loppuun asti ja opastetaan eteenpäin... ja se kuulostaa hyvältä et siin on onnistuttu

Heli30: must se oli ihanaa palaute niiltä ihmisiltä ja kiittää käestä pitäen... positiivista palautetta...arvostettu ihminen olin ollu...sillä miehellä oli minuun joku luottamus ollu

Vuokko31: kyl siäl aika usein saa palautetta pistämisestä et ei tuntunu yhtään

¹⁴⁰ Julkunen 2004, 169.

Sirkka40: ...verinäytteenotto yksistään on ihan a ja o koska on saanut koulutuksen ja otetaan hyvin näytteet ja sit tiedetään et siit lähdetään ja se on laadukas

Osaamisen tunteen voi kokea monella eri tavalla omien kokemusten ja käsitysten kautta ja siihen vaikuttavat myös arvot ja asenteet. Vastuuntunto omasta ja työyhteisön asioista on osa osaamista, joka on sidoksissa organisaation toimintaan. ¹⁴¹

Pekka Ruohotien mukaan ammatillista kasvua ja oppimista tukevat kannustava ilmapiiri ja johtaminen. Oppimista edistää työntekijöiden urakehityksen ja ammatti-identiteetin mahdollistaminen sekä kehittymisen arviointi ja palkitseminen. Työn kannustearvoa määrittävät arvostus, vaikuttamismahdollisuudet sekä mahdollisuus vuorovaikutteiseen oppimiseen. Oppimista edistävät työroolien selkeys, ryhmän jäsenten kyky toimia yhdessä, ryhmähenki ja yrityksen imago. Oppimista puolestaan heikentävät työssä koettu liiallinen kuormittavuus ja stressi. ¹⁴²

Ruohotie korostaa, että henkilökohtaisen ammatillisen identiteetin kehittymiseen vaikuttavat oppimismotivaatio ja tunne siitä, että hallitsee sen mitä tekee. Jatkuvaan oppimiseen sitoutuneet työntekijät ovat avoimia uudelle informaatiolle ja pyrkivät ennakkoiden välttämään osaamisaukkoja ¹⁴³. Osaamisesta keskusteltaessa haastateltavat eivät maininneet laiteosaamista, vaan määrittivät osaamista pitkälti asiakastyön kautta. Henkilökohtaisella tasolla vahvan ammattitaidon ja osaamisen merkitys korostuivat haastateltavien puheissa eri tavoin. Osa haastateltavista korosti henkilökohtaista osaamista, osalle osaaminen oli pitkän uran luonnollinen jatkumo. Ensimmäisessä haastattelussa eläkeläiset kertoivat ammatillisen identiteetin kehittymiseen vaikuttaneita tarinoita ja osassa näistä tarinoista henkilökohtaisen osaamisen merkitys korostui erityisesti. Seuraavat sitaatit olen poiminut ensimmäisestä haastattelusta.

Heli30: tietysti olin kiinnostunut kaikista töistä ja nautin siitä että mä pystyin ja osaan tehdä niitä

Sirkka40: tulin keskussairaalaan ja mulle heti sit opetettiin kaikennäköstä sain tehdä oikeestaan kaikennäköstä

¹⁴¹ Kauhanen 2000, 140.

¹⁴² Ruohotie 2000, 51.

¹⁴³ Ruohotie 2000, 9.

Sirkka40: mää muistan iltavuoros oli poliklinikal otti toi lääkäri NN ni se ei saanu ni omainen sano ku mää odotin vuorooni et vaihdettasko näyttөөntajaa...niin paljon kokemusta

*Heli30: nii just tän kokemuksen myötä lastenpolilla oli kans semmone tilanne kerran ku tuo lääkäri NN yritti laittaa kanyylyia yhdelle lapselle se ei saanu sitä meni sitte hakeen toisen lääkäriin no silläki oli vaikeuksia ja äiti ja isä sano et eiks sulta oo aina ennen verikoe saatu...nii lääkäri sano siihen **nii mutta ku te saatte verta semmosesta suonesta mitä he ei oo tienny olevan olemassakaan***

5.2 Vastakkainasettelu muiden ammattiryhmien kanssa

Ammatillista identiteettiä tutkineiden Simo Ahon, Anna-Maija Hynnisen, Tarita Ruoholinnan ja Markku Vanttajan mukaan ammattitaidon ajan tasalla pitäminen on tärkeää ammatti-identiteetin kannalta. Terveysalalle on ominaista, että oman ammattiryhmän ammatillisen identiteetin korostamiseksi tehdään vertailua ja vastakkainasettelua muiden ammattiryhmien kanssa. Myös ammattiryhmän sisäisiä eroja ja hierarkioita rakennetaan ja pidetään yllä. Ammattiryhmien välistä yhteistyötä ei kuitenkaan edistä liian pitkälle menevä ammattiylpeys ja reviirien puolustaminen.¹⁴⁴

Kertoessaan laboratoriohoitajan työn merkityksestä osana asiakkaan hoitoketjua haastateltavat päätyivät keskustelemaan myös ammattiryhmien välisestä vastakkainasettelusta. Molemmissa haastatteluissa haastateltavat kertoivat kokeneensa vastakkainasettelua muiden terveydenhuollon ammattiryhmien kanssa. Vastakkainasettelua aiheuttaa usein tietämättömyys toisen ammattiryhmän töistä sekä puutteet ammattiryhmien välisessä informaatiossa. Eri ammattiryhmien toimintatavat voivat myös olla vieraita toiselle ammattiryhmälle. Vastakkainasettelun lisäksi haastateltavat kokivat arvostuksen puutetta muiden terveydenhuollon ammattilaisten puolelta. Yhdeksi arvostuksen puutteen syyksi haastateltavat arvelivat muiden ammattiryhmien tietämättömyyden laboratoriotyön sisällöistä. Muut terveydenhuollon ammattilaiset näkevät usein vain näyttөөntoon liittyvän osan laboratoriohoitajan työstä. Ammattitaitoinen näyttөөnto on kuitenkin tärkeä osa koko laboratoriosessia ja tulosten luotettavuutta.

¹⁴⁴ Aho, Hynninen, Ruoholinn, Vanttaja 2010, 38.

Molemminpuolisen arvostuksen lisäämiseksi erilaisia työnkuvia tulisi tehdä tunnetuksi organisaation sisällä. Stuart Hall on muotoillut asian seuraavanlaisesti: ”kulttuurisen eron tekeminen sekä kasvattaa yhteisötunnetta tai ryhmäsolidaarisuutta että pitää yllä koettua erilaisuutta muihin ¹⁴⁵.” Jyrki Pöysän mukaan suurissa organisaatioissa, joissa on useita eri ammattiryhmiä, organisaation sisälle muodostuu erilaisia kulttuurisia todellisuuksia. ¹⁴⁶

Toisessa haastattelussa, jonka osallistujat ovat vielä työelämässä, keskusteltiin laboratoriohoitajan ammatin arvostuksesta enemmän. Mielipiteet ammatin arvostuksesta kuitenkin hajaantuivat jonkin verran. Yhden haastateltavan mukaan muiden terveydenhuollon ammattilaisten arvostus laboratoriohoitajan työtä kohtaan on noussut. Toinen haastateltava oli sitä mieltä, että muut ammattiryhmät eivät arvosta riittävästi laboratoriohoitajan työpanosta asiakkaan hoidossa. Haastateltavat olivat myös sitä mieltä, että omaa statusta on itse nostettava. Myös Hanna-Kaisa Shemeikka on tullut opinnäytetyössään johtopäätökseen, että työn ammatillinen arvostus lähtee laboratoriohoitajien omasta ammatin arvostuksesta ¹⁴⁷. Haastateltavien kokemuksen mukaan laboratoriohoitajan tekemää työtä arvostetaan myös sairaalan eri yksiköissä eri tavoin.

Seuraavassa poimintoja toisesta haastattelusta:

Eija36: nii arvostus on noussu joo

Kirsi35: mää en tiä onks se noussu mut sitä täytys pitää korkeel yht korkeel ku ennenkin...pakosti lähtee menee alaspäin...niinku me oltais juoksuporukkaa

Eija36: mut sit mää oon taas kokenu niin kyllä poliklinikka on ruvennu pitämään meitä vähän paremmassa arvossa kun vaan juoksulikkoina...et poliklinkan kans yhteistyö on ruvennut toimimaan

¹⁴⁵ Hall 2003, 86.

¹⁴⁶ Pöysä 2012,23.

¹⁴⁷ Shemeikka 2015, 28,47.

5.3 Ammattietiikka ja identiteetti

Terveydenhuollon ammatteihin kuuluu paljon itsenäisiä valintoja ja vastuuta potilaista. Kaikkiin ammatteihin liittyy eettisiä kysymyksiä, mutta terveydenhuollon ammatit ovat eettisesti herkkiä, koska työn tuloksiin suhtaudutaan usein tunneperäisesti. Eettiset säännöt määrittävät ammatin periaatteita ja kertovat mihin arvoihin ja velvoitteisiin ammatin olemassaolo perustuu. Eettiset säännöt ja ammatin arvoperusta kulkevat käsi kädessä terveydenhuollon työntekijän omien näkemysten kanssa. Ammatilainen kokee työnsä arvokkaaksi ja mielekkääksi, kun hän ymmärtää toimintansa yhteiskunnallisen tarkoituksenmukaisuuden. Eettisten sääntöjen avulla ammattiryhmä voi osoittaa muille ammattiryhmille toimivansa tavalla, joka voidaan perustella eettisesti. ¹⁴⁸

Sosiaali- ja terveysministeriön on antanut eettiset suositukset sosiaali- ja terveysalalle:

- 1. Sosiaali- ja terveysalan toimijat kunnioittavat asiakkaidensa ja potilaidensa ihmisarvoa ja perusoikeuksia 2. Sosiaali- ja terveydenhuollon lähtökohtana on asiakkaan ja potilaan etu 3. Sosiaali- ja terveydenhuollossa on kysymys vuorovaikutuksesta 4. Ammattihenkilöstö vastaa työnsä laadusta 5. Hyvä hoito ja palvelu edellyttävät vastuullisia päätöksiä ja toimintakulttuuria* ¹⁴⁹

Bioanalytikkoliiton eettiset periaatteet laboratoriohoitajille/bioanalytikoille perustuvat terveydenhuollon yhteisiin eettisiin periaatteisiin.

Potilaan/asiakkaan hyvinvointi ja hänen oikeuksiensa kunnioittaminen ovat ensisijaisena tavoitteena laboratoriohoitajan toiminnassa laboratoriotutkimusprosessin kaikissa vaiheissa.

Velvollisuutena on ylläpitää ja kehittää ammattitoimintansa edellyttämää osaamista, perehtyä ammattitoimintaansa koskeviin säädöksiin, määräyksiin, standardeihin ja suosituksiin ja noudattaa niitä.

Kunnioittaa potilaan itsemääräämisoikeutta, sitoutuu noudattamaan salassapitovelvollisuutta, kantaa vastuun toiminnastaan, tiedostaa osaamisensa rajat ja tiedottaa havainnoistaan, joilla saattaa olla merkitystä potilaan/asiakkaan hoidon kannalta, hoidosta vastuussa olevalle.

Velvollisuudet ammattikunnalle: pyrkii toiminnallaan ja käyttäytymisellään ylläpitämään ammatin luottamusta ja arvostusta, kantaa vastuuta ammatin ja koulutuksen kehittämisestä.

¹⁴⁸ Räikkä 2002, 84–87.

¹⁴⁹ Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE, Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta

Pyrkii luomaan ja ylläpitämään hyvät yhteistyösuhteet terveydenhuollon muiden ammattiryhmien kanssa, tuntee oman osaamisensa rajat ja kunnioittaa kollegojen ja muiden ammattiryhmien asiantuntemusta.

*Antaa asiantuntija-apua, ohjaa ja neuvoa muita ammattiryhmiä laboratoriotutkimuksiin liittyvissä kysymyksissä.*¹⁵⁰

Merja Ikonen-Varilan mukaan ammattiylpeyden merkitys saattaa korostua eri tavoin erilaisissa ammateissa. Eettisten sääntöjen ohjeistukset toimivat muistutuksena toiminnan suotavasta suunnasta sen sijaan että niihin liittyisi sanktioita. Ammattieettiset koodistot eivät aina tavoita kaikkia työelämän harmaita alueita, vaan monet eettisesti ongelmalliset ratkaisut jäävät yksilön arvojen ja toimintatapojen varaan.¹⁵¹

Terveydenhuoltotyössä tyypillisiä ristiriitatilanteita ovat tilanteet, joissa vastakkain ovat asiakkaan etu ja toisaalta henkilökunnan, omaisten tai organisaation etu. ”Vakuuttava argumentointi huolenpidon puolesta ristiriitatilanteissa edellyttää, että ihminen on sisäistänyt sen osaksi arvojaan ja moraalista identiteettiään. Huolenpidon etiikan tunnusomaisena piirteenä pidetään emotionaalista sensitiivisyyttä ja välitöntä vastaamista toisen ihmisen tarpeisiin, oikeudenmukaisuuden etiikka taas nousee yksilön sisäistämistä normeista ja eettisistä periaatteista. Moraalikonflikteissa, joissa ihminen kokee sosiaalista painostusta toimia omien arvojensa tai moraalisen identiteettinsä vastaisesti, huolenpito voi esiintyä toisten hyvinvointiin suuntautuneina kiteytyneinä arvoina ja eettisinä periaatteina, jotka ohjaavat toimintaa.”¹⁵²

Lääkärin ja hoitotyötä tekevän välille saattaa syntyä eettisiä ongelmia, elleivät he tunne tai arvosta toistensa tietoa alueita ja osaamista. Historiallisesti tarkasteltuna lääkäreiden ja hoitohenkilökunnan suhde on ollut hierarkkinen siten, että lääkäri on voinut puuttua myös hoitotyön sisällölliseen puoleen. Tänä päivänä yhteistyösuhde lääkärin ja hoitohenkilökunnan välille syntyy helpommin, koska hoitotyön tietoperusta on vankentunut.¹⁵³

Tutkimuksessa haastateltavien puheissa ammatillisen vastuun kantaminen ja vahva ammattietiikka tuli ilmi tilanteissa, jolloin laboratoriohoitajan täytyy ammattitaitoonsa ja etiikkansa vedoten olla eri mieltä hierarkiassa ylempänä olevan lääkärin kanssa. Tällöin

¹⁵⁰ Bioanalytikkoliitto: Bioanalytikon/laboratoriohoitajan eettiset ohjeet.

¹⁵¹ Ikonen- Varila 2005, 110.

¹⁵² Juujärvi & Myyry 2005, 82–83.

¹⁵³ Leino-Kilpi, 2009, 91.

ammattietiikkaan perustuvan näkemyksen puolustaminen voi aiheuttaa eettisiä ristiriitatilanteita. Haastateltavien kertomusten ja oman kokemukseni mukaan haastavimmat eettiset ristiriidat ovat tulleet eteen tilanteissa, jolloin laboratoriotuloksista huolimatta on potilaan hoidon turvaamiseksi toimittava lääkärin määräysten mukaan. Tilanteen eettistä kuormitusta helpottaa se, että lopullinen vastuu päätöksistä potilaan hoidossa on lääkärillä. Alla Kertun19 kertomus tyypillistä eettistä kuormitusta aiheuttavasta ristiriitatilanteesta.

Kerttu19: niin sitte tuli se et siä oltiin yksin yöllä...ja niil lapsil vaihdettiin niitä veriä ja mahdollisimman tuoretta verta piti aina olla...ja mä muistan ku mikään ei sille lapselle sopinu... lääkäri NN tuli sitte labraan... ja sano mikä siinä miksen mä voi antaa niitä no mä sanoin et mä en saa niitä sopimaan et kaikki sakkaa nii mä en uskalla se on sit lääkärin vastuulla mä en labrahoitajana voi antaa semmosta lupaa jos mä nään et se sakkaa...

Vahvasta ammatillisesta identiteetistä ja sitoutumisesta kertoo kaikkien haastateltavien pitkä ura laboratoriohoitajan ammatissa. Haastateltavat kertoivat, että he eivät ole harkinneet alan vaihtoa, koska laboratoriohoitajan ammatti on sisältänyt niin paljon uuden oppimista ja kouluttautumista. Haastateltavilla on voimakas ammatillinen identiteetti, joka perustuu kokemuksen tuomaan vahvaan ammatilliseen osaamiseen. Haastateltavat korostivat myös vakituisen työpaikan merkitystä. Työpaikkaa ei ole haluttu vaihtaa, jos tarjolla ei ole ollut vakituista työtä.

Eija36: täs omas ammatissaki on ollu niin paljo kouluttautumista ettei tartte ajatella muuta ammattia

Vuokko31: en mä oo niinku keksiny et miks mä rupeisin

Eija36:mää olen ainaki niin vanhan kasvatti mä olen sitä aikaa kun käytiin kouluja ja opiskeltiin yksi ammatti ja sit se oli siinä...

Leena20: ...ku siin oli muitakin hakijoita siihe virkaan mut ei siin ollu kaht se oli sit mun virka

Heli30: ... pääsin sinne erikoishoitajan virkaan... kuukauden tai kaks ollu siinä niin sitte mulle tuli apulaisosastonhoitajan virka...

Kerttu19: ...määräyskirja uusittiin kyllä mul ei sit tullu yhtään niitä välejä ja sit se vakinaistettiin...

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Pro gradu – tutkielman tavoitteena on fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusotteen avulla kuvata laboratoriohoitajien kokemuksia työn muuttumisesta kliinisen kemian laboratoriossa sekä tutkia laboratoriohoitajien ammatillisen identiteetin muotoutumista. Tutkimuksen kannalta merkityksellisiksi muodostuvat kokemukset, merkitykset ja yhteisöllisyys. Tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtämisen ja tulkinnan kautta tavoittaa haastateltavien kokemuksia työn muuttumisesta ja heidän antamiaan merkityksiä muutoksille.

Empiiriseen tietoon pohjautuvan ja laadullisia tutkimusmenetelmiä käyttävän tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtämisen ja tulkinnan kautta haastateltavien kokemusten ja merkitysten esiintuominen. Empiirisen laadullisen tutkimusotteen avulla on mahdollista tutkia arkista toimintaa ja esimerkiksi haastattelujen avulla saadaan tietoa työntekijöiden kokemuksista ja organisaatiokulttuurista.

Tutkimus on muistitietotutkimusta ja tutkimusaineistona ovat laboratoriohoitajien ryhmähaastattelut. Kuten Korkiakangas on todennut: Muisteluun pohjautuvassa tutkimuksessa on mahdollista rakentaa kollektiivista ja sosiaalista kuvaa tutkittavasta kulttuurista ¹⁵⁴. Laurajane Smithin mukaan kokemuksena kulttuuriperintö pitää sisällään muistelun avulla välitetyn tiedon, identiteetin tunnustamisen sekä kulttuuriset ja sosiaaliset arvot ¹⁵⁵. Yhdessä muistelun avulla haastateltavat rakensivat kuvaa ja tekivät ymmärrettäväksi laboratoriohoitajan työn menneisyyttä ja sitoivat muutokset tähän päivään. Tutkimus on toteutettu laadullisella tutkimusotteella, jolloin tutkittavat ja tutkija ovat vuorovaikutussuhteessa ja tutkija on mukana luomassa tutkimaansa kohdetta. Tutkimuksen päätyminen aineistonkeruusta johtopäätöksiin on ollut pitkä prosessi, jonka aikana näkökulmat ja tulkinnat ovat kehittyneet vähitellen.

Tutkimuksen pääkysymykset ovat: Miten laboratoriohoitajan työ on muuttunut kliinisen kemian laboratoriossa ja miten laboratoriohoitajat ovat kokeneet muutokset? Miten muutokset ovat muokanneet ammatillista identiteettiä? Miten ryhmässä tuotetaan muutoskokemuksia ja ammatillista identiteettiä? Teemahaastattelurunko sisälsi kysymyksiä näytteenotossa, asiakaspalvelussa ja analyysityössä tapahtuneista muutoksista.

¹⁵⁴ Korkiakangas 2005, 129.

¹⁵⁵ Smith 2006, 2-4, 83.

Teemahaastattelun mukaisiin alakysymyksiin kuuluivat myös kysymykset hierarkian, arvostuksen ja ulkoisten tekijöiden, esim. vaatetuksen muuttumisesta.

Tutkimusaiheen valintaan vaikutti oma urani laboratoriohoitajan ammatissa ja omakohtaiset kokemukset työssä tapahtuneista muutoksista. Kulttuuriperinnön opiskelu johdatti minut pohtimaan laboratoriohoitajan työssä tapahtuneita muutoksia sekä kulttuuriperinnön että muistitietotutkimuksen näkökulmasta. Kulttuuriperinnön näkökulmasta tutkimus valottaa työn sisäisen perinnön merkitystä tutkittavalle yhteisölle sekä muutosten merkitystä työn tekemiseen, työyhteisölle sekä yksilön ammatilliselle identiteetille. Haastateltavat välittivät kokemuksiaan sekä kulttuurisia arvoja ja merkityksiä yhdessä muistelun kautta.

Ryhmähaastattelua voidaan käyttää metodina, kun halutaan toteuttaa kollektiivisen muistelun ideaa. Haastateltavat voivat muistella tapahtumia yhdessä, herätellä toistensa mielikuvia ja tukea toisiaan. Yhdessä muistelu saattaa herättää myös muuten kertomatta jääviä muistoja. Ryhmähaastattelun eduksi voidaan sanoa myös se, että haastateltavat voivat korjata toistensa unohduksia sekä kontrolloida toistensa sanomisia. Ryhmähaastattelun käyttäminen aineistonkeruumenetelmänä oli tässä tutkimuksessa hyvä ratkaisu, koska haastateltavat tukivat toisiaan muistamisessa ja rakensivat yhdessä kuvaa ammatin muutoksista. Molemmissa haastatteluissa sekä haastateltavien välille että haastateltavien ja tutkijan välille syntyi vuorovaikutus helposti ja luontevasti. Haastateltavat rakensivat ryhmähaastatteluissa ammatillista identiteettiä kokemuksen tuoman ammattitaidon, oppimisen, ammattietiikan, oman ja muiden terveydenhuollon ammattilaisten ammatin arvostuksesta käsin.

Vaikka haastateltavat tukivat toisiaan muistamisessa, he eivät muistaneet vanhoja työtapoja kovinkaan tarkasti. Vanhojen työtapojen muistelun sijaan haastateltavat pitivät tärkeämpänä saada kertoa vuosien varrella mieleen jääneistä asiakaskohtaamisista. Haastateltavat muistelivat erityisiä asiakaskohtaamisia, joissa korostui asiakkaan aito kohtaaminen ja rakentava vuorovaikutus. Haastateltavien mukaan asiakkaiden oikeanlainen kohtaaminen, vuorovaikutus ja ammattitaitoinen näytteenotto antavat merkityksen laboratoriohoitajan tekemälle analyysityölle. Eläkeläisten ryhmässä haastateltaville oman uratarinan kertominen oli tärkeää ja he rakensivat ammatillista identiteettiä tarinoiden kautta. Ryhmänä haastateltavat sitoivat laboratoriohoitajan ammatissa tapahtuneita muutoksia yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin. Työelämässä mukana oleva ryhmä keskusteli enemmän ryhmänä

henkilökohtaisten kokemusten jäädessä vähemmälle huomiolle. Työn muuttuessa edelleen koko ajan, myös ammatillinen identiteetti kehittyy edelleen.

Analyysimenetelminä käytin sisällönanalyysia ja teema-analyysia. Tulkinnan tukena käytin myös keskusteluanalyyttistä otetta. Sisällönanalyysin tekeminen keskustelunomaisesta haastatteluaineistosta oli haasteellista ja työlästä. Merkitysten esiin saaminen vaati palaamista aineiston pariin useita kertoja. Tulkintojen tekemisessä auttoivat omat kokemukseni laboratoriohoitajan työstä ja siinä tapahtuneista muutoksista sekä haastateltavien tunteminen.

Laboratoriohoitajan työ on muuttunut merkittävästi sen neljänkymmenen vuoden aikana, jolta ajalta haastateltavilla on kokemuksia laboratoriohoitajan ammatista. Käsityövaltaiset menetelmät ovat muuttuneet automaation myötä suurten analysointilaitteiden kanssa työskentelyksi. Automaation avulla on pystytty vastaamaan kasvaviin tutkimusmääriin ja automatisoituminen on lisännyt tutkimustulosten luotettavuutta. Uudistusten myötä myös työmenetelmät ja työturvallisuus ovat parantuneet. Haastateltavat ovat kokeneet muutokset tarpeellisina, koska esimerkiksi automaatio on nopeuttanut ja helpottanut työn tekemistä oleellisesti. Haastateltavat olivat myös sitä mieltä, että vaihtelevuus ja muutos ovat pitäneet laboratoriohoitajan työn mielenkiintoisena. Tästä syystä haastateltavat eivät ole kokeneet tarvetta alan vaihtoon.

Molemmissa haastatteluissa terveydenhuollossa vallitsevat hierarkkiset asetelmat herättivät vilkasta keskustelua. Haastateltavat kertoivat samoista henkilöistä, joiden he olivat kokeneet käyttäneen hierarkiaan perustuvaa valtaa. Haastatteluissa tuli myös ilmi haastateltavien erilaista suhtautumista sairaalamaailmassa vallitsevaan hierarkiaan. Vaikka haastateltavat jakavat terveydenhuollossa vallitsevat kulttuuriset arvot ja asenteet, haastatteluissa nousi esille erilaista suhtautumista auktoriteetteja kohtaan. Yksi haastateltava kertoi kunnioittavansa edelleen lääkärin auktoriteettia. Toinen haastateltava kertoi, että ei kunnioita lääkäreitä ainoastaan heidän auktoriteettiasemansa perusteella. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että tänä päivänä hierarkkiset asetelmat lääkäreiden ja hoitohenkilökunnan ovat vähentyneet ja yhteistyö toimii paremmin. Hierarkian madaltuminen näkyy myös parempana yhteistyönä laboratorion ja osastojen hoitohenkilökunnan kanssa.

Haastateltavien keskuudessa mielipiteet laboratoriohoitajan ammatin arvostuksesta hajaantuivat. Yhteisenä päätelmänä oli, että lisäämällä tietoa muille terveydenhuollon ammattilaisille laboratoriohoitajan työstä, saamme myös ansaitsemaamme arvostusta.

Laboratorion toimesta aloitettu kummitoiminta ja siihen liittyvät säännölliset tapaamiset osastojen ja poliklinikoiden kanssa ovat parantaneet yhteistyötä. Moniammatillinen yhteistyö on entistä tärkeämpää, kun tulevan sosiaali- ja terveystieteiden myötä asiakkaille pyritään luomaan saumattomia palveluketjuja.

Merkittävää tutkimuksen kannalta on, että haastateltavat keskustelivat oma-aloitteisesti koulutuksen ja perehdytyksen tärkeydestä. Haastateltavat korostivat laboratoriohoitajan koulutuksen monipuolisuutta, joka antaa valmiudet laadukkaaseen näytteenottotyöhön sekä analyysien suorittamiseen. Hyvän koulutuksen lisäksi haastateltavat pitivät tärkeänä riittävää perehdytystä uusiin analyysiin ja laitteisiin. Perehdytyksen merkitys korostui osana muutoskokemuksia. Sopeutuminen muutokseen on parempaa, kun perehdytys on riittävää ja ottaa huomioon perehtyjän yksilölliset tarpeet.

Kollektiivinen tarinankerronta tuli selkeimmin ilmi, kun haastateltavat muistelivat vuosien varrelta mieleen jääneitä vapaa-ajan tapahtumia. Haastateltavat jatkoivat toistensa lauseita ja saivat rakennettua yhteistä kuvaa tapahtumista. Haastateltavat nostivat itse vapaa-ajan tapahtumat puheeksi ja olivat sitä mieltä, että yhteiset vapaa-ajan tapahtumat ovat tärkeitä yhteisöllisyyden vahvistajia. Vapaa-ajalla yhteisissä tapahtumissa on mahdollisuus tutustua työkavereiden persoonaan paremmin. Työyhteisössä työkaverin persoonallisen identiteetin tunteminen auttaa yhteistyössä päivittäin vaihtuvien työkavereiden kanssa.

Haastateltavat ovat sisäistäneet terveydenhuollon ammattiteissa vaadittavan korkean moraalien ja vastuun kantamisen oman työn laadusta. Haastateltavien puheesta heijastui sekä terveydenhuollossa vallitsevat arvot että organisaation toimintatavat. Terveydenhuollon ammatit ovat eettisesti herkkiä ja niihin kuuluu paljon valintoja ja vastuuta.

Laboratoriohoitajien eettiset periaatteet perustuvat terveydenhuollon yhteisiin eettisiin periaatteisiin. Eettiset periaatteet eivät kuitenkaan aina anna yksiselitteisiä vastauksia työssä vastaantulevien ongelmien ratkaisemiseksi. Tällöin yksilön arvot ja asenteet ratkaisevat hänen tapansa toimia. Eettistä kuormitusta aiheuttavat ristiriitatilanteet, joissa laboratoriotulokset ja potilaan tarvitsema hoito ovat ristiriidassa. Myös jatkuva päätöksenteko työtehtävien kiireellisyydestä ja useiden yksiköiden palvelu samaan aikaan aiheuttavat eettistä kuormitusta.

Tutkimuksessa työn mielekkyyden kannalta tärkeimmäksi nousivat ihmissuhdetyöhön liittyvät vuorovaikutustaidot, jotka vaikuttavat myös rakennettaessa asiakkaiden luottamusta. Vaikka laboratoriohoitajan työssä asiakaskontaktit ovat lyhyitä, haastateltavat pitivät

asiakkaiden kohtaamista merkittävänä osana laboratoriohoitajan työtä ja näkivät työnsä tärkeänä osana asiakkaiden terveydenhuollon palveluketjua. Asiakkaiden kohtaaminen ja aito vuorovaikutus koettiin tärkeänä, mutta asiakkaille koettiin olevan liian vähän aikaa. Asiakkaan yksilöllisen kohtaamisen ja tehokkaan ajankäytön välillä on ristiriita, joka aiheuttaa haastateltavien kokemuksen mukaan eettistä kuormitusta.

Yksilön näkökulmasta ammatillinen identiteetti muodostuu työtä ohjaavista arvoista sekä jatkuvan kehittymisen merkityksestä sekä omalle ammatti-identiteetille että työyhteisölle. Haastateltavat rakensivat tarinoiden avulla sekä kollektiivista että yksilöllistä ammatti-identiteettiä. Jokaisella on oma persoonallinen identiteetti, mutta ammattiryhmänä olemme sisäistäneet terveydenhuollon ammattiin kuuluvat arvot ja asenteet ja niiden edellyttämät tavat toimia.

Ryhmähaastatteluissa osallistujat kertoivat kokemuksiaan laboratoriohoitajan ammatin muuttumisesta. Haastateltavat keskustelivat tapahtumista ja kokemuksista, jotka ovat vaikuttaneet ammatillisen identiteetin muotoutumiseen. Esimerkiksi yhteisesti kerrotut tarinat onnistuneista työsuorituksista tai tarinat asiakaspalvelun ja analyysityöskentelyn haasteista tukevat yksilön ammatissa kehittymistä sekä vahvistavat ammatillista identiteettiä. Tarinat sitoutumisesta jatkuviin muutoksiin vahvistavat yhteenkuuluvuutta ja lujittavat työkulttuuria. Myös työpaikalla kerrottujen tarinoiden avulla siirretään perinteitä, hiljaista tietoa ja saadaan oppia muiden kokemuksista. Oppimista ja ammattiin kasvamista tapahtuu viihteellisten tarinoiden avulla kuin huomaamatta.

Yksilöllisen ammatillisen identiteetin kehittymiseen vaikuttaa osaaminen, joka koostuu tiedoista, taidoista ja kokemuksesta. Haastateltavat määrittivät osaamisen henkilökohtaisiksi taidoiksi hallita työn vaatimat taidot, omaksua muutosten tuomat uudet analyysitavat sekä suoriutua hyvin jatkuvasti vaihtuvista työtilanteista. Jokaisen kokemus osaamisesta syntyy omien kokemusten ja käsitysten kautta. Tämän tutkimuksen perusteella olen samaa mieltä Palukan kanssa siitä, että ammatti-identiteetti on tulkintoja itseystä. Ammatti-identiteetti ei heijasta jäsenten yhteisiä ominaisuuksia, vaan muotoutuu käsityksissä ja tulkinnoissa siitä, millaista ammatillinen toiminta on. Haastateltavat painottivat osaamisen merkitystä pitkälti asiakastyön kautta, joka on vaikuttanut yksilöllisen ammatillisen identiteetin kehittymiseen. Ammatillisen identiteetin muotoutumiseen vaikuttavat yhtä lailla johdon taholta saatu tuki ja luottamus kuin asiakkailta saatu kannustava palaute. Omat vahvimmat kokemukseni ja ammatillista identiteettiä vahvistaneet

tilanteet ovat olleet niitä, joissa olen osana terveydenhuollon moniammatillista tiimiä edesauttanut omalla toiminnallani asiakasta saamaan parasta mahdollista palvelua.

Muutos ja pysyvyys kietoutuvat toisiinsa kaiken aikaa. Työyhteisössä vallitsee muutosmyönteinen kulttuuri, joka tukee yksilöitä selviytymään jatkuvasta toimintaympäristön muutoksesta. Muutokset on otettu vastaan haasteena oppia ja uuden oppimisesta ja tiedon jakamisesta on tullut osa työskulttuuria. Haastateltavat pitivät selviytymistä jatkuvasta muutoksesta ammattiin kuuluvana ja muutoksista selviytyminen on muokannut ammatillista identiteettiä. Vaikka laboratorion sisällä tehtävä työ on automatisoitunut ja menetelmät muuttuvat jatkuvasti, työn hoidolliseen puoleen liittyvät arvot ja asenteet ovat säilyneet. Hoitamisen kulttuurissa vallitsevat arvot tulivat ilmi haastateltavien puheessa asiakkaiden palvelusta ja arvostamisesta. Myös hoitotyössä noudatettavat ulkoiset etiketit ja säännökset ovat juurtuneet syvälle. Työn sisäisen perinnön merkitys tuli ilmi haastateltavien puheessa pukeutumisetiketistä ja hygieniasäännöksistä. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että pukeutumis- ja hygieniasäännöksiä noudatetaan.

Eskola ja Suoranta painottavat, että ” laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen työväline. Näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Uskottavuus luotettavuuden kriteerinä merkitsee sitä, että tutkijan on tarkistettava vastaavatko hänen käsitteellistyksensä ja tulkintansa tutkittavien käsityksiä.”¹⁵⁶

Olen tulkinnassa pyrkinyt ottamaan huomioon sekä haastateltavien että oman sosiaalisen todellisuuden. Tulkintaan ovat vaikuttaneet omat kokemukseni sekä työyhteisössä vallitsevat rakenteet. Haastateltavien, haastattelumenetelmien ja analyysitapojen valinta olivat minun päätöksiäni. Tulokset edustavat näiden haastateltavien kokemuksia ja tutkijan valitsemasta näkökulmasta tarkasteltuna pyrkien haastateltavien kannalta mahdollisimman oikeudenmukaiseen tulkintaan. Tutkimuksen luotettavuutta ja uskottavuutta lisäsi läheinen otteeni ja ymmärrys tutkittavaan aiheeseen. Tutkimuksen tuloksiin on kuitenkin vaikuttanut osallisuuteni tutkittavassa yhteisössä sekä ryhmähaastatteluissa tapahtunut tutkijan ja haastateltavien välinen vuorovaikutus. Mielestäni saavutin haastattelutilanteissa sellaisen luottamuksen ilmapiirin että haastateltavat kertoivat kokemuksistaan avoimesti. Sisäryhmäläisenä sain sellaista tietoa, jota ei todennäköisesti olisi ulkopuoliselle kerrottu. Tulkinnassa tulin myös siihen tulokseen, että esimerkiksi hierarkiasta haastateltavat eivät

¹⁵⁶ Eskola & Suoranta 1999, 212.

kertoneet kaikkea. Vaikka olen pyrkinyt tulkitsemaan haastateltavien kokemuksia heidän näkökulmastaan, omat kokemukseni laboratoriohoitajan työstä ja siinä tapahtuneista muutoksista ovat vaikuttaneet tulkintaani. Näin ollen tutkimuksesta muodostui haastateltavien ja minun näköinen. Olen pyrkinyt tulkinnoissa avoimuuteen ja tulkinnut aineistoa parhaalla mahdollisella ymmärrykselläni, mutta tulkintani on vain yksi vaihtoehto. Toinen tutkija saattaisi painottaa joitakin muita aineistosta löytyviä ulottuvuuksia ja tehdä toisenlaisen tulkinnan. Tutkimukseni avulla olen yrittänyt tehdä ymmärrettäväksi laboratoriohoitajien työtä, ammatillista kulttuuria ja muutoskokemuksia.

Yhteiskunnan digitalisaation myötä työnkuvat muuttuvat edelleen ja käsityövaltaisia ammatteja katoaa kokonaan. Kulttuuriperinnön näkökulmasta eri ammattien tutkiminen on perusteltua, jotta jälkipolville jäisi tietoa katoavista ammasteista. Etnografisen kenttätöön ja osallistuvan havainnoinnin avulla olisi mahdollista dokumentoida eri ammatteja tarkemminkin.

Sosiaali- ja terveysalan muutos muokkaa laboratoriohoitajan työtä ja työidentiteettiä monilla tasoilla. Tulevaisuuden työidentiteetin elementtejä ovat kyky nähdä mahdollisuuksia ja rohkeus tarttua niihin. Tarvitaan kykyä lukea tulevaa ja päätellä mitä osaamista tarvitaan. Työskentelytapoja muuttaa digitalisaation lisäksi asiakaslähtöinen työskentely, moniammatillinen yhteistyö ja uudenlaiset organisaatiot. Tutkimuksen myötä heräsi kysymys: Miten tulevat muutokset vaikuttavat laboratoriohoitajan työhön ja mihin suuntaan ammattitaitoa tulisi kehittää? Laboratoriohoitajan työn kehitystä ohjaavat automaatio, yhä suuremmat organisaatiot, erikoisalojen yhdistyminen ja toisaalta vierianalytiikan lisääntyminen. Asiakkaiden ja näytemäärien kasvaminen on johtanut siihen, että yhä enenevässä määrin myös muut ammattiryhmät ottavat näytteitä. Lisäksi uudenlaiset tekniset ratkaisut mahdollistavat myös sen, että asiakkaat ottavat itse näytteitä. Tämä herättää kysymyksen: Onko laboratoriohoitajan työ jatkossa teknistä analyysityötä ja katoaako työstä tärkeä elementti; ammatillista identiteettiä merkittävästi muokkaava työn hoidollinen osuus?

Lähdeluettelo

Tutkimusaineisto

Ryhmähaastattelu 17.1.2017. Läsä Leena20, Kerttu19, Heli30, Sirkka40 ja haastattelija Tarja Aalto. Tekijän hallussa.

Ryhmähaastattelu 31.1.2017. Läsä Eija36, Vuokko31, Kirsi35, Mirja22 ja haastattelija Tarja Aalto. Tekijän hallussa.

Tutkimuskirjallisuus

Aho, Simo & Hynninen, Anna-Maija & Ruoholinna, Tarita & Vanttaja, Markku (toim.): *Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa*. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta, Helsinki, 2010. http://www.hare.vn.fi/upload/julkaisut/15733/4596_setu_6-2010.pdf [haettu 16.8.2017]

Aikio, Aimo: *Tarinat identiteetin luojana. Kulttuuriperintö ja oppiminen*. toim. Päivi Venäläinen. Suomen museoliiton julkaisuja 58, Suomen Tammi, Suomen museoliitto ja kirjoittajat, Jyväskylä 2008. http://edu.fi/download/124309_Kulttuuriperinto_ ja_oppiminen.pdf#page=14 [haettu 9.10.2016]

Alasuutari, Pertti: *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino, Tampere 2011.

Anttonen, Veikko & Hakamies, Pekka & Olsson, Pia & Lehtonen, Jussi: *Johdanto. Askel kulttuurien tutkimukseen*. toim. Jaana Kouri. Folkloristiikka, kansatiede ja uskontotiede, Turun yliopisto, Turku 2015.

Aro, Laura: *Minä kylässä. Identiteetikertomus haastattelututkimuksen folklorena*. SKS, Helsinki 1996.

Aro, Laura: *Identiteetti ja perinne. Kulttuurin muuttuvat kasvot: johdatusta etnologiatieteisiin*. Toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru ja Eeva Uusitalo. SKS, Helsinki 1999.

Bioanalytikkoliitto: *Kliinisen kemian laboratorion tärkeimmät toiminta-alueet*. http://www.bioanalytikkoliitto.fi/bioanalytikon_ammatti/erikoisalat/kliininen_kemia/ [haettu 9.10.2016]

Bioanalytikkoliitto: *Bioanalytikon/laboratoriohoitajan eettiset ohjeet*. <https://www.bioanalytikkoliitto.fi/@Bin/659271/Eettiset+ohjeet+-suomi+2011.pdf> [haettu 1.6.2017]

Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto: *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Vastapaino, Tampere 2007.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Jyväskylä 1999.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana: *Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalle*. PS-kustannus, Jyväskylä 2001.

Eteläpelto, Anneli & Vähäsantanen, Katja: *Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. Toim. A. Eteläpelto ja J. Onnismaa. Kansanvalistusseura, Helsinki 2006.

- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo, Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. SKS, Helsinki 2006.
- Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija: Muistitieto ja tutkimus. *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo, Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214. SKS, Helsinki 2006.
- Gadamer, Hans-Georg: *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Vastapaino, Tampere 2004.
- Hallamaa, Jaana & Lötjönen Salla & Sorvali Irma & Launis Veikko: Etiikkaa ihmistieteille? *Etiikkaa ihmistieteille*. Toim. Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen ja Irma Sorvali. SKS, Helsinki 2006.
- Haaparanta, Leila & Niiniluoto, Ilkka: *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Helsingin yliopiston Filosofian laitos, Helsinki 1998.
- Hako, Pekka: *Laboratoriotyön muistoja*. Toim. Pekka Hako, SKS, Helsinki 2008.
- Hall, Stuart: Kulttuuri, paikka, identiteetti. (suom. Juha Koivisto). *Erilaisuus*. Toim. Mikko Lehtonen, Olli Löytty. Vastapaino, Tampere 2003.
- Heikkinen, Hannu, L.T: Kerronnallinen tutkimus: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Toim. Raine Valli ja Juhani Aaltola. PS-kustannus, Jyväskylä 2015.
- Henriksson, Lea: *Naisten terveystyö ja ammatillistumisen politiikka*. Stakes, Tutkimuksia 88. Helsinki 1998.
- Henriksson, Lea & Wrede, Sirpa: Hyvinvointityön ammattien tutkimus. *Hyvinvointityön ammatit*. Toim. Lea Henriksson ja Sirpa Wrede. Gaudeamus, Helsinki 2004.
- Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena: *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki University Press, Helsinki 2001.
- Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula: *Tutki ja kirjoita*. Tammi, Helsinki 2007.
- Hofstede, G: Kulttuurit ja organisaatiot. *Mielen ohjelmointi*. WSOY, Helsinki 1993.
- Hänninen, Salme: Voimaantumisen kehitysohjelma persoonallisen ja ammatillisen identiteetin tukijana. *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. Toim. A. Eteläpelto ja J. Onnismaa. Kansanvalistusseura, Helsinki 2006.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu: Kerronnallinen haastattelu. *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvoori ja Liisa Tiittula. Gummerrus Kirjapaino Oy, Tampere 2005.
- Ikonen-Varila, Merja: Muuttaako työelämä moraalialia vai moraali työelämää? *Arvot, moraalit ja yhteiskunta*. Toim. Anna- Maija Pirttilä-Backman, Marja Ahokas, Liisa Myyry ja Susanna Lähteenoja. Gaudeamus kirja. Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. HYY Yhtymä, Helsinki 2005.
- Julkunen, Raija: Hyvinvointipalvelujen uusi politiikka. *Hyvinvointityön ammatit*. Toim. Lea Henriksson ja Sirpa Wrede. Gaudeamus, Helsinki 2004.
- Juntunen, Matti & Mehtonen, Lauri: *Ihmistieteiden filosofiset perusteet*. Gummerus, Jyväskylä 1982.

Juujärvi, Soile & Myyry, Liisa: Ammatillisen moraaliajattelun kehitys: oikeudenmukaisuudesta huolenpitoon? *Arvot, moraalit ja yhteiskunta*. Toim. Anna- Maija Pirttilä-Backman, Marja Ahokas, Liisa Myyry ja Susanna Lähteenoja. Gaudeamus kirja. Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. HYY Yhtymä, Helsinki 2005.

Kalela, Jorma: Tutkijan vapaus historian tutkimuksessa. *Tutkijan eettiset valinnat*. Toim. Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen ja Juhani Pietarinen. Gaudeamus Kirja Oy, Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. HYY yhtymä, Helsinki 2002.

Kauhanen, Juhani: *Henkilöstövoimavarojen johtaminen*. WSOY, Helsinki, 2000.

Kiviniemi, Kari: Laadullinen tutkimus prosessina. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Toim. Raine Valli ja Juhani Aaltola. PS-kustannus, Jyväskylä 2015.

Knuuttila, Simo: Kulttuuriperintö, arvot ja identiteetti. *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. toim. Päivi Venäläinen. Suomen museoliiton julkaisuja 58, Suomen Tammi, Suomen museoliitto ja kirjoittajat, Jyväskylä 2008. http://edu.fi/download/124309_Kulttuuriperinto_ja_oppiminen.pdf#page=14 [haettu 9.10.2016] ???

Knuuttila, Seppo: Etnografiset käänneet perinnetieteiden yhdistäjinä. *Aineen taikaa. Näkyvän ja näkymättömän kulttuurin jäljillä*. Toim. Aila Nieminen, Pia Olsson, Helena Ruotsala ja Katriina Siivonen. SKS, Helsinki 2011.

Kohonen, Eeva: Onko yksilön identiteetti organisaation aineetonta pääomaa? *Aineeton pääoma organisaation voimavarana*. Toim. Anu Puusa ja Helen Reijonen. UNIPress, Helsinki 2011.

Korkiakangas, Pirjo: Muisti, muistelu, perinne. *Kulttuurin muuttuvat kasvot: Johdatusta etnologiatieteisiin*. Toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru ja Eeva Uusitalo. SKS, Helsinki 1999.

Korkiakangas, Pirjo: Muistoista tulkintaan. Muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. *Polkuja etnologian menetelmiin*. Toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala. Ethnos ry, Helsinki 2005.

Korkiakangas, Pirjo: Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214, SKS, Helsinki 2006.

Kortteinen, Matti: *Kunnian kenttä. Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*. Hanki ja jää Oy, Karisto Oy kirjapaino, Hämeenlinna 1992.

Kumpulainen, Kristiina: Oppimisen monitieteinen tutkimus oppimisympäristöjen kehittämisen välineenä. *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. toim. Päivi Venäläinen. Suomen museoliiton julkaisuja 58, Suomen Tammi, Suomen museoliitto ja kirjoittajat, Jyväskylä 2008. http://edu.fi/download/124309_Kulttuuriperinto_ja_oppiminen.pdf#page=14 [haettu 9.10.2016]

Kuula, Arja: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino, Tampere 2006a.

Kuula, Arja: Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. *Etiikkaa ihmistieteille*. Toim. Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen ja Irma Sorvali. Tietolipas 211, SKS, Helsinki 2006b.

Laiho, Anne & Ruoholinna Tarita: Koulutus ja ammatillisuus terveysalalla. Lähtökohtia ilmiön tutkimiseen. *Terveysalan ammatit ja koulutus*. Toim. Anne Laiho ja Tarita Ruoholinna. Gaudeamus Helsinki University Press. Oy yliopistokustannus, HYY Yhtymä, Helsinki 2011.

Laine, Timo: Miten kokemusta voidaan tutkia. Fenomenologinen näkökulma. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Toim. Raine Valli ja Juhani Aaltola. PS-kustannus, Jyväskylä 2015.

- Leino-Kilpi, Helena: Eettiset ongelma-alueet hoitotyössä. Etiikka hoitotyössä. Toim. Tiia Saastamoinen ja Tiina Sipilä. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki 2009.
- Lindholm, Camilla: Keskusteluanalyysi ja etnografia. *Keskusteluanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Toim. Melissa Stevanovic ja Camilla Lindholm. Vastapaino, Tampere 2016.
- Lönnqvist, Bo: Mitä etnologia on? *Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatusta etnologiatieteisiin*. Toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru ja Eeva Uusitalo. SKS, Helsinki 1999.
- Makkonen, Saara: *Teknisestä apulaisesta laboratoriohoitajaksi, Turun laboratoriohoitajakoulutuksen kehitys vuosina 1955–1990*. Akateeminen väitöskirja. Lääketieteellinen tiedekunta, terveystieteiden laitos, Oulun yliopisto, Oulu, 2008. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514288029.pdf> [haettu 20.11.2016]
- Moilanen, Laura-Kristiina & Sulkunen, Susanna: Johdanto: Aika ja identiteetti. *Aika ja identiteetti. Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle*. Toim. L-K. Moilanen ja S. Sulkunen; SKS, Helsinki 2006.
- Moilanen, Liisa: *Ryhmähaastattelu työyhteisössä: tiedonkeruun ja vaikuttamisen väline*. Työterveyslaitos, Helsinki 1995.
- Moilanen, Pentti & Rähkä, Pekka: Merkitysrakenteiden tulkinta. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Toim. Raine Valli ja Juhani Aaltola. PS-kustannus, Jyväskylä 2015.
- Niiniluoto, Ilkka: *Johdatus tieteenfilosofiaan, käsitteen ja teorian muodostus*. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset. Keuruu 1999.
- Niiniluoto, Ilkka: Tieteen tunnuspiirteet. *Tutkijan eettiset valinnat*. Toim. Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen ja Juhani Pietarinen. Gaudeamus Kirja Oy, Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. HYY yhtymä, Helsinki 2002.
- Paloniemi, Susanna & Collin, Kaija: Mitä ihmettä on kollektiivinen etnografia? Kokemuksia organisaatiotutkimuksesta. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2*. Toim. Raine Valli ja Juhani Aaltola. PS-kustannus, Jyväskylä 2015.
- Palukka, Hannele: *Johtotähdet. Lennonjohtajien ammatti-identiteetin rakentuminen ryhmähaastatteluissa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere 2003. <http://docplayer.fi/10558816-Johtotahdet-hannele-palukka-lennonjohtajien-ammatti-identiteetin-rakentuminen-ryhmahaastatteluissa.html> [haettu 20.11.2016]
- Peltonen, Ulla-Maija: *Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. SKS, Helsinki 1996.
- Pietilä, Ilkka: Kontekstuaalinen vaihtelu miesten puheessa terveydestä: yksilöhaastatteluiden ja ryhmäkeskustelujen vertaileva analyysi. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2009: 46 171–183*.
- Pietilä, Ilkka: Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. *Haastattelun analyysi*. Toim. Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen. Vastapaino, Tampere 2010.
- Portelli, Alessandro: Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen? *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Tietolipas 214, SKS, Helsinki 2006.
- Pöysä, Jyrki: *Työelämän alkeismuodot. Narratiivinen etnografia*. Suomen Kansantietouden tutkijain seura, Joensuu 2012.

- Rastas, Anna: Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula. Vastapaino, Tampere 2005.
- Riska, Elianne & Wrede, Sirpa: Kuka on kestävä sairaanhoitaja? *Hyvinvointityön ammatit*. Toim. Lea Henriksson ja Sirpa Wrede. Gaudeamus, Helsinki 2004.
- Rolin, Kristina: Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen perinteet. *Etiikkaa ihmistieteille*. Toim. Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen ja Irma Sorvali. Tietolipas 211, SKS, Helsinki 2006.
- Ropo, Eero: Oppimisympäristöt opetuksen ja opiskelun kontekstina. *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. toim. Päivi Venäläinen. Suomen museoliiton julkaisuja 58, Suomen Tammi, Suomen museoliitto ja kirjoittajat, Jyväskylä 2008.
http://edu.fi/download/124309_Kulttuuriperintö_ja_oppiminen.pdf#page=14 [haettu 9.10.2016]
- Ropo, Eero & Gustafsson Anna-Maija: Elämäkerrallinen näkökulma ammatilliseen ja persoonalliseen identiteettiin. *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu*. Toim. A. Eteläpelto ja J. Onnismaa. Kansanvalistusseura, Helsinki 2006.
- Ruohotie, Pekka: *Oppiminen ja ammatillinen kasvu*. WSOY, Helsinki, 2000.
- Ruusuvuori, Johanna: Vuorovaikutus ja valta haastattelussa – keskustelunanalyttinen näkökulma. *Haastattelun analyysi*. Toim. Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen. Vastapaino, Tampere 2010.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa: Johdanto. *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula. Vastapaino, Tampere 2005.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula. Vastapaino, Tampere 2005.
- Räikkä, Juha: Ammattietiikan merkitys. *Tutkijan eettiset valinnat*. Toim. Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen ja Juhani Pietarinen. Gaudeamus Kirja Oy, Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. HYY yhtymä, Helsinki, 2002.
- Schein, E.H: Organisaatiokulttuuri ja johtaminen. Weilin+Göös, Espoo 1987.
- Shemeikka, Hanna-Kaisa: *Laboratoriohoitajan työn vetovoimatekijät*. Opinnäytetyö, Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma, Oulun ammattikorkeakoulu, Oulu, 2015.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015060612644> [haettu 20.11.2016]
- Sinervo, Tuija: Laadukas näytteenotto standardin ISO 15189 näkökulmasta. *Moodi. Labqualityn asiakaslehti preanalytiikka 1/15*. 2015.
- Smith, Laurajane: *Uses of heritage*. Routledge. New York 2006.
- Stenström, M-L: Ammatillisen identiteetin kehittyminen. *Ammattitaito ja ammatillinen kasvu*. Toim. A. Eteläpelto ja R. Miettinen. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Helsinki 1993.
- Sulkunen, Pekka: Ryhmähaastattelujen analyysi. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Toim. Klaus Mäkelä. Gaudeamus, Helsinki 1990.
- Suojanen, Päivikki: Työkaluna tutkijan persoona. *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*. Toim. Anna Maria Viljanen ja Minna Lahti, Suomen antropologinen seura, Helsinki 1997.

Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja: Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. *Etnografia metodologiana: Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Toim. Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma ja Tarja Tolonen. Vastapaino, Tampere 2007.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki 2009.

Tuomi-Nikula, Outi, Haanpää, Riina ja Kivilaakso Aura: Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. *Mitä on kulttuuriperintö?* Toim. Outi Tuomi-Nikula, Riina Haanpää ja Aura Kivilaakso, SKS, Helsinki 2013.

Ukkonen, Taina: *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. SKS, Helsinki 2000.

Ukkonen, Taina: Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. SKS, Helsinki 2006.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE: *Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta*, ETENE –julkaisuja 32. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2011.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3195-4> [haettu 23.5.2017]

Valtonen, Anu: Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvoori. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2009.

Valviran JulkiTerhikki rekisteri: <https://julkiterhikki.valvira.fi/?lang=fi> [haettu 9.10.2016]

Virta, Arja: Kulttuuriperintö arjessa. *Kulttuuriperintö ja oppiminen*. toim. Päivi Venäläinen. Suomen museoliiton julkaisuja 58, Suomen Tammi, Suomen museoliitto ja kirjoittajat, Jyväskylä 2008.
http://edu.fi/download/124309_Kulttuuriperinto_ja_oppiminen.pdf#page=14 [haettu 9.10.2016]

